

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Forsvundne gader og gyder i Aalborg

Aalborg-bogen 1970

UDGIVET AF SELSKABET FOR AALBORGS HISTORIE

Aalborg-bogen 1970

Forsvundne gader og gyder i Aalborg

Aalborg-bogen 1970

Af Svend B. Olesen

UDGIVET AF SELSKABET FOR AALBORGS HISTORIE

Indhold

1. Skomagergade	8
2. Skolegade	19
3. Skottergyden	33
4. Bleggaards Gang	35
5. Skolegades Vandgyde	38
6. Kirkegyde	42
7. Karen Poppes Gyde	48
8. Svingelen	50
9. Mestermandens Gyde	53
10. Vingaardsstræde	59
11. Store Vestergade	62
12. Jens Bangs Gyde	74
13. Lille Vestergade	79
14. Hukken	81
15. Maren Poppes Gyde	82
16. Peder Pedersens Gyde eller Den gloende Ovn	87
17. Lauget	91
18. Smutten	96
19. Wrangelsgade	98
20. Bernhard Rees Gade	102
21. Kattevad	104
22. Skidengyden	110
23. Frisenborg	111
24. Store Nygade	114
25. Hundeklemmen	120
26. Hr. Oves Gyde	122
27. Brødregade	126
28. Torvegade	133
29. Strandstien	137
Årsberetning	151

Forsvundne gader og gyder i Aalborg

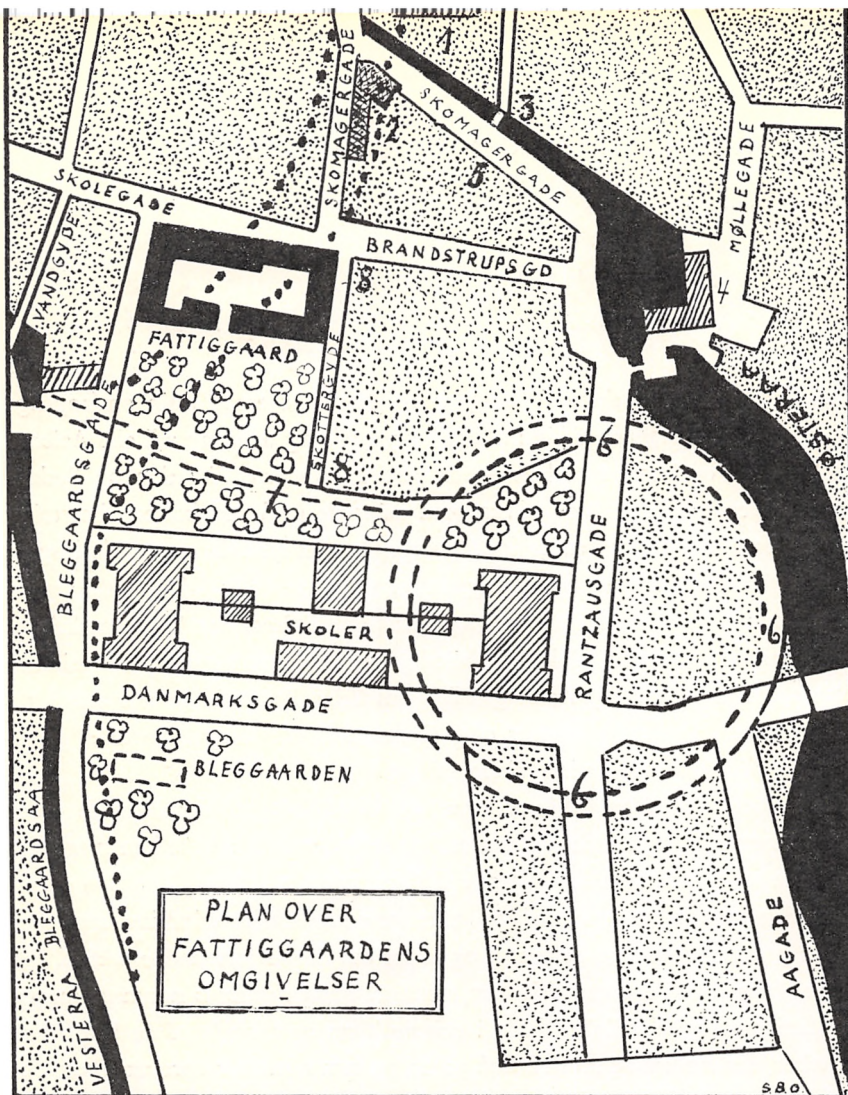
Af Svend B. Olesen

Den 7. juli år 1700 skrev Aalborg-bispen Jens Bircherød i sin omfangsrige dagbog: »Om Morgenen tidlig mellem 3 og 4 gik jeg omkring udi alle Aalborg Bys Stræder og Vinkler at bese – for placier – Stadens Situation og Beskaffenhed overalt.« Det er den ældste, men desværre også den korteste beretning om en byvandring, der kendes fra Aalborg. Om det lykkedes den gode bisp at komme i samtlige stræder og vinkelgyder, er vist mere end tvivlsomt; thi næppe nogen anden dansk by var dengang og helt frem til årene før 1. verdenskrig et sådant virvar af stræder, vinkel- og blindgyder tilsyneladende uden den mindste plan og orden som netop Aalborg. Eller som Erich Pontoppidan udtrykte det i 1768: »Byens Gader og Stræder eller Gyder, som ere mange, ere efter gamle Stræders Maade snevre og irregulære anlagte.«

Blot i løbet af de sidste 60 år er mere end 25 af disse gamle selvgroede gyder helt forsvundet af bybilledet og huskes for en dels vedkommende kun svagt selv af ældre aalborgensere. I det følgende skal der gøres et forsøg på at give et billede af de forsvundne gyder, dels til støtte for en og andens erindring, men også for at prøve at samle og bevare et og andet om denne forsvundne verden, der ofte er fremstillet i et romantisk skær, men som idyllen til trods rummede megen sur fattigdom og elendighed både i private hjem og i nogle af de ikke så få stiftelser, der fandtes netop i de små gader, og som ellers var oprettet for at lindre den værste sult og nød.

Til støtte for dem, der vover sig med på turen gennem den indviklede labyrint, findes der spredt i bogen nogle kortskitser, som det anbefales at gøre sig bekendt med, om man skal undgå at forville sig.

Turen kan passende starte, hvor biskoppen i året 1700 begyndte sin tidlige morgenvandring – fra bispegården på Algade lige syd for Budolfi kirke. – På kort 2 mærket med B. Ad Algades sydlige fortov går turen mod øst til hjørnet af Boulevarden. Her begyndte:

Kort nr. 1 – 1. Børneasylet. 2. Hesteslagterens hus. 3. Roldbro. 4. Gammel Mølle. 5. Bordellet. 6. Det ældste Aalborg-hus. 7. Skotten. 8. Skottergyden. Rund punktering Boulevardens forløb.

1. Skomagergade (kort nr. 1 og 8)

Skomagergade var den ejendommeligt formede af Aalborgs gamle gader. I dens østside havde Østeråen sit løb, og knap hundrede meter mod syd delte gaden sig i to grene, så den dannede et Y. I vinkelspidsen lå der et solidt, velproportioneret bindingsværkshus, hvor slagterens skilt, et hestehoved på husets facade,

Skomagergade, hvor den delte sig i to grene. Til venstre nuværende Skipper Clements Gade. Til højre i baggrunden porten til fattiggården i Skolegade. Billedet er set fra Algade.

ligesom kløvede gadens beskedne trafik. Valgte man at følge den højre gren, stilede man lige mod porten til den gule fattiggård i Skolegade. Fulgte man derimod den venstre gren, gik turen langs åen med det beskyttende jernrækværk ned til Gammelmølle og mølledammen. Her kunne man ad »Gangen bag møllen« komme over i Møllegade på åens østre side, hvor en ganske kort blindgyde i 1768 kaldtes Krogen, eller man kunne dreje til højre og komme op i Brandstrupsgade, den østlige forlængelse af Skolegade.

Skomagergades navn rummer ingen fortolkningsproblemer. Det betyder ganske enkelt gaden, hvor skomagerne bor. I de middelalderlige byer holdt håndværkere af samme profession ofte til i bestemte gader, der så kunne få navn efter disse håndværkere. Endnu i 1682 boede der 8 udøvere af faget i Skomagergade.

Egentlig hørte grundene på åens østside ikke til Skomagergade; ja, de lå endog i et helt andet sogn, idet åen var grænse mellem Vor Frue og Budolfi sogne. I middelalderen var et meget stort område øst for åen optaget af Aalborg Gråbrødrekløster. Undersøgelser, foretaget når lejlighed bød sig indenfor de sidste 60 år, har godtgjort, at dets enemærker strakte sig tværs over Algade og et godt stykke nord på. Mod øst gik det i hvert fald et stykke forbi Møllegade. Efter reformationen, da kløsteret ikke alene blev nedlagt, men ganske jævnet med jorden, må Algade have fået sit nuværende forløb, og gaderne Roldgyde og

Skomagergades østlige gren med rækværket til Østeråen.

Møllegade blev anlagt hen over dets domæne. Fra 1749 havs en beskrivelse af ejendommen på det østlige hjørne af Algade og Skomagergade.

»I Blade af Rektor John. Heinrich Taubers Dagbøger« læses bl. a.: »I denne grundmurede Bygning, som i de ældre Tider formodes at have været Cathrinæ Kloster, blev gjort adskillige Indretninger, før vi flyttede ind. Det hele Omraade var en Halvø omkring hvilken Aaen flød med en behagelig Susen i en Halvcirkel. – Den forreste Have var indrettet til Keglebane; der stod nogle Lindetræer og et Par Pæretæer med fortræffelige Frugter og forventlig nogle hundrede Aar gamle. (Var det munkenes?) I Haven var et Løvlysthus, adskillige Bænke, og den var afplanket fra den større saakaldte Græshave, der saa ud som en stor Skov med lutter Frugttræer, der bar saa vel, at der, det Aar min Moder døde, blev solgt for 26 Rdl. Pærer.«

Til sammenligning kan nævnes, at ejendommen med begge haver kostede 950

Skomagergade set fra
syd mod Algade.
Til højre August
Vorms ejendom. Bil-
ledet er taget efter, at
Østeråen var over-
dækket. Den havde
sit løb i billedets
højre side.

Gammelmølle set fra
syd. Hvor vognene
står, var »Gangen
bag Møllen«.

rdl. Pæresalget var altså i stand til at forrente halvdelen af købesummen med 5,5 %. I bygningen startede Aalborg Stiftsbogtrykkeri i 1743 og udsendte der første nummer af Aalborg Stiftstidende i 1767 under navnet »Nyttige og fornøvelige jydsk Efterretninger«. Senere fik købmand August Worm forretning her, og efter, at åen i 1874 var blevet overdækket ud for hans grund, lod han opføre en bygning langs Skomagergade med lager og beboelse. Længe før var den sydlige have skilt fra og her boede i en del år indtil 1850 dyrlæge Stockfledt. Samme år fik bestyrelsen for børneasylet bemyndigelse til at anvende 2800 rdl. til køb af dyrlæge Stockfledts ejendom i Skomagergade. Dette børneasyl var stiftet den 5. juni 1847 efter indbydelse af kateket Claudi og en kreds af byens damer. Det havde begyndt sin virksomhed i redaktør Rees ejendom på hjørnet af Vestergade og Tiendeladen med 7 drenge og 16 piger under asylmoder Bomholdts varetægt. Dets formål var at tage sig af børn under 7 år, mens forældrene var på arbejde. Børneasylet var således det, vi i dag forstår ved en børnehave. I 1849 blev der yderligere tilknyttet en håndgerningsskole for piger over 7 år under ledelse af en særlig forstanderinde. Den købte ejendom blev istandsat og indrettet til sit fremtidige formål, og i løbet af året 1851 flyttede børneasylet ind i sine nye omgivelser. Det følgende år den 17. juni besøgte Frederik den Syvende og grevinde Danner institutionen og blev modtaget af bestyrelsen og asylobørnene, der sang for gæsterne. Kongen gav sit samtykke til, at stiftelsen fremtidig måtte bære navnet Frederik den Syvendes Børneasyl og skænkede det i dåbsgave 50 rdl. i årligt tilskud, et beløb Christian den Niende ved et besøg i 1870erne forhøjede til det dobbelte. Asylet blev drevet for det kontingent, dets medlemmer årligt betalte, men der afholdtes også koncerter, basarer og maskerader til fordel for dets drift. I tidens løb skænkede flere af de stiftende medlemmer betydelige legater til asylet. Godsejer Johs. Bruun og hustru f. Kjellerup legerede 10.000 kr. Samme beløb kom fra købmand Paul Pagh's enke til minde om ægteparrets datter Jenny, der ligesom deres øvrige seks børn døde af tuberkulose i en ung alder.

I 1883 gennemgik asylets bygninger en istandsættelse samtidig med, at det blev udvidet med en tilbygning. Ved det store Boulevard-gennembrud i 1909–12 måtte asylet falde, og en ny bygning tegnet af arkitekt E. Packness blev opført på hjørnet af Jyllandsgade og Niels Ebbesens Gade, hvor asylet fortsætter sin snart 125 årige virksomhed. Fra 1–7–1938 som kommunal børnehave.

Frederik den Syvendes
Børneasyl med broen,
som fra Skomagergade
førte over Østeråen.

Den østlige gren af Skomagergade fik i byrådets møde den 9. marts 1874 navneforandring til Skipper Clements Gade. Omtrent midt i denne del af gaden førte Roldbro over til Roldgyden. Navnet siges at komme af, at den oprindelige bro på stedet skal have været en vinde- eller rullebro, der førte over til det gamle Aalborghus, som i middelalderen lå her i den sydlige udkant af byen; men denne forklaring kan ikke længere anerkendes; thi mens Aalborghus lå på sin gamle plads, dækkede Gråbrødreklostrets område Roldgydes plads. I gaden er fundet middelalderlige begravelser, og endelig lå Aalborghus meget længere mod syd beskyttet af volde og grave. Men Rold-navnet er gammelt. Således findes det på Reesens kort fra ca. 1675. Sværere end at forkaste den gamle forklaring bliver det nok at finde en ny, der kan godtages; men det skal forsøges. Roldgade er det gl. Aalborgs stejleste gade, så der kan udmærket i navnet være en hentydning til dette forhold. Rullegyden er i så fald et terrænavn, hvilket ikke forekommer usandsynligt. Er teorien rigtig, har broen taget navn efter gyden og ikke omvendt. – Her i nærheden af Roldbroen skete en novembermorgen i 1831 en sørgelig ulykke, hvorom kun en dødsannonce giver oplysning.

† † †

Skøndt haardt prøvet ved Genvordigheder i Livets forskellige Stillinger blev det nu min sørgelige Lod, at bekendtgøre, at min Steddatter Marie Sophie E. Sønderhausen, Gaar Morges Kl. 6^{1/2} ved et ulykkeligt Tilfælde, bortreves i Dødens Favn, i hendes Alders 22. Aar og 11 Maaneder. –

Ved at hente Vand, ved Gl. Mølleaaen gled hun med Foden og styrtede ud i den rivende Strøm, der voldsomt bortførte hende, uden Hjælp var mulig i den dæmrende Morgenstund. Vandet var højt og tykt. Dette skylder jeg herved sørgeligst at bekendtgøre for fraværende Familie og Bekendte.

Aalborg den 17. november 1831.

L. Poulsen
Bendreier.

Ellers var Skomagergade i sine sidste leveår en ikke alt for velrenommeret gade. Her fandtes således et af Aalborgs offentlige bordeller, ikke langt fra Roldbroen og dermed på det nærmeste genbo til børneasylet, hvilket vakte nogen forargelse. For »pigerne« var stedet derimod ikke så dårligt. Ad Roldgyde var der let ad-

Udsigt fra Gammel-
mølle mod vest. Til
venstre Brandstrups-
gade. Til højre Øster-
åens løb gennem
Skomagergade. Den
bageste bro er Rold-
bro. Den forreste
er privat.

gang til Dramatikken på Algade, hvor de havde adgang til teatersalens balkon og til at kapre kunder. I 1870 udfærdigede daværende politimester John Johnsen »Bestemmelser for offentlige Fruentimmere i Aalborg samt deres Værter«.

Bestemmelser for offentlige Fruentimmere i Aalborg samt deres Værter.

A. Fruentimmerene.

1. Det offentlige Fruentimmer har 2 Gange om Ugen at møde til Visitation hos Stadslægen paa det Sted og til den Tid, denne bestemmer.
2. Hun skal altid være reenligt og anstændigt paaklædt.
3. Hun skal opføre sig anstændigt paa Gaden, i Theatret, Dandselocalerne eller de andre offentlige Steder, hun med Politiets Tilladelse besøger, samt i Værtens Beværtningslocale, naar hun efter det Nedenanførte dér maa opholde sig. Det er hende saaledes navnlig paa det Strengeste forbudt paa saadanne Steder at tilstede Mandfolkene Friheder overfor sig, at ryge Cigar eller at beruse sig.

4. Det er hende forbudt:
 - a) at modtage Besøg i den Tid, hun har sine Forandringer;
 - b) ved at staae i Husets Dør eller paa Gaden udenfor samme, ved at vise sig indenfor Vinduer med fradragne Jalousier, ved at banke paa Ruderne, ved at kalde, eller paa nogensomhelst Maade, at tildrage sig de Forbigaaendes Opmærksomhed;
 - c) at indfinde sig i Værtens Beværtningslocale uden for at assistere ved Opvartningen; ,
 - d) uden speciel Tilladelse at opholde sig udenfor Huset om Aftenen efter Kl. 8 om Vinteren og Kl. 9 om Sommeren, med Undtagelse af Søndag og Mandag, da hun har Tilladelse til at være ude til Kl. 11;
 - e) at indfinde sig ved Auktioner;
 - f) uden Politiets Tilladelse at indfinde sig, hvor mange Mennesker samles, eller ved Dampskibenes og Jernbanetogenes Ankomst og Afgang;
 - g) at forlade Byens Grund uden Politiets Tilladelse;
 - h) at opstille sig eller gaae frem og tilbage paa offentlige Gader, Pladse eller Spadsereveje, og følges paa saadanne Steder med et eller flere andre offentlige Fruentimmere.
5. Ligesom hun har at vise Ærbødhed og Lydighed overfor Politiets Funktionairer, som paa deres Tjenestes Vegne komme i Berøring med hende, saaledes har hun at efterkomme enhver lovlig Befaling, der gives hende af Værten, som er ansvarlig for foranstaaende Reglers Overholdelse.
6. Overtrædelse af disse Bestemmelser ansees med vilkaarlig Straf.

B. Værterne.

1. Værten er ansvarlig for den nøjagtige Overholdelse af de for de offentlige Fruentimmere givne Bestemmelser.
2. Værten maa ikke antage noget offentligt Fruentimmer uden Politiets Tilladelse, som ialtfald betinges af, at Fruentimmeret er blevet visiteret af en Læge og af, at et Fotografi af Fruentimmeret indleveres til Politikammeret.
3. Det forbydes Værten paa det Strengeste at tilstede Børn Adgang til de Localer, hvor de offentlige Fruentimmere opholde sig.
4. Foruden de hos ham boende offentlige Fruentimmere maa Værten ikke have andre Personer i Huset end det fornødne Tjenestetyende, som kun

Have bag husene på
Skomagergade vestside.
Ved flagstangen står
havens ejer frk.
Zander »midt på
Boulevarden«.

- kan antages med Politiets Tilladelse, navnlig er det Værten forbudt at have sine Børn i Huset, efterat de have opnaaet en Alder af 7 Aar.
5. De Localer, Meubler og Senge, som afbenyttes af offentlige Fruentimmere, skulle altid holdes reenlige.
 6. I hvert Fag Vinduer ud til Gaden i de offentlige Fruentimmeres Værelser og i Beværtningslocalet har Værten at paasee, at der er anbragt et Træjalou-sie, som i det Mindste dækker de 2 nederste Ruder i Vinduet, og have Værterne med Strenghed at paasee, at samme holdes lukket.
 7. Beværtningslocalerne lukkes og rømmes for Gjæster præcis Kl. 11 Aften, og er Værten under Mulkt som for Nattesæde tillige ansvarlig for, at ingen Støi eller Drikkelag finder Sted i Localerne i Huset efter denne Tid.
 8. Enhver Overtrædelse af de Fruentimmerene givne Foreskrifter har Værten strax at anmelde for Politiet, da han i modsat Fald vil blive draget til An-svar i Overensstemmelse med Post 1.
 9. Iøvrigt har Værten i Eet og Alt at rette sig efter Politiets Anordninger, yde det enhver mulig Assistance og tilstede det til enhver Tid Adgang til Huset samt de enkelte Fruentimmeres Værelser.

I Skomagergade (Skipper Clements Gade) fandtes ikke alene Aalborgs sidste offentlige bordel, men også et af de sidste førhen så almindelige små aftrædeshuse.

10. Overtrædelse af disse Bestemmelser ansees med Bøder til Politikassen eller Husets Lukning.

Aalborg Politikammer, den 15de November 1870.

Johnsen.

15 år efter dette reglements udsendelse blev det offentlige bordel i Skomagergade nedlagt som det sidste i Aalborg, men først efter megen diskussion og avisskrivi. Hermed var problemerne dog ikke løst, thi en ikke ringe privat virksomhed i branchen fandt sted i kvarteret lige til dets dødsdom blev eksekveret ved det store gadegennembrud, der førte Boulevarden hen over ruinerne af Skomagergade. Åen forsvandt ved Gl. Mølles nedlæggelse i 1898. Tilbage af gaden er nu kun den vestlige hjørneejendom af Algade–Boulevarden. Her var Algade forhen så smal, at to vogne ikke kunne passere hinanden. I en årrække fra 1870 gav det anledning til mange debatter i byrådet, der købte de to nordligste ejendomme i Skomagergade og fik en ordning med ejeren af hjørnehuset. Disse tre ejendomme blev revet ned, og det nyopførte hus – det vi kender i dag – blev opført med tilbagetrukket facade både mod Algade og Skomagergade. Ved denne sanering forsvandt matrikelnumrene 423 og 424, som man vil lede forgæves efter på yngre kort. I Skipper Klements Gade ligger tillige et enkelt hus, der har så mange år på bagen, at det skulle have mulighed for at huske sin »Skomagertid«. På Aalborg historiske Museum står en fornem gotisk malmkande, der kom for dagen, da Skomagergade blev saneret.

2. Skolegade (kort nr. 1 og 2)

Hvor Skomagergades vestlige gren endte, førte Brandstrupsgade mod øst og Skolegade mod vest. Den sidste var endnu, efter at jernbanen i 1869 var nået til Aalborg, byens sydligste øst-vestgående gade. Dens navn er tilsyneladende endnu lettere at tolke end Skomagergades. Det må være gaden, hvori der ligger en skole, eller den gade, der fører til en skole. Nu lå der virkelig i ældre tid hele to skoler i gaden, en fattigskole og en navigationsskole. De var oprettet i 1709. Der er blot det men ved sagen, at navnet var kendt og brugt før disse skoler fandtes, og om nogen ældre skole her eller blot i nærheden haves ingen efterretninger; så det må bero på en misforståelse, når Otto Smith i sin morsomme bog »Aalborg« skriver: »Denne gade (Skolegade) har jo sikkert fået sit navn af de gamle skoleboder, som Jens Bang erhvervede sig her i 1637, men som man ellers ikke ved noget om.« Som kilde til denne oplysning angiver Otto Smith D. H. Wulffs bog, Jens Bang side 134. Slår man stedet efter, opdager man, at der står følgende: »8.-11.-1637 havde Jens Bang stævnet Lauritz Jensen Agerskov, Chr.

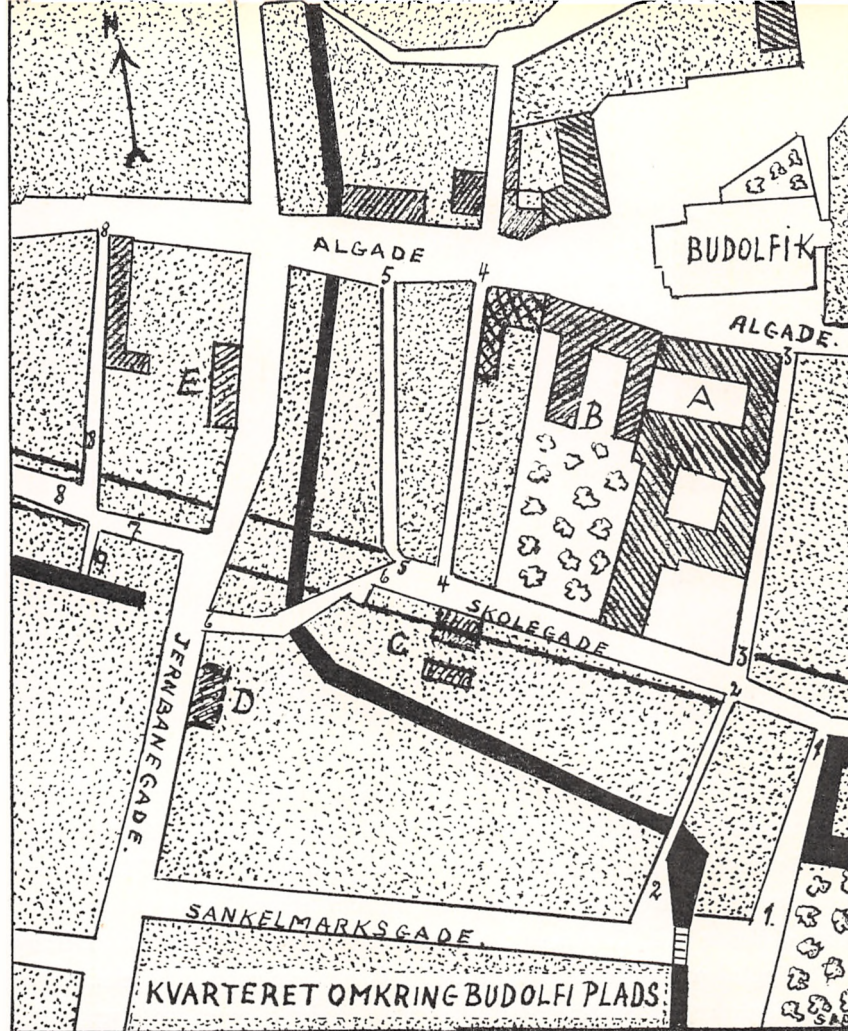
Pedersen Skrædder, Jacob Møller og Anders Schuster, Borgere i *Viborg*, til Lands-tinget for en ubillig og unøjagtig Vurdering af 21. marts 1636 på 7 Fag Hus meget forfaldne Skoleboder ib. (= ibidem = samme sted), som ham til fuld Betaling af M. Peder Pedersen for 116 Rdl. 10 Sk. blev udlagt.« Otto Smith må her have overset det lille ib., der tydeligt fortæller, at de omtalte gamle skoleboder lå i Viborg, og han har derfor regnet dem for identiske med de boder, Jens Bang vitterlig ejede i Skolegade i Aalborg, 2 på gadens nordside og en lang række på sydsiden med gårdsrum og haver, men her er tale om udlejningshuse og med nogen skole eller med boderne i Viborg har de intet at skaffe.

Før 1709 ses Skolegades navn skrevet uden e – altså Skolgade. Det er således tilfældet på Reesens kort fra ca. 1675. Det kan naturligvis være en trykfejl, men det kan også vække formodning om, at første led af gadenavnet slet ikke oprindeligt havde noget med skole at gøre, men i stedet for et nu næsten glemmt ord skold, der betyder vand. Vi har bevaret ordet i skoldkopper, som betyder vandkopper. At skolde tøj betød i gammel tid at sætte tøj i blød. Muligvis kan da navnet Skol(d)gade tolkes som noget i retning af den våde sumpede gade, hvor man let kunne gå i bløde. En sådan fortolkning af navnet forekommer ikke usandsynlig her på terrænet ned mod åen, der, som vi senere skal se, havde sit løb bag husrækken i gadens sydside. Efter skolernes oprettelse i 1709 var intet mere naturligt end, at Skolgade blev til Skolegade.

Den 24. september 1708 udsendtes en kongelig forordning om fattigvæsenets fremtidige ordning i Danmark. I Aalborg blev straks nedsat en kommission til at tage sig af denne sag og allerede i løbet af det næste år købte denne fattigkommission salig Søren Jacobsens gård i Skolegade på hjørnet af Skottergyden sammen med et stykke jord, der lå ud til denne gyde. Midlerne til købet fik man »af nogle kristne Guds Børns runde Gaver«. Driften skulle ifølge forordningen finansieres ved, at gejstlige og civile embedsmænd blev pålagt årligt at svare 1 % af deres indkomst eller gage, mens andre skulle tegne sig for frivillige bidrag. I kirker og værtshuse blev anbragt fattigbøsser. Det første steds kulle der lægges penge i bøsserne ved bryllupper og barnedåb og i værtshusene regnede man vel med, at pengene sad løsere end andre steder.

Gården i Skolegade blev indrettet til bolig for »gamle og svage, nødlidende og trængende til hjælp og husværelse«. Desuden blev der plads til en skole for 50–60 fattige børn og en navigationsskole, samt bolig for en lærer, der skulle

- Kort nr. 2. – 1. Bleg-
hus Gang senere
Bleggaards Gang.
2. Podemesterens Gyde,
eller Skolegades Vand-
gyde, nuværende
Bleggårdsgangen.
3. Kirkegyde. 4. Maren
Poppes Gyde. 5. Svin-
gelen. 6. Den sidste
rest af Mesterman-
dens Gyde. 7. Vingaards-
stræde. 8. Tiendeladen.
9. Vandgyde. A. De
Smithske. B. Bispe-
gården. C. Trøstens
Bolig. D. Bøddelens
hus – Elisalyst – Aal-
borg Teater. E. Emil
Petersens privatbolig
Nationalbank – Over-
postinspektorat.

passer begge disse skoler, hvordan han så ellers kunne afse tid dertil eller i det hele taget kunne overkomme to så krævende opgaver. På gårdspladsen opførtes en bolig til en portner, for at han kunne have opsyn med alumnerne.

I den første tid, fattiggården eksisterede, blev dens område udvidet dels ved gaver og dels ved køb. Ved gavebrev af 10. januar 1710 skænkede Ingeborg Foss, enke efter Jens Wissing til Hvidstengaard i Taars sogn og datter af da afdøde biskop Mathias Foss i Aalborg, to lejevåninger til fattiggården. De var begge beliggende vest for denne ud til Skolegade og var en arv efter faderen.

Den østligste del af Skolegade set fra vest med fattiggårdens store kompleks. Yderst til højre Bleggårds Gang. I baggrunden Brandstrupsgade.

10 år senere købte fattigkommissionen yderligere tre lejehuse, der lå ved siden af de to førstnævnte og i direkte tilknytning til fattiggården. I 1726 erhvervedes to små stykker havejord syd for denne, og endelig tilkøbte man i 1738 en have, der lå mellem fattiggården og Bleghaven, og som kaldtes Skottergaarden. (Om købet af denne have, dens navn og anvendelse se under Skottergyden). Dermed var fattiggårdens tilliggende afrundet og fik ikke senere nogen udvidelse.

Til fattiggården, til husarme og til skolerne blev der i årenes løb givet mange og store legater. I 1795 var antallet af disse 113 med en samlet kapital af meget nær 73.000 rdl. Da der ikke fandtes banker eller sparekasser, hvor pengene kunne indsættes, måtte fattigvæsenet selv optræde som sådanne. En del penge blev udlånt mod pant i fast ejendom. Mange aalborgensere havde lån hos fattigvæsenet. Det samme gjaldt for flere af omegnens godsejere. Desuden var der udlånt penge til Vor Frue og Budolfi kirker, Aalborg by, Thisted skolevæsen, en borger i Løgstør og mange flere. Denne forretning gav gode renter; men kunne jo også give tab, hvilket var tilfældet i de trange år efter 1813–14, da mange gik fallit. Derved blev fattigvæsenet i flere tilfælde nødsaget til at overtage ejen-

domme, som gav det betydelige tab. Mere sikre var de indkøb af kirketiender, som blev foretaget.

Blandt fattigvæsenets mange gaver var også de tolv færgerettigheder mellem Aalborg og Nørresundby, som det fik ved skøde af 14. marts 1753. Halvdelen af disse rettigheder blev solgt i tiåret fra 1799 til 1809 for 6296 rdl., mens resten måtte afstås uden vederlag til færgevæsenets forbedring.

I 1792 blev der oprettet en arbejdsanstalt i lokaler på fattiggården. Det var ikke en tvangsarbejdsanstalt, men en institution, hvor lemmerne mod betaling blev sat i arbejde. Anstalten skaffede desuden hjemmearbejde til et betydeligt antal fattige, der ikke var anbragt på fattiggården. Hvad fattiglemmerne var beskæftiget med, vil fremgå af denne annonce i Aalborg Stiftstidende nr. 56 1824.

Pris-Courant
over Varer, som falholdes i Aalborg Fattigvæsens
Arbejds-Anstalt

Gulvtæppetøj 1½ Alen bredt pr. Alen	0 Rbd.	0 Mk.	8 sk.
Damestøvler af Sælskind med Kantning pr. Par ..	3 »	0 »	0 »
Tintøj for Børn i Æsker paa ¼ Pd. pr. Stk	0 »	1 »	8 »
Læder Tobakspunge pr. Dusin	1 »	3 »	0 »
Læder Buxeseler pr. Par	0 »	5 »	0 »
Tougværk til Digtning pr. Lispund	1 »	2 »	0 »
Spaanæsker til Apotekerbrug.			
6 Stk. i enhver Sats pr. Sats	0 »	0 »	8 »
4 Stk. i Dito Dito » »	0 »	0 »	6 »
Hørgarn No. 1 pr. Pund	0 »	5 »	0 »
Dito No. 2 pr. Pund	0 »	4 »	0 »
Glasæsker med laqverede Jertons til Spilleboræ			
pr. Stk.	1 »	3 »	0 »
Lysegarn af Bomuld pr. Pund	0 »	5 »	8 »
Dito af Blaar No. 1 pr. Pund	0 »	1 »	12 »
Dito af Dito No. 2 pr. Pund	0 »	1 »	10 »
Fint Uldgarn spundet paa Skotterokke pr. Pund	0 »	4 »	8 »
Blaagarns Haandklæde-Drejæl 16 Tommer bredt			
pr. Alen	0 »	2 »	4 »

Bolster 5 Qvarter bredt pr. Alen 0 Rbd. 4 Mk. 4 sk.
 Hørgarns Dækketøj.

1 Dug 3 ¹ / ₂ Alen lang og 3 Alen bred med 6 Ser- vietter 5 Qvarter i Fiirkant	11 »	0 »	0 »
Kniplinger af forskellig Bredde	fra 0 »	0 »	4 «
og Finnhed pr. Alen	til 0 »	4 »	0 »
Uldne Kastetørklæder pr. Stk.	2 »	3 »	0 »
Dørmaatter af Tougværk 1 Alen 1 ¹ / ₂ Qvarter lange og 1 Alen 1 ¹ / ₂ Qvarter brede pr. Stk.	1 »	1 »	0 »
Stribet Gulvtæppetøj, især tjenlig til vogne, 3 Qvar- ter bredt pr. Alen	0 »	1 »	6 »
Sort Buxetøj 3 Qvarter bredt pr. Alen	0 »	3 »	8 »

I Commission for Aalborg Kjøbstads Fattigvæsen, den
 30te April 1824.

I 1814 kom den store lov om almueskolevæsenets ordning i Danmark. Den fik til følge, at fattigskolen skulle nedlægges, men først forestod et stort arbejde med at udrede hvilke kapitaler af den samlede formue, der tilhørte skolevæsenet, og hvilke fattigvæsenet kunne gøre regning på at beholde. I 1816 blev børnene overflyttet til Frue skole syd for Vor Frue kirke og til Grotums skole på Algade, samt til nogle nyoprettede skolelokaler andre steder i byen. Det lokale, der blev ledigt i fattiggården, blev indrettet til sygestue. Samme år fandt der en omorganisering sted af fattigvæsenet efter loven af 1803, så man havde ikke haft større hastværk. I 1832 flyttede navigationsskolen ligeledes fra fattiggården. Den fik lokaler i Vesterågade, (gl. matr. nr. 133 nyt nr. 30, nu husnummer 15) som fattigvæsenet havde overtaget for gæld den 1. september 1829. Her fik skolen rådighed over 2 stuer, 1 kammer og 1 køkken, mens lokalet i fattiggården blev inddraget til andet brug.

Fattigvæsenets regnskaber giver mange pudsige oplysninger. I året 1832 var udgifterne til sand, koste, sengehalm og lys 66 rdl., til brændsel 135 rdl. og til øl 137 rdl. Har lemmerne mon svælget i øl? Nej, sandheden er nok snarere, at de har frosset gudsjammerligt.

Efter at Peter Tetens Hald i 1833 var blevet sognepræst ved Vor Frue kirke og dermed medlem af fattigkommissionen, og da navnlig efter, at han i 1837 blev

Den vestlige del af
Skolegade set fra
Mestermændens Gyde.
Til venstre Karen
Poppes Gyde.

forflyttet til Budolfi kirke som stiftsprovst og dermed blev kommissionens formand, kom der orden og system i fattigvæsenets sager. Ikke alene fik han udredet hvilke af de skænkede legater, der var indeholdt i de enkelte udlånte kapitaler, og dermed skabt fuldstændig orden i det regnskabsmæssige, men han fik også indført mange forbedringer på fattiggården. Ja, han fik den faktisk nybygget fra ende til anden og fik opført en stor tilbygning til erstatning for de 5 lejhuse. Alt dette skete i årene fra 1836 til 1852.

I 1836 blev det østre hus forsynet med ny grundmur og nye vinduer ud mod Skottergyden. Året efter blev en del af det søndre hus istandsat på samme måde og i 1838 resten af denne fløj. Der var derefter plads til 24 mandlige og 44 kvindelige alumner.

Det lokale, der blev ledigt, da fattigskolen blev ophævet, var dengang taget i brug som sygestue fælles for mænd og kvinder. I dette forhold skete der i 1840 en forandring til det bedre, idet den oprindelige stue blev forbeholdt mænd,

mens en anden blev indrettet til kvinderne. Der blev derved 4 sengepladser til mænd og 6 til kvinder. Men selv med denne forbedring var forholdene alt andet end ideelle, hvilket vil fremgå af dr. Jens Rasmussen Hübertz' skildring:

»Lokalerne bestaar af 2 smaa, lave og lavtliggende Stuer, der vender mod Nord. Den østlige Stue har to, den vestlige tre Udvægge. Begge er forsynet med Bilæggerovne, Stengulve og smaa Ruder af grønt Glas. Hertil kommer, at Stuerne er adskilt ved et Køkken, hvorfra de meget ofte overfyldes med Tørverøg og andre ildelugtende Uddunstninger,(!) saa man maa tilstaa, at disse Stuer ej alene mangler Hovedbetingelserne for et godt Sygelokale, nemlig rolighed, frisk tør Luft og Lys, men at de ikke engang kunne modtage nogen væsenlig Forbedring paa Grund af dets slette Beliggenhed.« Med tanke på det omtalte køkken er det nærmest latterligt at læse, at Frederik den Sjette i 1832 spiste på fattiggården af den samme mad som alumnerne, og »at Kongen ytrede med Maden sin allerhøjeste Tilfredshed.« Samme år havde fattigvæsenet en udgift på 154 rdl. til medicin og 323 rdl. til begravelsesomkostninger. »Udgifterne ved et saadant Ligs Begravelse er ikke store. En Snedker leverer en Kiste stor eller liden for 2 Rdl. 2 Mk. 6 Sk. Fattigvæsenet har egen Ligvogn, Brandkorpsets Mandskab assisterer uden Betaling ved Ligets Modtagelse og Nedsækning i Graven, og en Vognmand erholder 3 Mk. for at henkøre et Lig.«

En begravelse kostede således lige knap 3 rdl. I året 1832 blev altså jordet ikke mindre end 107 fattiglemmer i Aalborg.

Til fattiggården hørte også en arrest med det talende navn Sorte Maren, »der anvendes i den lovhjemlede Hustugts Tjeneste og er ikke uden gavnlig Indflydelse paa Disciplinen«, som det hedder i en omtale. Også skolevæsenet nød godt af denne institution. En skulkende pige blev med skolekommissionens tilladelse anbragt en nat i fattiggårdens Sorte Maren, hvor skolens pedel kunne afhente hende den kommende morgen.

I 1841 fremkom fattigkommissionen, hvilket i realiteten vil sige stiftsprovst Hald, med følgende forslag til fattiggårdens videre fornyelse og udbygning. Grundtrækkene i denne plan var følgende:

»De fem Smaahuse, der støder umiddelbart op til Fattigvæsenets Gaard i Skolegade, nedrives. Paa disses Grund opføres en grundmuret 2-Etages Bygning, hvis Længde mod Gaden bliver $61\frac{7}{8}$ Alen og hvis Bredde bliver 18 Alen. I denne Bygning indrettes

Skolegades vestlige del set fra vest. De store træer stod i bispegårdens have. Huset bag lygten til højre er Trøstens Bolig.

a. I underste Etage:

1. Bolig for Portneren. 2. Tvende fra hinanden adskilte Sygestuer. 3. En Badestue. 4. Et Værelse for Gangkonen og et Køkken til hendes Brug. 5. Seks smaa Beboelser for gifte Familier og til disse tre Køkkener.

b. I anden Etage:

1. En stor Stue til 30 Almissemlemmer af Kvindekønnet. 2. En stor Stue til 25 Almissemlemmer af Mandkønnet. 3. En større og en mindre Stue for gifte Familier. 4. Et stort Køkken. 5. En stor Arbejdsstue. Dernæst opføres bag denne, paa et stykke Havejord en 1-Etages grundmuret Bygning $35\frac{3}{4}$ Alen lang og af $14\frac{1}{4}$ Alens udvendig Bredde. I denne Bygning indrettes:

1. Fornødne Lokummer. 2. Et Materialehus. 3. En Ligstue. 4. En Rullestue.
5. Et Vaskehus. 6. Hønsehus og Gaasesti til Forstanderens Afbenyttelse.«

Også denne delvise fornyelse af fattiggården opnåede stiftsprovst Hald at se

realiseret, inden han i 1856 søgte forflyttelse til Kjeldby på Møen, i skuffelse over at være vraget til bispeembedet i Aalborg.

Sandsynligvis har disse forbedringer deres store andel i, at kun 15 lemmer i fattiggården blev angrebet af kolera i 1853, og at kun 9, der alle var omkring 70 år, døde af denne frygtede pest.

I 1870–72 blev der foretaget nogle byggearbejder og nyindretninger med bedre adskillelse af mandlige og kvindelige lemmer, »hvorved den stigende Demoralisation næsten ganske hæmmedes«, som et medlem udtrykte det i byrådet. Der blev indlagt vand og lemmerne fik fra nu af fuld forplejning, hvorfor der også blev udarbejdet et

Spise-Reglement

for

Lemmerne i Aalborg Fattiggaard og Arbejdsanstalt.

- Søndag:* Suppe paa fersk Kød, 1 Pot, med fornøden Rødder og Kartoffler samt 25 Kvint skært Kød uden Ben.
- Mandag:* Byggrynsgrød, kogt i Mælk, $\frac{3}{4}$ Pot, samt $1\frac{1}{2}$ Pægl Mælk eller Øl og 12 Kvint skært Kød uden Ben, med opstuede Kartoffler.
- Tirsdag:* Gule Ærter, 1 Pot, kogt paa saltet Kød og Flæsk, samt 12 Kvint skært Kød uden Ben og 6 Kvint Flæsk uden Ben.
- Onsdag:* Byggrynsvælling kogt i Mælk, 1 Pot, og 19 Kvint kogt saltet Fisk eller Tørfisk med Sovs. Den Dag kan ogsaa bespises med fersk Fisk i samme Forhold.
- Torsdag:* Kaal med Gryn og Kartoffler, 1 Pot, kogt paa saltet Kød og Flæsk, samt 12 Kvint Kød uden Ben, og 6 Kvint Flæsk uden Ben.
- Fredag:* Byggryns-Vandgrød, $\frac{3}{4}$ Pot, og $1\frac{1}{2}$ Pægl Mælk samt 12 Kvint stegt skært Flæsk.
- Lørdag:* 1 Pot Øllebrød og 19 Kvint kogt, saltet Fisk eller Tørfisk med Sovs. Den Dag kan ogsaa bespises med fersk Fisk i samme Forhold. Hver Morgen $\frac{1}{2}$ Pot varmt, kogt Øl og 1 Pund 33 Kvint Rugbrød. Hver Aften $\frac{1}{2}$ Pot varmt, kogt Øl eller Mælk. Desuden erholder enhver Person 25 Kvint Smør og 12 Kvint Fedt ugenlig.

Mekanikus C. C. Stuhrs værksted i Skolegade nr. 3. Fra venstre C. C. Stuhr, derefter sønnerne maleren William Stuhr, Peter Philip (en læredreng) og Emanuel Stuhr, grundlæggerne af Aalborg Værft.

Med de omtalte nybygninger havde fattiggården fået det udseende, som kun de færreste husker, men som heldigvis kan iagttages på de få fotografier, der er bevaret af den.

I tidernes løb rummede fattiggården en mangfoldighed af menneskelig elendighed og besynderlige skæbner. Mange måtte uden egen skyld vandre den tunge vej til fattiggården, og var de ikke originaler før, så fik de alle muligheder for at blive det dér. Kun meget få af denne ynkeværdige, grå skare huskes. Navne som Trummeltrine, Den grå Stork, Ruhweder »Alverdens Skytspatron«, Nelson og Peter Lighus er dog bevaret, men hvem kender nu deres historie?

I 1912 blev fattiggården nedbrudt som et led i Boulevardens anlæg. Først var dog Sct. Jørgens Gaard og -stiftelse opført ved Saxogade og Hasserisgade. Dengang var der stor forargelse over, at fattiglemmer skulle bo så flot, og navnlig over, at de skulle have »træk og slip«, mens størstedelen af byens borgere fortsat måtte gå i gården i visse nødvendige ærinder.

Samme år som fattiggårdens fem små lejhuse blev nedbrudt, oprettede vinhandler i Aalborg Jacob Peter Schünnemann (f. 3.-7.-1782, d. 9.-9.-1856) og hustru

Marie Kjeldberg (f. 10.-8.-1782, d. 24.-1.-1854) testamente, hvori de stiftede et legat, hvis midler efter deres død skulle anvendes til en stiftelse for enlige kvinder, enker og ugifte. For legatets midler blev i 1866 indkøbt to ejendomme beliggende på sydsiden af Skolegade. Det var matr. nr. 467 og 468, husnumrene 19 og 21, tidligere malermester F. C. Rodskous gård. Her blev i første omgang indrettet bolig til 9 enlige kvinder og stiftelsen fik navnet Trøstens Bolig. Den blev senere udvidet, så den kom til at rumme 12 boliger, deraf en del i en fløj i gården. I stiftelsens sidste år i Skolegade boede der 13, og den blev da administreret af Aalborg byråds udvalg for fattigvæsenet. Beboerne, der i følge fundatsen, skulle være af middelstand, betalte et mindre beløb i husleje. Ved saneringen af Skolegade blev en ny Trøstens Bolig bygget i Østbyen. Den blev senere suppleret med aldersrenteboliger, som det hed dengang. Det er Lollandsgade nr. 11-27, som blev taget i brug i 1936 og 1938.

I Skolegade på hjørnet af den gamle Bleggaards Gang havde mekaniker C. C. Stuhr sit værksted, hvor sønnerne lærte i faderens virksomhed. William Stuhr drog til København og blev en kendt kunstner, mens Peter Phillip og Emanuel Stuhr blev i Aalborg, hvor de grundlagde Aalborg Værft i 1912.

På gadens nordside i nr. 12 havde gennem mange år Aalborg Svendehjem sine lokaler, hvor de rejsende svende kunne finde husly. Også en kaserne fandtes i Skolegade, dog en af de mindste i byen. Disse private småkaserne var et særkende for Aalborg. De blev nedlagt, da den gamle halmvarefabrik i Helgolandsgade blev indrettet til kaserne for alle Aalborg-soldater. I Skolegade var indkvarteret en deling, der nok hverken havde det værre eller bedre end kammeraterne andet steds i byen. Der var mange og ofte besynderlige bestemmelser for indretningen af disse kaserne. »Værelserne maa ikke være saaledes beliggende, at Lugten fra Svinestier, Møddinger eller deslige ildelugtende Steder kan spores, naar Vinduerne lukkes op,« hedder det i 1893, og i reglementet påbydes: »Et hvert Værelse skal være forsynet med:

- 1 Seng pr. Mand.
- 1 Vaskeskaal pr. Mand.
- 1 Bord, saa stort, at alle kan spise derved paa engang.
- 1 Stol pr. Mand.
- 1 Lysestage eller Lampe for hver 4 Mand.

- 1 Lysesaks eller Lampesaks.
 - 1 Spyttebakke.
 - 1 Pudsebræt 1½ Alen langt 8 Tommer bredt.
 - 1 Gulvskrubbe og fornødne Gulvklude.
 - 1 Fejekost.
 - 1 Trug til Fejeskarn.
 - 1 Spand.
 - 8 Knager pr. Mand.
 - 1 Kakkelovn.
 - 1 Sæt Ildtøj.
 - 1 Kasse til Brændsel.
 - 1 Askekar.
- Hvor det skønnes nødvendig forsynes Værelserne med Rullegardiner eller Forhæng.
- De indkvarterede skal selv rede Senge og holde Kvarteret rent.«

I foråret 1919 lejede Aalborg kommune bagbygningen i Skolegade nr. 13 for at anvende den til husvilde familier, men året efter erhvervedes såvel for- som baghuset til samme formål. Endnu i 1923 var 8 ægtepar, 2 enlige mødre og 37 børn stuvet sammen i de elendige lokaler, mens 350 andre personer dette år delte deres sure skæbne i Bispegaarden på Algade, Garnisonssygehuset i Kjellerupsgade, Polakhuset på Østerbro og i Ladegaardsgade nr. 9.

Næsten hele Skolegades nordside fra Kirkegyde til Karen Poppes Gyde var uden bebyggelse. På hjørnet af Kirkegyde var et plankeværk om De Smithske Jernstøberiers grund, og en nøgen gavl af en af denne virksomheds fabriksbygninger vendte ud til Skolegade. Vest herfor var en mur, bag hvilken bispegårdens store have gemte sig for nysgerrige blikke. Dens træer hældede meget malerisk deres kroner ud over gadens fortov, og iøvrigt strakte haven sig helt op til bispe-residensen på Algade, hvor de Aalborg-bisper boede fra 1663 til 1915.

Det mindre gode ry, Skolegade havde i de sidste år, den eksisterede, fik den vistnok først efter, at Skomagergade var raseret. For 100 år siden var den i al fald en meget respektabel gade. Møllers vejviser fra 1861 oplyser følgende om indbyggernes erhverv. 6 enker og pensionister, 9 i liberale erhverv heraf 1 politibetjent, 1 adjunkt, 1 lærer, 1 sergent, 1 fuldmægtig og 1 fattigforstander. 14

Gårdinteriør fra Skolegade nr. 25., Det var det vestligste hus på gadens sydside.

håndværkere, deraf 5 skomagere, 2 bøssemagere, 1 bødtermester, 1 skræddermester, 1 malermester, 2 vævere og 1 tobaksspinder. 4 skibsførere, 1 fabrikant og 1 småkører. Altså et jævnt udsnit af byens middelstand. At der boede en jomfru på hjørnet til Svingelen kan vel kun bekræfte denne opfattelse.

Da den første nedbrydning blev foretaget i Skolegade, hvor nu Arbejdernes Landsbank ligger, og der skulle støbes nogle svære fundamenter til en ensretterstation, stødte man på middelalderligt murværk, som viste sig at være den næreste del af et fæstningstårn. Det havde engang udgjort et led i Aalborgs befæstning og bekræftede nu teorien om, at byens gamle forsvarslinie havde fulgt åens

løb her syd for Skolegade. I en dybde af 1,25 m konstateredes ved samme lejlighed en brolægning, der viste, at gadens niveau lå så meget lavere, da tårnet var i brug.

I sidste halvdel af 30'erne forsvandt Skolegade ganske. End ikke navnet blev bevaret. Det skete som et led i en omfattende sanering, men før den omtales skal Skolegades mange sidegader behandles, da de fleste af dem led samme skæbne som den.

3. Skottergyden (kort nr. 1)

Ved østenden af fattiggården førte en lille blindgyde mod syd. Dens navn var i ældre tid Skottergyden, men fra omkring midten af 1800-tallet blev den også kaldt Skottergaarden. For at få rede på dette mærkelige navn, er det nødvendigt at orientere sig ret indgående om forholdene her ved Aalborgs gamle sydgrænse. Ude ved Kjærs Mølle delte den sydfra kommende å sig i to grene. Østerå løb gennem nuværende Aagade til Gammelmølle, der lå ved Mølleplads. Længere vestpå havde Vesterå eller Bleggaardsåen sit løb, hvor nu Boulevardens vestlige fortover er. Ved Sankelmarksgades nordside drejede den mod vest langs sydsiden

Brandstrupsgade set fra Skolegade mod øst. Ved hjørnet af fattiggården, hvor drengene står, førte Skottergyden mod syd.

af Skolegade. Disse to åer var forbundet med en gravet rende eller kanal, der havde et skråt forløb. Derved var Aalborgs befæstningslinie sluttet, og der var skabt en tydelig grænse mellem byens og det gamle Aalborghus's område, som lå syd for den gravede rende. Efter Klementsfejden var det gamle Aalborghus så ødelagt, at det aldrig senere blev genopført på dette sted. Ligesom Christian den Tredje lod byens befæstning sløjfe.

Syd for den gravede rende lå det jordstykke, som hed Skottergaarden, og som fattigvæsenet købte i 1738. Syd for den igen lå Bleghaven. Begge havde tilhørt det område, hvorpå det gamle Aalborghus havde ligget. Det ses af, at Aalborg fik rådighed over Bleghaven af Kronen, og at denne den 10. januar 1641 bortfæstede et stykke stufjord Skottergaarden kaldet for billig fæste og sædvanlig afgift til rådmand i Aalborg Chresten Madsen og hans arvinger. I 1674 fik biskop Mathias Foss i Aalborg skøde på Skottergaarden af Kronen. Det var hans dattersøn Hans Wissing, der i 1738 solgte Skottergaarden til fattigvæsenet. For at undgå misforståelser benævnes jordstykket (haven) i det følgende Skottergaarden og gyden altid Skottergyden. Det mærkelige navn har givet anledning til mange fortolkninger. En går ud på, at skotske købmænd i middelalderen havde kvarter på stedet. En anden vil vide, at Christian den Anden i sin tid havde nogle skotske gardere indkvarteret der. Endelig har der også været hævdet, at navnet skyldes en mand ved navn Skottum. Men ingen af disse forklaringer synes nærliggende, snarest søgte. Mon vi ikke i stedet for at søge til det fjerne Skotland bør holde os til forholdene på selve stedet, hvilket dog er det mest nærliggende. Den gravede rende mellem åerne har vel nok haft et navn, og mon man gætter meget forkert, hvis man antager, at den har heddet Skotten eller Skotgraven. Ordet skot betyder skrå. Endnu bruges det i ordene skotrende og skotbjælke. Med rendens skrå orientering in mente synes tolkningen rimelig. Desværre er det ikke lykkedes at finde navnet i skriftlige kilder, men andre navne er heller ikke truffet. Måske dukker det op en skønne dag. På Skottergårdens grund har sandsynligvis på Aalborghus's tid stået nogle stald- eller magasinbygninger – gården ved Skotten.

Hvad endelig gyden angår, da førte den jo ned til Skotgraven, og endnu i 1675 var der en bro over graven for enden af gyden, og Skottergyden var på det tidspunkt den eneste vej ud til Bleghaven. Det ses på Reesens kort, og på et kort fra 1722 står der Schote Gaden til Blegdammen. I 1682 boede blegemand Niels

Bleggaardsgade set fra syd. Bag træerne til venstre løb Bleggaardsaaen. Til venstre for huset under Budolffi kirkes spir var Skolegades Vandgyde og til højre for det den gamle Bleggaards Gang.

Olufsen Vild da også i Skottergyden. Denne forbindelse til Bleghaven var ikke tilfredsstillende, derfor tog fattigvæsenet straks efter erhvervelsen af Skottergaarden fat på at skabe en bekvem kørevej ud til Bleghaven. Ja, muligvis var købet foretaget med et sådant projekt for øje; thi fattigvæsenet benyttede aldrig selv Skottergaarden, men lejede den ud til gartnere.

4. Bleggaards Gang (kort nr. 1 og 2)

Bleghus Gang er det ældste navn på den ovenfor nævnte nyanlagte gade. Senere hed den Bleggaards Gang på det smalleste sted mellem fattiggården og nabo- huset mod vest, mens den længere mod syd hed Bleggaardsvejen. Den blev anlagt gennem den vestlige af de 5 ejendomme, fattiggården havde erhvervet ved gave og køb fra 1710 til 1720. Til dette vejanlæg blev brugt 200 rdl. Pengene blev taget af amtsforvalter Thyge Thomsens legat på 500 rdl. De resterende 300 rdl. af dette legat blev brugt til betaling af Skottergaarden. Men da den nye vej var til byens og ikke til fattigvæsenets fordel og afbenyttelse, overtog byen en

forpligtelse til i fremtiden at svare fattigvæsenet 10 rdl. årligt i renter af de forbrugte 200 rdl., som fattigvæsenet således fik forrentet med 5 % p. a.

Bleghaven nævnes første gang i 1669. Tre år efter fik magistraten i Aalborg kongelig tilladelse til at udleje den til Niels Vild. Det er ham, vi traf i Skottergyden i 1682. Der har således ikke på det tidspunkt været nogen beboelse i Blegghaven, og derfor ikke brug for en kørevej dertil. I 1701 overtog sønnen faderens fæste og bestilling. Men den 28. juli 1732 blev der holdt auktion over fæstet af Blegghaven med påstående hus. En mand ved navn Jacob Sørensen blev højstbydende med 130 rdl. årlig at betale til byen. Af fæstekontrakten ses, at Blegghaven grænsede til begge åer. Sydgrænsen var ved den eng, der var lejet ud til dr. Jens Lodberg, og nordgrænsen fra det gamle slots vestre grøft og til Vesterå. I 11 punkter fandtes de takster, blegmanden måtte tage for at blege tøj og garn samt andre bestemmelser. Jorden måtte f. eks. ikke dyrkes, men skulle udelukkende benyttes til blegningen. Dog måtte blegmanden anlægge en liden kålhave og tage høstet, når blegningstiden var forbi. Endvidere fik han tilladelse til at indhegne en liden keglebane, om han deraf kunne have nogen fordel. Åerne skulle han holde ryddelige, især ved vaskestederne, så folks tøj ej skulle vaskes og vandes med jordet vand. Til slut hedder det: »Siden Blegghaven er saa stor, at hele Byen kan betjenes, maa Blegmanden have Opsyn med, at ingen understaar sig i at indrette Blegplads andre Steder i Byen.« Som det ses heraf, fandtes der på det tidspunkt, da den nye vej blev lavet kun et hus i Blegghaven. Det forklarer, hvorfor vejen fik navnet Bleghus Gang. Senere blev den kaldt Bleggaards Gang. Dette navneskifte skete efter, at arealerne mellem åerne helt ud til Kjærs Mølle blev lagt under Bleghuset. Derved fik det så stort et tilliggende, at betegnelsen gård blev naturlig. Da den sydlige del af vejen i slutningen af 1800-tallet havde fået en del bebyggelse, blev den kaldt Bleggaardsvejen. Men den 3. maj 1897 fik den del, der lå syd for Danmarksgade navnet Boulevarden, og det brede stykke op mod Skolegade blev fra nu af benævnt Bleggaardsgade, mens det sidste smalle stykke fortsat hed Bleggaards Gang. Således var status, indtil det store gadegennembrud i 1909–12 skabte den hårdt tiltrængte forbindelse mellem banegården og havnen. Endnu før projektet var fuldført vedtog byrådet i sit møde den 20. marts 1911, at hele gadeforløbet fra banegården til Algade skulle benævnes Boulevarden. Det sidste stykke fra Algade til Gammeltorv blev derimod en del af Østerågade.

Bleggaardsgade samme sted som forrige billede. Til højre fattiggårdens store kompleks med lidt af haven, Skottergaarden.

Med denne vedtagelse forsvandt et godt gammelt Aalborg-navn til fordel for et dårligt fransk. For at retfærdiggøre det ny navn plantede man en række træer i hver side af gaden, hvad der dog højst gjorde den til en allé.

Der var forøvrigt mange planer for dette gadegennembrud. Det bygningsinspektør Bech og entreprenør N. C. Olesen udarbejdede, blev af folkeviddet døbt Bech-Olsen-Planen. (Det var på den tid, den kendte bryder og cirkusdirektør Bech Olsen boede i Lindholm.) Projektet forudsatte, at gaden stødte til Gammeltorv øst for Budolfi kirke. Odd-Fellow Palæets skrå placering angiver retningen af det gadeforløb de to herrer havde tænkt sig, idet palæet blev opført, før den endelige linieføring var vedtaget.

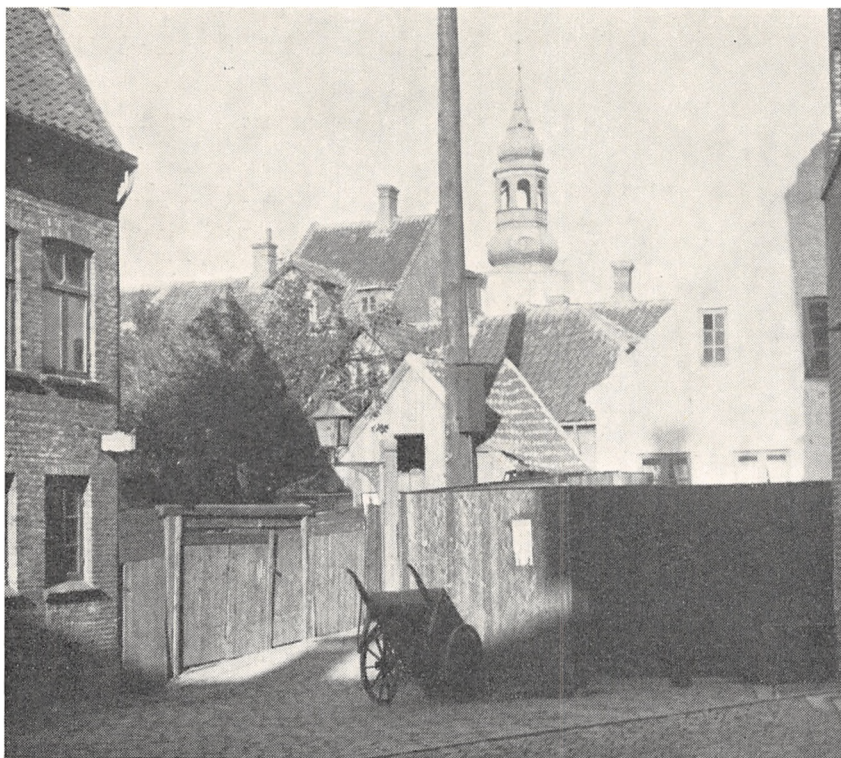
Da det senere kneb med at udleje de mange butikker og lejligheder i de store

Boulevard-ejendomme, var folkeviddet atter på færde. Det kaldte gaden »Vejen til Fattiggaarden«. Udviklingen viste heldigvis at navnet var ubegrundet, og at den valgte linieføring var den rette.

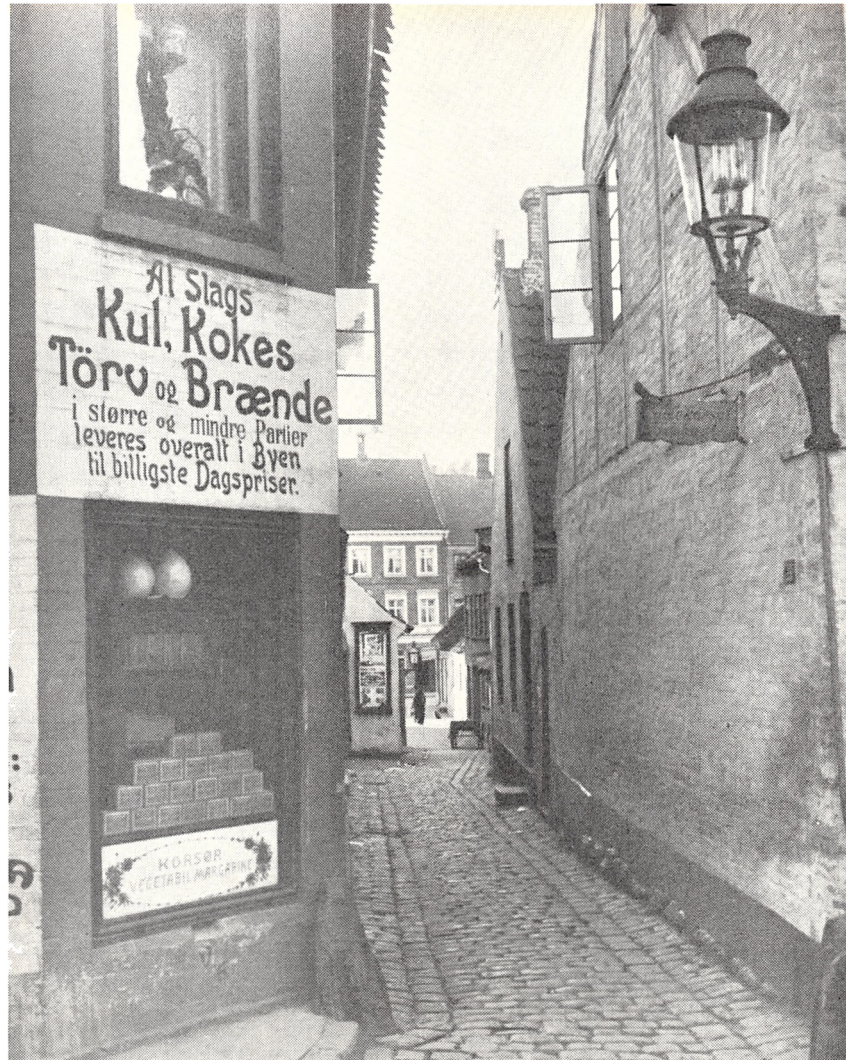
5. Skolegades Vandgyde (kort nr. 1 og 2)

førte fra Skolegade mod syd lidt vestligere end Bleggaards Gang. Den kaldtes i 1756 Podemester Gaden, men i 1768 Podemesterens Gyde og senere Podemestergyden. I Trap: Danmark 1. udgave kaldes den Kirkegydes Vandgyde. Den førte ned til Vesterå eller Bleggaardsåens øst-vestgående del, og for enden af den var der en træbro, som undertiden blev kaldt Skolebroen. Den førte over til de marker og haver, som lå syd og vest for åen, og som altså ikke havde nogen for-

Skolegades Vandgyde set fra syd. Til højre et hjørne af Kukkens gård.

Skolegades Vandgyde set fra nord mod Sankelmarksgade. Ejendommen til venstre er fru Lundholms endnu bevarede hus i Vingaardsgade. Skiltet under gaslygten med »Cykelkørsel forbudt«, fortæller, at gyden var gågade. Trafik med biler og vogne forbød sig selv.

bindelse med det gamle slots eller Bleggaardens område. Først efter midten af 1800-tallet dukker navnet Skolegades Vandgyde op. Endnu i 1870erne omtales den i byrådet som »Skolegades Vandgyde også kaldet Podemestergyden«. Den var en af de henved 20 små smøger, der førte ned til byens mange åer for vandforsyningens skyld.

»Da der i Aalborg Købstad kun er 3 Steder, hvor Vand tjenlig til Husholdningsbrug kan erholdes, nemlig et Vandspring, en Pumpe i Byen og en Kilde udenfor

Byen, og da disse Vandbeholdninger dels ikke er tilstrækkelige dels for langt bortfjernet fra mange Beboere, har Vandet i de igennem Byen løbende Aær været benyttet ikke alene til Vaskning, men af mange især i de lavere Klasser undertiden endog til Husholdningsbrug.« Således skrives der i 1844 som indledning til nogle bestemmelser om åerne, og der fortsættes:

»Det skal i bemeldte Købstad i Almindelighed være forbudt at have Priveter ud til Aærne eller Svinesti, Ko- og Hestestalde, hvorfra Urenligheder gennem Rønder eller paa anden Maade tilføres Aærne.

Ingen må i Aærne nedlægge Skind, Huder eller andre Ting, som ved Blødning præpareres uden Straf af Varens Confiskation og en Mulkt fra 1 til 10 Rdl Under samme Mulkt forbydes det i Aærne at udkaste døde Hunde, Katte eller andet Aadsel, Fejeskarn eller deslige«.

De tre steder, hvor rent vand kunne hentes, var, ved den gamle Papegøjekilde i Kildeanlægget, hvortil de velhavende borgere sendte deres tjenestpiger efter vand, da det ansås for særlig velegnet til at lave te af. En af byens damer klagede over, at hendes pige var alt for længe borte, når hun hentede vand til te ved Papegøjen. Det andet sted var ved pumpen lige nord for Budolfi kirke på dens gamle kirkegård! Det tredie sted var ved springvandet på Østerågade ud for den gamle svalegård på åens østside. Vandet hertil kom fra Blegkilde helt ude ved Gugvejen. Det blev ledet gennem ledninger, der var fremstillet af udhulede træstammer. I 1928 fandtes ca. 50 m af denne ledning. Af de bedst bevarede stammer blev der lavet indgangsportaler til Blegkilde. De gik dog ret hurtigt til grunde. Springvandet blev fjernet, da Østerå blev overdækket i 1872–75. I 1884 blev det stillet op i Carolinelund, men nu står det i forgården ved Aalborg Kloster.

Mange steder ved åerne, men altid for enden af en vandgyde, var der indrettet nedgange og vaskepladser. Således også her ved Skolegades Vandgyde, hvor kvinderne fra Skolegades østlige del og de tilstødende smågader kunne hente vand til rengøring og for manges vedkommende tillige til madlavning, ligesom de kunne vaske deres tøj nede ved åen i dens mere eller mindre snavsede vand. Rinsøhvidt tøj fik de næppe ud af deres anstrengelser.

I gyden lå nogle få småhuse. På det vestlige hjørne til Skolegade boede i 1834 en mand, der havde haft et ikke helt almindeligt levnedsløb. Han hed Peder Ditlev Faber og var født på Sjælland, hvor faderen var præst i Jungshoved. Selv

Der spilles klink
i Skolegades Vandgyde.

læste han også teologi og blev faderens eftermand i embedet. Men i 1810 blev han afskediget, fordi han ved et bryllupsgilde havde redet på en so for at vinde et væddemål. Helt fattig har han ikke været, for i 1823 købte han Ferdinandsdal den senere Rørdalgård, som hans sønner drev. Selv bosatte han sig i Aalborg og skrev artikler om landbrug og hesteavl i byens to aviser. Sidst holdt han sig helt til Borchs Avis, hvor mange af hans artikler var stærkt polemiske. Han var hidsig og trættekær. Det skaffede ham mange retssager, der tærede hårdt på formuen. Da han i 1834 boede i Skolegade søgte han på mange måder at lave penge. Som eksempel kan anføres en annonce, han indrykkede i Aalborg Stiftstidende 1.-4.-1834.

GANGVOGNEN,

der her i Avisen er ommældt, er færdig. Med den kan en Person tilbagelægge et Stykke Vej i forholdsmæssig kort Tid og medtage Bagage indtil 64 Pund. Den giver passende Bevægelse for Podagrister og andre svagelige, samt kan benyttes af dem, der har mistet et Ben.

Her i Byen begynder Udstillingen af denne Maskine den 2. April og ender den 13., de Søgnedage fra Kl. 11-12 og begge Søndage fra 4-6. De som ønsker at tage Maskinen i Øjesyn i Skolegaden kunne der erholde Billetter for 16 Sk. Stykket. For enkelte Familier kan Maskinen forevises hver Eftermiddag fra Kl. 3-5, og en saadan Billet betales med 1 Rbd, uden Hensyn til, om der møder flere

end 6 Personer. Da der daglig udgives et bestemt Antal Billetter, ville man behøve at lade afhente Billetterne Dagen i Forvejen om Middagen fra Kl. 12–3.

P. D. Faber.

I Skolegades Vandgyde lå der en ejendom, hvorfra der i ældre tid blev drevet land- og havebrug. I midten af 1850erne blev den købt af en mand med øgenavnet Kukken. Efter ham blev den populært kaldt Kukkens gård. Det var jo nok i den gård podemesteren havde boet. Efter Kukkens tid har bygningen tjent mange afvekslende formål. Her startede »Nordjyllands Arbejderblad« nu »Ny Tid« i 1887, og da dette bladforetagende var flyttet, blev der en tid kaserne i gården. I en del år havde Aalborg Omnibus Selskab kontor i Kukkens gård.

Skolegades Vandgyde findes faktisk endnu, og på hjørnet af den og Vingaardsgade ligger det eneste hus, der er bevaret af hele det gamle Skolegade-kvarter. Det er fru Lundholms ejendom med den kendte broderiforretning. Da Skolegade-navnet blev kasseret på grund af det dårlige ry, gaden havde fået, måtte man tage konsekvensen deraf og tillige finde et andet navn til vandgyden. Man valgte da at genoplive det gamle navn på gyden ved vestenden af fattiggården og omdøbte vandgyden til Bleggårdsgangen, en såre prisværdig handling, men desværre øgede man samtidig den forvirring, der i forvejen herskede med hensyn til navnene på de tre små gyder, der førte fra Skolegade mod syd.

6. Kirkegyde (kort nr. 2)

Denne meget smalle gyde forbandt Skolegade med Algade i fortsættelse af Skolegades Vandgyde op til østenden af Budolfi kirke. I 1675 hed gyden Mester Jacobs Gyde, 1722 Kirkegyde, 1756 Kirke Strædet, og siden altid Kirkegyde. Det sidste navn kræver ingen dybsindige forklaringer. Det er gyden, der fører til kirken, og i dette tilfælde altså til Budolfi kirke. Hvad det ældste navn angår, har det også på en vis måde noget med kirken at gøre, idet Mester Jacob er identisk med stiftsprovst ved Budolfi kirke Jacob Hansen Brunov, der virkede som præst i Aalborg fra 1634 til 1675. De sidste to år som stiftsprovst. Et minde om Mester Jacob findes i Budolfi kirke, hvor et pulpitur, der nu ses i søndre sideskib, har en række billeder i rundbuede felter med fremstilling af påskeugen. Under billederne er malet navne på borgmestre, rådmænd og enkelte andre frem-

Kirkegyde set fra syd mod Algade. Hele gydens vestside er optaget af De Smithske Jernstøberier. På plankeværket står skrevet med kridt: Anna er en dom Tøs. Også denne gyde var gågade.

trædende mænd i Aalborg fra midten af 1600-tallet. Under billedet af tempelrensningen står der M. Jacob Hansen. Om det er tilfældigt, at Mester Jacob har måttet lægge navn til tempelrensningen skal være usagt; men da han var en yderst myndig kirkens tjener, der endog lod byens førsteborgmester Christen van Ginkel (hvis navn også findes på pulpituret) og hustru Sidsel Jørgens-datter stå åbenbar skrifte i Budolfi kirke, tør man måske se en symbolik i denne sammenstilling af navn og motiv.

I 1651 købte Jacob Hansen Brunov gården på det vestlige hjørne af Kirkegyde og Algade, som til 1637 var bolig for de skiftende sognepræster ved Budolfi kirke, der som regel tillige var stiftsprovster. Til denne ejendom hørte en have. Den strakte sig langs hele Kirkegydes vestside ned til Skolegade. Ved 1700-tallets midte var der silkefabrik i gården, hvilket fremgår af Pontoppidans Den danske Atlas, der i 1768 beretter:

»Forrige Jens Jensens Silke-Fabrik, som var paa nogen Tid i Stand, kom siden i Forfald og blev nedlagt.« Silkefabrikant Jens Jensen boede i den gamle præstegård på Algade lige ved Budolfi kirke.

I begyndelsen af 1800-tallet ejede den rige agent Christopher Qwist gården, men

han beboede den ikke. Efter hans død arvede sønnerne Carl og Johannes Qwist gården. I deres ejertid blev den ramme om en ikke helt almindelig skole – Stephansens Institut. Navnet fik den efter indehaveren Anders Stephansen. Han var født i Terndrup i 1791, tog lærereksamen fra Jonstrup seminarium og ernærede sig derefter nogle år som huslærer, hvorefter han oprettede en lille privatskole i Nibe. Derfra flyttede han i 1822 til Aalborg efter tilskyndelse af stiftamtmand Frederik Moltke og rektor ved katedralskolen Emmanuel Tauber. Moltke havde 4 år før truffet denne energiske og velbegavede unge mand som huslærer på Voergaard i Bælum sogn, hvor han underviste Moltkes søsters børn.

De første år i Aalborg var instituttet i Gabels gård i Slotsgade, men det flyttede snart til gården på Algade, hvor der både blev oprettet en drenge- og en pigeskole. Den sidste blev ledet af Stephansens hustru. Drengene blev blandt andet forberedt til optagelse i katedralskolen. Stephansen anvendte den dengang ganske nye undervisningsmetode, Den indbyrdes undervisning, og som noget ganske enestående var der i en fløj langs Kirkegyde indrettet et gymnastik-lokale.

Da Frederik den Sjette i 1832 aflagde et af sine mange besøg i Aalborg, fik han forevist Stephansens Institut. Majestæten opholdt sig længe her og var yderst tilfreds med, hvad han hørte og så, men for Aalborg by fik besøget den kedelige følge, at Stephansen 2 år efter forlod Aalborg for at optage en gerning som børnehjemsforstander på Sjælland, hvor han også oprettede folkehøjskolen Hindholm. Anders Stephansen døde som en meget anset skolemand i 1870.

Vel blev instituttet i Aalborg videreført, først af hans højre hånd lærer Olsen, der døde 2 år efter, og dernæst et årstid af en anden lærer, der så forlod Aalborg. Derefter blev instituttet nedlagt og eleverne fordelt på byens øvrige skoler.

Fra de år Stephansens Institut stod i flor er bevaret en skoleseddel fra et helt andet miljø end det, hvorfra han rekrutterede sine elever. Det viser i et glimt, hvor fattigt det stod til i et småkårshjem i de år, da selv en lang række af byens rigeste mænd måtte give op og blev erklæret fallit. Seddelen lyder:

Deres Velbaarende Comition.

Jeg Tager mig den dristighed at Anmode Dem Om Tilladelse, at mit Baren Maatte blive af Skolen i nogen thi; for at kunne fortjene Sig Noget til Under Holdning Da jeg som Moder Til 2de Børen ikke Selv kan fortjene Føde og

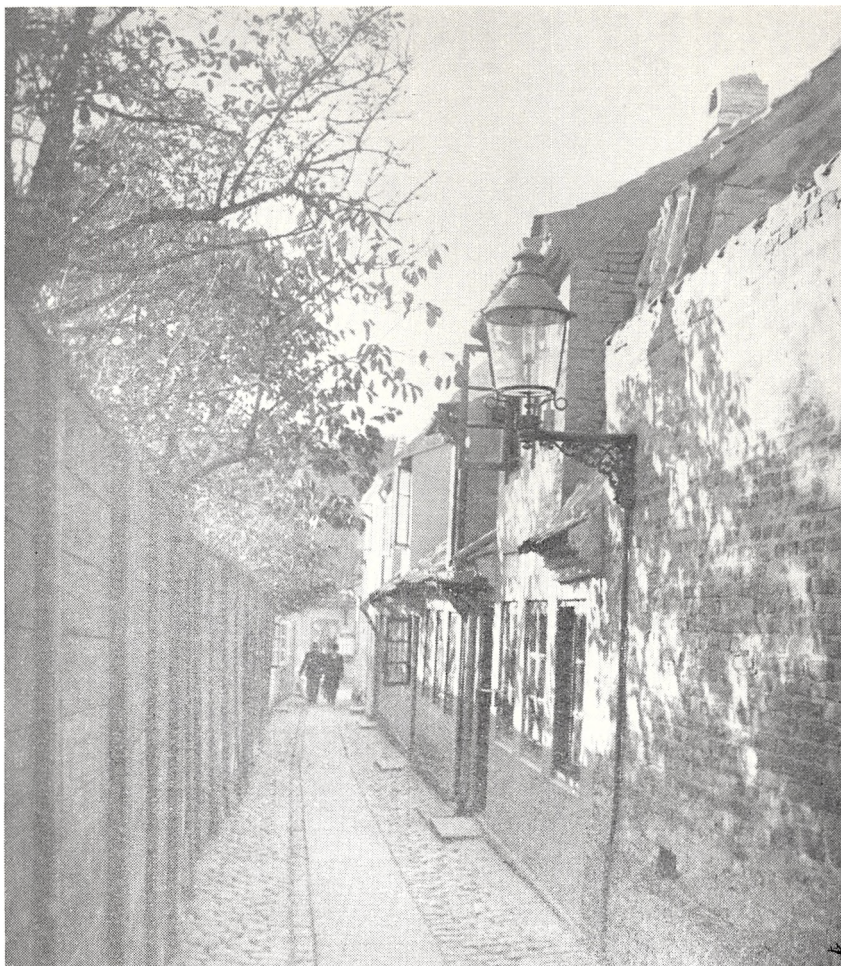

Stilfulde småhuse på
østsiden af Kirkegyde.
En flok elever fra
Grotums skole på
Algade holder sig
beskedent i
baggrunden.

Klæder til dem, og tillige jeg ingen Hjælp Har af Byen; Saa Haaber jeg, at di ikke skulde nægte mig dette min Begjæring

Ærbødigst
Bolle Marie Lars Datter.

Men tilbage til gården på Algade. De to brødre Qwist solgte den i 1835 til guldsmed Henning Smith, der her startede De Smithske Jernstøberier og Maskinfabrikker. Denne virksomhed blev særlig kendt for sine mange fremragende kirkeklokker. Det nu nedslidte klokkespil i Budolfi kirkes spir var således fremstillet af De Smithske. Efterhånden som virksomheden voksede, blev hele den

Morgensol i Karen Poppes Gyde, der her er set fra nord ned mod Skolegade. Haven bag plankeværket hørte til Algade 47.

Karen Poppes Gyde
set fra syd op mod
Algade. I baggrunden
posthusets trappegavl
og tårn.

store have inddraget i produktionen og for størstedelens vedkommende opfyldt af fabriksbygninger, som først forsvandt ved den store sanering, der skabte Budolfi Plads. Virksomheden har nu sine fabriksanlæg ved Vester Fjordvej og Skydebanevej.

Bebyggelsen på Kirkegydes østside var af en hel anden beskaffenhed end vest-sidens, idet den var bebygget med lutter småejendomme i en etage ofte med kvist. I 1682 boede graveren ved Budolfi kirke i en af de små våninger i Kirkegyde, så lidt gejstlighed kan denne side af gyden således også opvise.

Fra 1797 til 1802 havde »den franske gæstgiver« Victor Brünnes en lille be-værtning i Kirkegyde; mere om denne franske desertør under Store Vestergade.

Ellers var det mest arbejdsfolk og småhåndværkere, der beboede gyden. På østhjørnet til Skolegade havde bogbinder Svendsen i mange år et antikvariat. Det forsvandt sammen med gyden ved saneringen i slutningen af 30'erne.

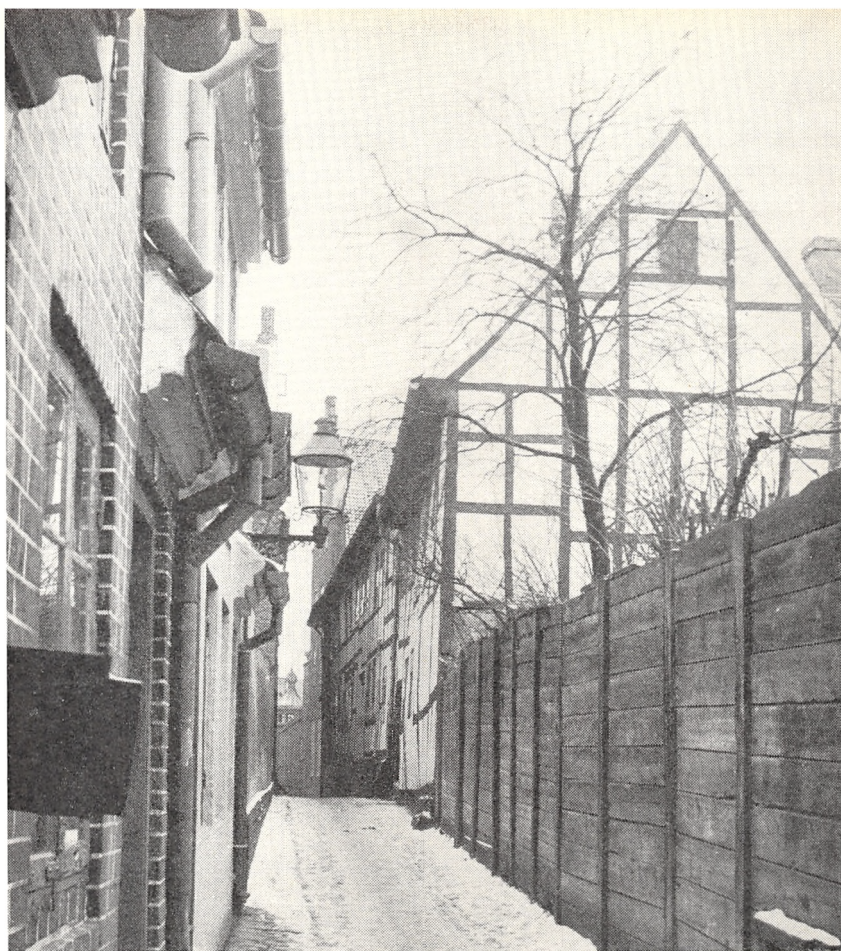
7. Karen Poppes Gyde (kort nr. 2)

Ligesom Kirkegyde førte Karen Poppes Gyde fra Skolegade til Algade, hvor den udmundede lige ud for Adelgade mellem museumsbygningen og posthuset. Nok var Kirkegyde smal, men Karen Poppes Gyde gav den ikke noget efter på det felt. En fliserække i gydens midte, som til hver side var flankeret af fire rækker brosten, det udgjorde tilsammen hele gydens bredde fra husmur til husmur. Alt i alt ikke 2 meter. I Aalborg bys grundtakst fra 1682 kaldes gyden Salig Niels Pedersens Gyde efter en da afdød ejer af bindingsværksgården på det østre hjørne af Algade og gyden. Niels Pedersen døde i 1669, og i 10 år derefter var hans enke gårdens ejer. Hun har en ganske særlig interesse i denne forbindelse; thi hendes navn var Karen Povlsdatter Pop, og det er efter hende, gyden fik det navn, den beholdt så længe, den eksisterede. Karen Pop var datter af Povl Jør-

Medlemmer af familien N. J. Møller fotograferet i haven til Algade 47, der strakte sig langs østsiden af Karen Poppes Gyde. – Nu Budolfi Plads.

Den nordligste del af Karen Poppes Gyde set fra syd. Under gaslygten skimtes posthusets lille hjørnetårn i Adelgade.

gensen Pop og Johanne Lauridsdatter. Hendes farfar var Jørgen Olufsen, borgmester i Aalborg og bygherre for Jørgen Olufsens gård på Østerågade. Hendes farmors far var den kendte borgmester Povl Pop. (Mere om ham under Torvegade). Inden vi begiver os ind i den smalle gyde, skal vi også et øjeblik beskæftige os med ejendommen på det vestlige hjørne. I 1682 boede rektor ved katedralskolen Mogens Wiingaard meget belejligt her, hvorfra der kun var få skridt til skolen i klostrets østfløj. Så meget lettere som adgangen til denne var fra Adelgade. Men også denne meget særprægede herre må vente med at blive omtalt til senere under Vingaardsstræde. Efter at han i 1648 var rejst fra Aalborg, boede byskriver senere rådmand Søren Lund i denne gård. Mens han og

kone en søndag var til gudstjeneste i Budolfi kirke, skete der en frygtelig ugering i hjemmet, idet tjenestepigen myrdede barnepigen. Som tidens retspraksis var, kom mordersken i pinligt forhør, blev knebet med gloende tænger og siden henrettet på Skovbakken.

Da de to hjørnejendomme, og det gælder da især om den østlige, havde sidefløje og betydelige haver ned imod Skolegade, var der ikke mange huse i selve gyden. I 1682 således kun fire. Et af dem var et selvejerhus. De øvrige var lejhuse, som velhavende borgere ejede. Dr. Christen Skyttes hus havde ikke mindre end 7 lejligheder. Maren Brandts 4 og Christopher de Hemmers 3. Sidstnævnte var på den tid Aalborgs største ejendomsbesidder. Han ejede 4 købmandsgårde, hvoraf han selv beboede »Spritgaarden« i Stormgade. Den var i grundtaksten sat til 300 rdl., hvilket var det højeste beløb i hele byen. Til gengæld var hans lejhuse med 21 lejligheder tilsammen kun vurderet til 48¹/₂ rdl. Det vil sige, at der skulle 130 sådanne lejligheder til at opveje hans hovedejendom. I 1930 var der 2 husnumre på gydens østside og 5 på vestsiden, så nogen folkerig gade blev den trange Karen Poppes Gyde aldrig, og dens ry var næppe meget bedre end Skolegades.

8. Svingelen (kort nr. 2)

Svingelen var den vestligste af de tre smågyder, der tidligere forbandt Skolegade med Algade, hvor den udmundede midt for museumsbygningen. På det ofte omtalte Reesens kort kaldes den Lille Kattesund, i 1682 »En Gyde ved den murede Port«, 1722 og 1756 Gaden til Svingelen og derefter altid Svingelen. Mens Kirkegyde og Karen Poppes Gyde var som trukket efter en lineal, havde Svingelen en krumning mod øst, nede ved Skolegade. Dette forløb hænger så afgjort sammen med Aalborgs middelalderlige befæstningsanlæg. Noget bag Svingelens vestlige husrække løb Vesterå i ældre tid. Ved Skolegades vestende drejede den ret skarpt, så den ændrede sit øst-vestgående løb til et syd-nordgående. Denne å dannede netop det middelalderlige Aalborgs vestlige befæstningslinie, som gades skiftende navne alle hentyder til. Kattesundet er et navn, der ofte træffes i nærheden af gamle byers befæstning. Et kat var et mindre fæstningstårn, som det der blev fundet rester af i Skolegade. Når Kattesund her har tilføjelsen Lille, skyldes det, at en anden og større gade i Aalborg også hed Kattesundet.

Svingelen set fra Skolegade. Bemærk gadens elegante sving. Den følger krumningen af den gamle befæstningslinje. I baggrunden Aalborg historiske Museum på Algade.

»En Gyde ved den murede Port« er jo ikke noget egentlig navn, men en god stedbestemmelse. Den murede port er identisk med Gammel Vesterport, der stod på Algade lige inden for Vesterå, hvor Muret bro førte over åen. Efter at Landmandsbankens marmorpalads er rejst ved Algade, er alle spor af port, bro og å forsvundet på sydsiden af gaden, men på nordsiden viser et slip mellem museumsbygningens vestgavl og naboejendommen endnu, hvor Vesterå havde sit løb, og dybt under Algades asfalt gemmer Rakkerens hule sig, kun markeret af et kloakdæksel i gaden.

Rakkerens hule er den sidste rest af Gammel Vesterport. Det er et snævert kvadratisk rum, hvortil en vindeltrappe fører ned. I middelalderen lå dette rum i gadehøjde og da førte vindeltrappen op i bygningen. I begyndelsen af 1600-tallet rejstes der en ny vesterport omtrent der, hvor Gåsepigen står på Vesterbro. Derved blev den gamle byport egentlig overflødig, men i bygningen var der

fængsel for uærlige fanger og opbevaringssted for mestermandens torturinstrumenter, så først i 1756 blev det meste af Gammel Vesterport nedbrudt. Den søndre og den nordre mur fik dog lov til at stå, og hver mur blev smykket med to forgyldte kugler. I 1870'erne forsvandt de sidste synlige rester af Gammel Vesterport, også de gyldne prydelser.

Tilbage er at forklare oprindelsen til navnet Svingelen. Nu kan ordet svingel referere til tre forskellige ting, men da de nok alle tre har været at finde ved den gamle byport, er det i og for sig ret ligegyldigt, hvilke af de tre man vil foretrække som navngiver. »Muret Port som en Svingeltrappe er udi«, siges der mere end et sted i gamle dokumenter. Muligt, at det er den, der er tænkt på. En svingle kan være en gangmølle, og det er jo nok muligt, at en sådan har været anbragt for den gående trafik. Endelig kan en svingle være en svær bjælke til

Vestsiden af Svingelen set fra Algade. I døren står marskandiser Christensen i samtale med en kunde.

Marskandiser Christensen og hustru i haven bag Svingelen nr. 8.

De sidder faktisk midt i Landmandsbankens nye marmorhus.

at spærre en port med. En sådan har givet også været anvendt her, når porten om aftenen blev lukket for natten.

Svingelen var for 100 år siden en typisk gade for småhåndværkere. Her boede flere skomagere, en stolemager, en snedker, en skrædder, en garver o. fl. a. Senere var gaden tillige hjemsted for marskandisere, pantelånere og antikvitethandlere. Det sidste stykke af gaden forsvandt først med Landmandsbankens før omtalte byggeri. Ved udgravning til en kontorbygning ved Vingaardsgade afsløredes i vinteren 1969 et stykke af den gamle vestvold netop på det sted, hvor man måtte vente at finde den.

9. Mestermændens Gyde (kort nr. 2)

Hvor Skolegade og Svingelen mødtes, førte en vandgyde med stentrappene ned til Vesterå. Herfra kunne man efter at have passeret Mestermændens bro fortsætte sydpå ad en markvej ud til Frederikskildevej. Gyden og markvejen hed i gammel tid Mestermændens Gyde, men fik senere det mindre makabre navn Schielle-

Mestermannens Gyde
eller Schjellerups
Gang set fra Skole-
gade mod vest.
Svingelen er til højre.

rups Gang. De to navne kræver en forklaring, og vi tager det ældste først. Det er ofte sagt og skrevet, at gyden og broen bar mestermannens navn, fordi han førte dødsdømte forbrydere denne vej til retterstedet ude på Skovbakken. Det er en form for romantisering, hvis det ord ellers kan anvendes om noget så jordbundet. Nej, forbrydernes vej til retterstedet gik ikke ad de skjulte stier. Det skuespil, en hængning, en heksebrænding eller halshugning var, gjaldt det om at skabe mest mulig reklame om, for at så mange som muligt kunne overvære eksekutionen til skræk og advarsel. Derfor førtes synderen med megen halløj gennem byens hovedgader. Vær vis på det. Her sker noget, som har bud til alle.

Men naturligvis opstår et sådant navn ikke uden, at det har tilknytning til mestermannen (bøddelen eller skarpretteren). Kært barn har mange navne. – Foruden at være et vandsted førte gyden ned til mestermannens hus, der oven i købet var embedsbolig. Det lå, hvor nu Aalborg Teater ligger. Altså uden for den gamle bykærne på den anden side åen. Bøddelen var jo nemlig en uærlig mand, som ingen kunne have samkvem med, derfor kunne han heller ikke bo blandt ærlige borgere, men det skulle på den anden side være let at få forbin-

delse med ham i påkommende tilfælde. Her på stedet var han så pas af vejen og havde dog ikke langt til sin arbejdsplads, retterstedet på Skovbakken, eller til sin »instrumentsamling« i Gamle Vesterport. Mestermandens hus tilhørte Aalborg by lige til 1782, da det blev afhændet til skarpreteren Christen Stengels enke. I 1800 hedder det »Et Hus med Have, som førhen tilhørte Aalborg By og har været fri Bolig for Skarpreteren, men nu er solgt fra Byen.«

Der er i Aalborg Rådstuearkiv bevaret en fortegnelse over de takster, mestermanden eller skarpreteren måtte tage for at udføre de forretninger, der hørte med til hans bestilling. Den er fra 1698 og lyder således:

TAKST

For et Hoved med Sværd at afhugge	10 Rdl
med en Økse	8 »
For en Haand eller Finger at afhugge	4 »
Et Hoved og en Haand at sætte paa Stejle for hver 2 Rdl.	4 »
For en at hænge	10 »
For en igen af Galgen at nedtage	4 »
For en hel Krop at lægge paa Stejle og Hjul og Pælen at nedgrave og sætte	7 »
For en at slå Arme og Ben i Stykker paa og lægge paa Stejle	14 »
For en Krop at nedgrave i Jorden	3 »
For en død Krop at udføre af Byen	2 »
For en at Partere og lægge paa Stejle	12 »
For hvert Kneb med gloende Tænger	2 »
For et Brændemærke	4 »
For Kagstrygning	5 »
For at piske af By	7 »
For at vise af Byen	4 »
For at brænde en Krop	10 »
For at brænde Paskviller (smædeskrifter) og andet deslige	3 »
For at slaa Navn paa Galgen	2 »

Udover hvad denne udførlige pristarif kunne indbringe, fik mestermanden af byens kasse 20 sletdaler og af hvert hus i byen 2 skilling årligt samt forskellige

Fiskehandler Arnshøj
har kunder i Mester-
mandens Gyde.
I skuffen under vog-
nen er der ål.
Billedet er set fra vest.

naturalie-ydelser; men så skulle han til gengæld selv sørge for en lang række rekvisitter, der ligeledes opremses i taksten: Gryder eller kedler, tænger, brænde-mærker, blokke, økser, pæle, stejle, søm, sluffer med tilhørende heste, tove, strik-ker og andre deslige instrumenter. Noget sværd nævnes ikke, men byen havde et bøddeværd, og i 1650 var mestermanden Bendix Niemann også ejer af et sådant. De findes begge på Aalborg historiske Museum.

Omkring 1800 arvede Peter Høyberg Schiellerups den ejendom, der før havde været mestermandens. Efter ham fik gyden sit andet navn. Schiellerup var en meget foretagsom mand. Han var kattuntrykker, og han anlagde en planteskole ved sin ejendom, hvor han opelskede mange af de træer, der blev plantet i Kilden og på Aalborg Almenkirkegård, som Schiellerup anlagde i 1806. Ved indvielsen forsøgte han sig som salmedigter, idet han forfattede et slutningsvers til salme 210 i den Kristelig-evangeliske salmebog. Det lyder i sin tidstypiske form således:

Ved tanken om dig, tavse Gemme,
hvor Kval og Sorger slumrer hen,
o, Skaber! lad os ret fornemme,
at Dydens Dyrker er din Ven.
Grav! åbn dit Skød, der grues ej,
har Retfærd hegnet om din Vej!

Senere fik Schiellerup lov til at nedbryde den meget forfaldne Sct. Jørgens kirke, der lå på den ældste del af kirkegården. Af materialerne skulle han med et tilskud af 400 rdl. opbygge et kapel på stedet. Det blev med en skillevæg delt i to rum, hvoraf det vestlige blev indrettet til ligstue til at hensætte de døde i, når frosten hindrede, at der kunne kastes grave. Det østlige rum blev indrettet til krudtmagasin, uden at der dermed var tilsigtet noget sammenspil mellem de to funktioner.

Schiellerups ejendom blev efter hans død omdannet til forlystelsesetablissement af en holstener ved navn Gølstorff, som solgte til J. T. K. Wogelius, der før havde ejet det sydlige hjørne af Skolegade og Mestermandens Gyde. Han omdøbte stedet til Elisalyst efter sin hustru Elisa. En annonce i Møllers vejviser fra 1861 fortæller noget om Wogelius's foretagsomhed.

Ældre billede af Mestermændens Gyde, hvor børn og voksne poserer for fotografen. Det var en begivenhed at »blive taget af«.

J. P. K. Wogelius
Beværningsstedet
Elisalyst
Dandsesalon og Keglebane
modtager Logerende.
Udsalg af Melk og Fløde
nykjærnet Smør, Kjærnemælk og
Appetitoste.
Gjørtler, Vand- og Gasmester.
anbefaler
alt Gjørtlerarbejde
samt
Vand- og Gasledning til billig Pris.

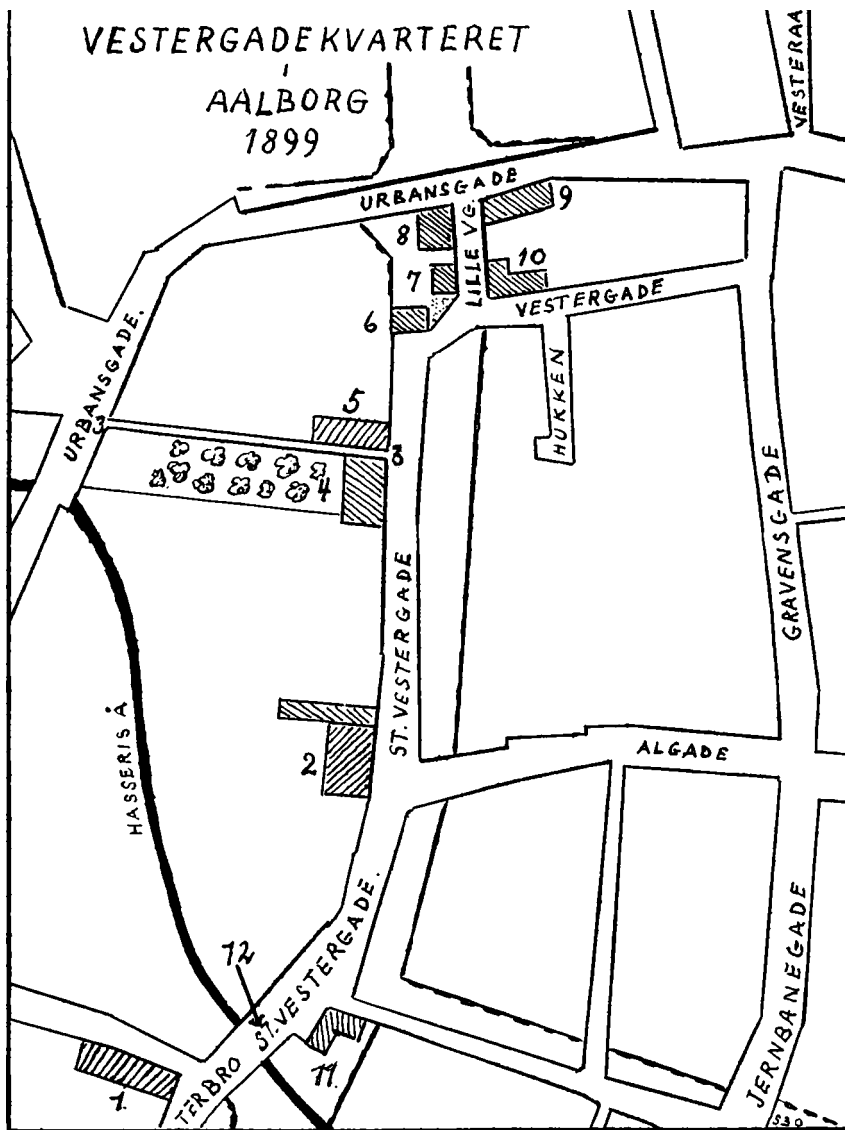
Endelig kan tilføjes, at lokalet om dagen var udlejet til skolevæsenet. Byens drenge blev her undervist i gymnastik af underofficerer.

I året 1869 kom jernbanen til Aalborg og byens banegård blev bygget, hvor nu Grønnegaarden ligger i Prinsensgade. Adgangen til banegården skete ad en ny-anlagt gade fra Vesterbro. Den fik navnet Jernbanevejen og var anlagt af staten, som ejede og vedligeholdte den til 1878. I 1902 blev den forlænget og omdøbt til Prinsensgade. Denne gade var en meget ubekvem adgang for byens borgere til det nye vidunder, som banen var. De foretrak at gå gennem Svingelen ad Schiellerups Gang ud til banen. Man må her erindre sig, at Jernbanegade ikke var anlagt. Ejeren af Elisalyst og beboerne i Svingelen klagede til byrådet over, at der blev drevet kreaturer og svin og kørt med tunge byrder på store trækvogne gennem gaderne, hvilket var dem til stor gene og ulempe. Dyrene kom med banen og skulle videresendes med skib fra havnen. Først i 1878 blev Jernbanegade færdig. På den sydlige del fulgte den Schiellerups Gang, der blev betydeligt udvidet bl. a. på bekostning af Elisalyst. Længere mod nord blev den ført gennem købmand Emil Petersens store have og ejendom, så der blev skabt forbindelse til Gravensgade. I den vestlige del af haven opførte Emil Petersen en ny privat bolig. Det er den, der nu er overpostinspektoratet og som i mange år var Nationalbankens Aalborg-filial. I haven står Aalborgs dejligste kastanietræ – o, lad det stå!

Til erstatning for Elisalyst opførte daværende ejer Niels Nielsen Grøntved Aalborg Teater i 1878, men solgte det samme år til teaterdirektør Julius Pedersen. Efter at Jernbanegade var anlagt blev Schiellerups Gang kun en kort smøge fra denne gade op til Skolegade, men i teatrets gård står et par af Schiellerups træer.

10. Vingaardsstræde (kort nr. 2 og 3)

Det meget korte stræde var en blindgyde. Den fandtes indtil Jernbanegade blev anlagt i forbindelse med vinkelgaden Tiendeladen, hvoraf nu kun den nord-sydgående halvdel er bevaret fra Algade mod syd. Forhen drejede den i en vinkel på 90° op mod Store Vestergade (Vesterbro). Mod øst fortsatte denne sidste del af Tiendeladen i en blindgyde, og det var netop Vingaardsstræde. Nu må man ikke, som Hugo Matthiessen i sin bog »Gamle Gader« hævder, tro, at der her i nabolaget har ligget en vingård. Til den slags luksus er det nordjyske klima lovligt barskt. Navnet kommer af, at rektor ved Katedralskolen Mogens Wiingaard i sidste fjerdedel af 1600-tallet faktisk ejede hele strædet, da han var

- Kort nr. 3. – 1. Jens Bangs fattighus. 2. Brigader Hallings Palæ. 3. Jens Bangs Gyde. 4. Etatsråd Qvists ejendom. 5. Huset, hvor H. Tønnies begyndte i 1856. 6. Madam Feders hus. 7 og 8. De to ejendomme på vestsiden af Lille Vestergade. 9 og 10. De to på østsiden. 11. Rendsborg. 12. Ny Vesterport.

i besiddelse af samtlige 14 lejevåninger her. Samme rektor var en meget trættekær og drillesyg herre, der bestandig lå i strid, først med biskop Mathias Foss, siden og navnlig med dennes eftermand biskop Bornemann. Bornemann var dog ikke ganske uskyldig i, at forholdet mellem dem stadig forværredes, thi han var både hovmodig og herskesyg. Rent galt gik det, da han indførte den nye skik, at

latinskolens disciple ved begravelseshøjtideligheder i Budolfi kirke skulle gå rundt om den afdødes kiste under opsyn af en hører og synge: Nu lader vi hende (ham) sove i fred. Det fandt de lattermilde disciple så komisk, at de begyndte at fnise. Uheldigvis var bispen til stede i kirken for at overvære den første prøve på den nye skik. Han benyttede det pinlige optrin som påskud til at suspendere Wiingaard fra rektorembedet, da han jo var ansvarlig for de hørere og disciple, der var ham undergivet. Ved højesteretsdom blev Wiingaard fradømt sit embede. Oprinet i Budolfi kirke var dog ikke den egentlige årsag til den strenge dom, men nok den dråbe, der fik bægeret til at flyde over. I 1684 forlod Wiingaard Aalborg, og ernærede sig siden ved litterært arbejde i København.

Vingaardsstræde set
fra den øst-vestgående
del af Tiendeladen
ned mod Jernbane-
gade, hvor ejendommen
midt for faldt i
1930'rne.

Vingaardsstræde kom ved anlægget af Jernbanegade til at danne forbindelse mellem denne gade og Tiendeladen.

I 1899 købte Aalborg kommune et areal af Nationalbankens have til udvidelse af Vingaardsstræde. En del af købesummen fik man ved at afhænde den lille vandgyde, der fra Vingaardsstræde førte mod syd ned til Hasserrisåen, som da var opfyldt. Avlsbruger P. Rasmussen fik gyden for 5 kr. pr. kvadratalen mod, at den aldrig måtte bebygges, derfor findes den stadig som en slippe mellem Jernbanegade 8 og Vingaardsgade 23.

Da den store sanering i slutningen af 30'erne skabte Budolfi Plads, blev også en ny gade anlagt for at få en nem adgang til pladsen og en bekvem forbindelse mellem Vesterbro og Boulevarden. I den ny gade indgik den øst-vestgående del af Tiendeladen, det gamle Vingaardsstræde, delvis også den tilbageværende del af Schiellerups Gang samt Skolegade. Navnet på den ny gade burde vel egentlig have været Skolegade, men på grund af denne gades dårlige ry, valgte byrådet at genoplive mindet om den afsatte rektor og døbte gaden Vingaardsgade.

11. Store Vestergade (kort nr. 3)

På Vesterbro ikke langt fra »Gåsepigen« mellem Jydske Møbelpakhuse og Restaurant Bistro – nr. 67 og 69 – er der et slip i husrækken på et par meter. Derigennem havde Hasserrisåen i ældre tid sit løb. Den flød tværs over gaden og videre ned til Vesteråen ved Schiellerups Gang. En bro førte over åen, og lige nord for stod Ny Vesterport. Gaden, som herfra gik mod syd, hed Vesterbro efter broen. Kom man sydfra og havde passeret bro og byport, var man i Store Vestergade. Skellet mellem de to gader var på dette sted lige til 1930. Altså længe efter, at bro og port var borte.

Store Vestergade fortsatte herfra næsten til Urbansgade, men lidt før, den nåede så langt, drejede den i ret vinkel over til Gravensgade.

Det meste af Store Vestergades vestside står stadig og udgør nu en del af det Vesterbro, der blev skabt ved det store gadegennembrud i 1930–33. Også den del af Store Vestergade, der førte over til Gravensgade blev bevaret, men omdøbt til Vestergade. Navnet er udgået efter 1.-4.-1970 og gadens huse nummereret under Vesterbro. Derimod blev hele Store Vestergades østside totalt udslettet. I dag strækker Vesterbro sig fra Gammel Kærvej til Limfjordsbroen.

Store Vestergade set fra syd. Yderst til højre ses lidt af rækværket til Hasseris å, derefter det gamle Hotel Rendsborg. Al indkørsel forbudt i Tiendeladen er markeret af en stolpe med et bræt på tværs. Alle huse i højre side af billedet er nu borte.

Da således en ikke ringe del af Store Vestergade er borte, og navnet ligeledes er strøget, kan det vel forsvares, at også denne færdselsåre medtages i en omtale af forsvundne gader.

Navnet Store Vestergade kræver egentlig ikke nogen forklaring. Engang var den byens vestligste gade, så simpelt er det. Forledet Store forudsætter, at der også fandtes en Lille Vestergade, hvad der da også var tilfældet.

Lige uden for Ny Vesterport på det sydvestlige hjørne af Ladegårdsgade lå endnu i 1800-tallet et lille gulkalket hus, hvor der indtil 1850 var accisebod i en del af ejendommen. Accise var en afgift, der allerede i middelalderen betales af udenlandske varer f. eks. øl og vin. Den afgift, der betaltes ved byporten, hed egentlig konsumtion, hvorfor bodens officielle navn var konsumtionskontor. Konsumtionsafgiften indførtes i 1657 af Frederik den Tredie for at hjælpe på den slunkne pengekasse. Afgiften blev betalt af de varer, bønderne og andre førte ind i byen, derfor måtte acciseboden ligge lige uden for byporten. For hurtigt at få penge i finanskassen, blev konsumtionen ofte bortforpagtet til private personer, hvilket gjorde den upopulære afgift yderlig forhadet, da disse forpagtere naturligvis søgte at presse citronen til sidste dråbe. Det var derfor også nærmest anset som en sport og en god spøg at snyde sig fra betalingen. Hvor forhadet ordningen var giver biskop Bircherød en prøve på i sin dagbog. En

bager havde fået konfiskeret nogle varer af konsumtionsforvalterens fuldmægtig, men anlagde sag mod denne. Retten blev sat på rådhuset, og en hel dag hengik, før bageren fik medhold i sin klage. Alligevel blev der tumulter. »Imidlertid forsamlede gemen Pøbel sig i nogle hundrede Tal omkring og paa Raadhuset hvor de med Skub og Stød ilde begængede bemeldte Jansens Prokurator Daniel Wolff, og dersom ikke nogen af Rettens Midte havde givet ham Gelejde hjem til sit Hus, var det deres fulde Agt at forfølge hannem med Sten af Gaden.« Således slutter bispen sin beretning.

Konsumtionen blev ophævet ved lov af 15.-9.-1850, hvorefter acciseboderne blev nedlagt. Tre af Aalborgs blev udbudt til salg, men den ved Ny Vesterport kunne ikke sælges, da den ejendom, hvori den fandtes, var Jens Bangs fattighus. Det var oprettet af storkøbmand Jens Bang i 1637. Det stod uforandret til 1778, da det var i så ringe forfatning, at det måtte ombygges. Til minde herom blev en tavle indmuret i husets gavl ud mod Vesterbro. Den bar følgende indskrift:

Den Store Gud
Til Ære
Efterlevende
Til Opmuntring
Haver
Jens Bang
Købmand udi Aalborg
Aar 1637
Ladet opbygge dette Huus
For 26 af Byens Fattige
Vedligeholdt
Ved Guds naadige Forsyn
Øvrighedens flittige Omsorg
Og endeel Goddædiges Gaver
Opbyggt
Af nye igien ziirlig
Til vedvarende Æreminde
for Stiftern
Aar 1778. Den 27. Junii.

Allerede i 1841 var fattighuset igen så forfaldent, at der måtte en gennemgribende reparation til. De tre ydermure blev fornyede. Der blev lagt nyt tag og gulv, indsat nye vinduer og muret nye skorstene. Efter denne omgang indeholdt fattighuset en stor stue med plads til 18, 3 mindre kamre hver til 2 personer, og endelig det omtalte konsumtionskontor, som dog var således indrettet, at det let kunne omdannes til bolig for 2 fattiglemmer, og da det hurtigt blev aktuelt, var der igen plads til 26 i fattighuset, således som Jens Bangs bestemmelse var. Efter denne sidste istandsættelse blev det udelukkende benyttet til kvinder og blandt disse »de mest værdigt trængende«.

Jens Bangs fattighus blev nedbrudt i regnskabsåret 1.-4.-1899 til 31.-3.-1900. De

Jens Bangs fattighus på hjørnet af Vesterbro og Ladegaards-gade. Mellem vinduerne ses mindetavlen og helt til højre skimtes en tilmuret dør. Bag den var der tidligere accisebod.

Store Vestergades sydlige del set fra nord. Til venstre det ny Rendsborg på hjørnet af Tiendeladen. Under ølskiltet ses en vogn med Langholt børnemælk.

14 tilbageværende gamle kvinder blev flyttet til en bagbygning i Absalonsgade nr. 16. Af inspektør L. Hansens sidste beretning om stiftelsen fremgår det klart, at det ikke skete med hans gode vilje; men da disse kvinder nød fattighjælp, kunne de ikke overflyttes til det alderdomsasyll, der erstattede Jens Bangs fattighus. Dette asyl var spiren til alderdomshjemmet ved Annebergvej.

Store Vestergade var en af Aalborgs hovedgader, idet al sydfra kommende trafik nødvendigvis måtte søge gennem den, men der var en tydelig forskel på gadens vestlige og østlige side. Mens der på den første kun var 11 tildels store gårde, bestod den sidste af 14 mindre ejendomme og 2 større gårde. Hertil kom, at der på østsiden fragik grund til tre gader, mens der på vestsiden kun var en smal gyde.

På det sydlige hjørne af Store Vestergade og Tiendeladen straks inden for Ny Vesterport lå en ejendom, hvori der var gæstgiveri langt tilbage i tiden. I 1802

flyttede franskmænd Victor Brünnes fra sit lille beværtningssted i Kirkegyde til denne ejendom, som han købte. Herom fortæller han selv: »Da var en ved Navn Posseleur, som holdt gammelt Værtsskab ved Vesterport, han døde, og jeg havde stor Lyst til hans Hus, for syntes det mig, at det var et bekvemmeligt Sted.«

Victor Brünnes var født i Frankrig, lod sig hverve til den franske hær, deserterede, kom i tysk krigstjeneste, men stak også af derfra og kom i kløerne på danske hververe i Rendsborg. Det resulterede i, at han endte som gevorben soldat i Aalborg i 1785. Efter nogle års tjeneste her, blev han oppasser hos general Adam Ludvig Moltke, og siden tjener for dennes sønner. En tid var han på Lundbæk ved Nibe. Da soldatertjenesten var forbi, nedsatte han sig i Aalborg som marketender, men siden som værthusholder først i Tiendeladen og derpå i Kirkegyde og fra 1802 til 1806 på Store Vestergade. Her døde hans første kone og her giftede han sig påny.

Store Vestergade set fra syd ved hjørnet af Tiendeladen. Ejendommen med spiret er Hygæas, hvor Budolfi Apotek havde lokaler i stueetagen. I gavlhuset midt i billedet havde blikkenslager Meyer sit kendte værksted først i 1800-tallet.

Om inflationen i disse år fortæller han: »Der kom en Franskmand at logere hos os, som var fra Lyon, han varskoede mig, at jeg skulle tage mig i agt med mine Rigsbankdalersedler, som bliver til intet: Køb straks Huse og Sølvpenge for Deres Banksedler,« Brünnes fulgte rådet. Han købte Vester Ladegaard og det senere Beiers Hotel i Bispensgade og levede sine sidste år som en velhavende borger i Aalborg. Men i krogene hviskede man om hans 100 uægte børn, og på hans gamle dage måtte en tjener køre rundt med ham på en trækvogn, da benene nægtede at bære ham. Forøvrigt fortalte han ofte og gerne om sine bedrifter på krigsskuepladsen og fremviste med stolthed et vældigt ar, der gik fra albuen til håndledet.

Om det var ham, der gav værtshuset på Store Vestergade navnet Rendsborg, vides ikke, men både i det gamle hus og i den nye store ejendom, der rejstes på stedet, var der en café med dette navn, uden at det dog havde nogen forbindelse med det moderne begreb – Europavej 3. På Store Vestergades østside mellem Tiendeladen og Algade boede i første halvdel af 1800-tallet blikkenslager Meyer. Ham var Aalborg meget stolt af. I 1816 tegnede og støbte han ornamenterne til Moltkes mindestøtte i Kildeanlægget. Da Frederik den Sjette besøgte Aalborg i 1824, tilbragte han et kvarter i Meyers værksted for at se dennes frembringelser. Meyer må kraftigt mistænkes for at være ophavsmand til det gamle dragespringvand, der nu pryder Aalborg Klosters forgård, men det får foreløbig stå hen. Derimod kan den påstand, at Meyers værksted skulle være begyndelsen til »De Smithske«, aflives. Meyer levede og virkede endnu da denne virksomhed blev grundlagt, og hans værksted blev overtaget af blikkenslager Gunst.

I Store Vestergade nr. 25 startede cand. pharm. Otto Mørch i 1882 fabrikken Hygæa, der siden har udviklet sig til en af Aalborgs store industrivirksomheder. Nu Farve- og Lakfabrikken Hygæa i de gamle glasværksbygninger på Gasværksvej.

Tidligt om morgenen den 9. januar 1768 udbrød der brand hos garver Falchenberg på Store Vestergade. Hans gård nedbrændte til grunden, og den sørgelige tildragelse blev naturligtvis omtalt i den kun et år gamle Aalborg-avis, men hvis man venter at finde en reportage i moderne forstand, bliver man skuffet. Det hele er faktisk en lang moraliserende historie. Den tragiske hændelse kom også på vers.

Hjelp Gud! hvor saae det ud paa
Byens Vestergade
Hvor ynksomt var det Raab, da hver
hinanden bade:
O, hielper! redder! seer! hvor Ilden
faer afsted
Det knager, brager, hist! der falder
Huuset ned.
Saaledes Gud ved Ild med Byen gik
i Rette.
Men til vor Lykke Gud selv endte
denne Trette;
Thi midt i Vreden han mod Byen
naadig var,
og hørte dennes Skrig, som bade:
Herre spar!
Gud selv gav Lykke til den Anstalt
og den Orden,
Som skeede i en Hast for Byens Gavn
at fordre.
De brave Borgere hjalp alle villig til
at dæmpe denne Ild, enhver med
Glæde vil.
Ach! seer og agter da paa Herrens
Forsyns Øye
som større Jammer os ville dog ej
tilføye.
Vi slap. Men milde Gud! I Naade
tænk paa dem,
Som saa ulykkeligt har mistet Huus
og Hjem.
Ja, kære Aalborg! Tag dig dog for
alting vare,
At intet verre skal dig vederfare.

Skal du ey straffes meer, da staae
fra synden af.
Kys Herrens Vredes Riis og tak
for naadig Straf.

Med den religiøse indstilling, datiden havde, betragtede man ikke branden som en mere eller mindre tilfældig hændelse, men som en Guds straf. Det må man erindre sig, når man læser digtet.

Allerede den 13. maj samme år var der rejsegilde på Falkenbergs nye hus, og tømrermester Lars Lienberg, der stod for opførelsen, forfattede et langt og snørk-let digt i lighed med dem han skrev, da han rejste spirene på såvel Vor Frue som Budolfi kirker. Et par af de mere forståelige strofer gengives her:

Det var paa faa Aar da den Fjerde Gang at regne,
At Vester-Gades Folk af Angst maatte blegne;
Thi hver var frygtsom for at blive Huuse-Vild,
Som kan saa hastig skee ved mindste Vaade-Ild.
Af det og andet meer' enhver kan se og lære,
At man med Ild og Lys forsigtigen bør være.

Den nærmest paniske rædsel, der rådede over for ildebrande, kan man dårligt fatte i dag, men den var velbegrundet. Ikke alene savnede datiden effektive midler til bekæmpelse af ilden, men de gamle byer var brandfarlige som krudt-tønder. Så at sige alle huse var af bindingsværk med etageadskillelser af træ og forsynede med trægavle. Huse og gårde lå tæt op ad hverandre i de trange gyder. Gårdsrummene var opfyldt af træskure til oplag af allehånde brandfarlige ting. En brand betød ruin fra dag til dag selv for de mest velhavende; thi forsikringer var der ike noget, der hed.

Kun 7 år før branden på Store Vestergade havde Aalborg fået sin gamle brand-ordning fra 1736 moderniseret. Det pålægges deri enhver, der er tilstede, hvor ild opkommer at gøre anskrig til naboer og byens myndigheder. En fremtrædende rolle spillede tårnvægteren i Budolfi- og Vor Frue kirker. Han skulle straks, når han så ild, klemte med stormklokken, heftigt eller langsomt, eftersom ilden tiltog eller aftog og vedblive dermed til ilden var nedkæmpet. Indtraf

Store Vestergade set
fra nord ved Jens
Bangs Gyde. Foran
skomager Nielsens
støvleskilt ses Hotel
Phønix' svungne
barokgavl.
Længst til højre
agent Christopher
Qvists smukke hus.

Store Vestergades østside set fra Algade og nordpå. Foran Madam Feders hus i baggrunden ses Urbans flaskebil. Den var et morsomt indslag i bybilledet i 1930'erne. Alle huse på billedet er nedrevet.

branden om natten, skulle han hænge den store lygte på en stage ud af tårnet til den side, hvor branden var. Om dagen anvendtes et flag. Kirkens graver skulle straks begive sig til tårnet for at være tårnvægteren behjælpelig med at klemte med stormklokken. Byens tambour skulle røre trommen overalt i byen. Gadevægterne skulle råbe brand og vække de sovende borgere ved at banke på dørene. – »Alle og enhver af Byens Indvaanere af hvad Stand og Condition, de end er bør straks sende deres Folk, Karle og Piger med Saaer og Brandspande til det Sted, hvor Ild er opkommen.«

En ildebrand vedkom alle i byen. Alle skulle hjælpe. Ingen måtte sove, når ilden var gæst i byen. Katastrofen kunne jo, om det gik rent galt, ramme alle. Og så var Aalborg endda ikke værst stillet med hensyn til slukningsmuligheder, takket være de 5 åer, der gennemstrømmede den. Der kunne aldrig blive særlig langt til den nærmeste å, hvor vand til ildens bekæmpelse kunne hentes. I den gamle brandordning gives der tydeligt anvisning på, hvorledes brandmandskabet og de fremmødte hjælpere skulle stille sig i to rækker fra åen til brandstedet med deres spande. De vandfyldte gik fra hånd til hånd i den ene række, mens de

tomme vandrede den modsatte vej i den anden række for atter at blive fyldt. Der var strenge straffe for ikke at overholde de mange bestemmelser, påbud og forbud i brandordningen, men der var også belønninger. Den, der først nåede frem til brandstedet med sin spand fyldt med vand, fik 2 rdl., den anden fik 1 rdl., mens den tredje måtte nøjes med 4 mark.

Ved branden på Store Vestergade kunne vandet til slukning hentes i Hasseris å, der havde sit løb bag ejendommen. Dette forhold var nok medvirkende til, at branden ikke blev mere omfattende end tilfældet var.

For enden af den syd-nord-gående del af Store Vestergade lå der indtil anlægget af det ny Vesterbro et lille hyggeligt bindingsværkshus i en etage med kvist. Ved østgavlen bag et beskyttende plankeværk fandtes en have med et par frugttræer og nogle hyldebuske. Den hørte til huset. I tidens løb boede der adskillige håndværkere af mange professioner i dette hus. Her er en lille buket: bager,

Store Vestergade, hvor den i en ret vinkel drejede over mod Gravensgade. Huset til venstre er Madam Feders. Bemærk den smukke frise på huset til højre.

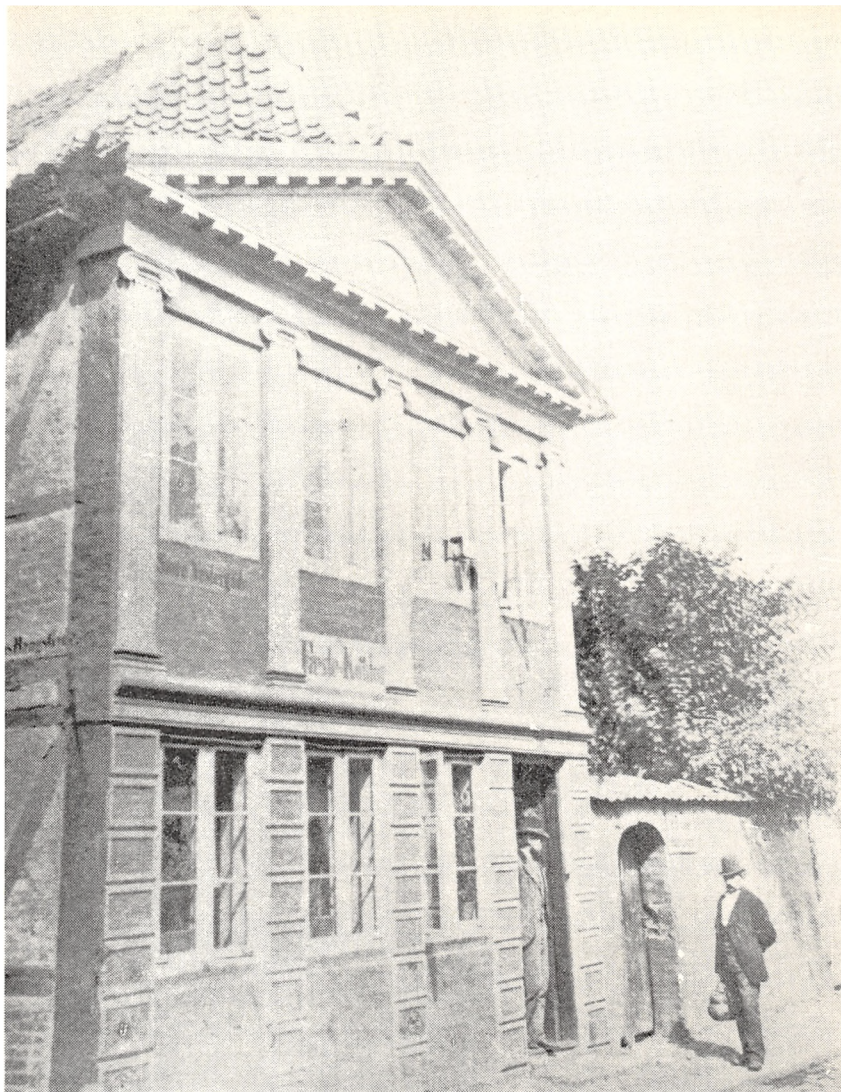
rebslager, grovsmed, malermester og skrædder, men i 1910 ejedes huset af håndarbejderske C. M. Feder, i daglig tale kaldet Madam Feder. Hun passede omhyggeligt sit lille hus og den endnu mindre have. Den sidste var hun, siges der, meget øm over, og hun var meget forarget på de mennesker, der boede i det hus i Lille Vestergade, som havde gavlvinduer ud til hendes lille paradis. De undså sig nemlig ikke for at tømme deres natmøbel ned i haven. Gødning til den skulle Madam Feder nok selv vide at skaffe sig. Det foregik på følgende praktiske måde. Tidligt om morgenen rykkede hun ud med kost og fejblad; thi når bærmevognene til og fra spritfabrikken i Urbansgade var passeret, kunne der altid samles en god høst af en vis slags pærer, som kunne øge frodigheden i den lille have.

Ejendommene på vestsiden af Store Vestergade skal ikke omtales i denne forbindelse, da denne side af gaden står så nogenlunde intakt. Kun to huse, der forlængst er nedbrudt, medtages; men da de lå på hver sit hjørne af Jens Bangs Gyde, vil det være praktisk at omtale dem der.

12. Jens Bangs Gyde (kort nr. 3)

Jens Bangs Gyde hed en lille smøge, der førte fra Store Vestergade over til Urbansgade, hvor denne gade drejede mod syd. Navnet havde den sikkert efter storkøbmand Jens Bang, der foruden sit stolte stenhuse ved Østerå, ejede en lang række større og mindre ejendomme i Aalborg. Ingen af dem lå dog i gyden. Men et stykke ude ad nuværende Reberbansgade lå der på nordsiden et areal, som blev kaldt Damhaven. Det ejede Jens Bang, og den 9. juli 1638 købte han to stykker havejord, som lå øst for og grænsede op til Damhaven. Navnet hentydede til de 4 fiskedamme, Jens Bang med stor bekostning havde anlagt. Der var gravet render fra Hasseriså, og de enkelte damme var forbundet med kobberledninger for at skaffe strøm og frisk vand til fiskene. Den største af dammene målte meget nær 40 m × 20 m, mens den sidste kun var 16 m på den ene led og 7 m på den anden. Alt dette er omtalt i en vurderingsforretning, der blev afholdt i haven den 4. april 1642. Ved samme lejlighed blev der draget vod i dammene og derved konstateret, at der fandtes følgende fiskearter: Karper, gedder, sudere, karusser, aborrer og skaller. Hele haven var omgivet af »et vel forfærdiget og vel ved Magt holden Plankeværk«. Der var adgang til haven

Det nordlige hjørne af Jens Bangs Gyde og Store Vestergade. Det gamle bindingsværkhus er moderniseret med en græsk tempelgavl. Fæstemanden står i døren for at modtage en arbejdsøgende. I dette hus begyndte fotograf H. Tønnies sin virksomhed den 9. februar 1856.

både fra Reberbangsgade og fra nordsiden. Det sidste sted var der dog kun en lille låge. At det ikke var nogen ringe have, ses bedst af, at den var vurderet til $\frac{1}{5}$ af, hvad stenhuset på Østerå var sat til. Denne have er muligvis forklaringen på, at Jens Bang er mindet i den gyde, der førte ud dertil. Dog ejede han også et hus på Store Vestergade, men hvor det lå, kan ikke ses af det opgivne. Jens Bangs Gyde var nok den smalleste af samtlige gyder i Aalborg. I al fald

må den henregnes til de stræder, der næsten enslydende omtales i Skipperliglavets og Snedkerliglavets vedtægter: »I de smalle Stræder, hvor Ligvognen ikke uden Skade kan kjøre for Døren at holde, skal den holde for Enden af Strædet, hvor bedst er bekvemt, og Liget fra Huset henbæres i Hænderne.« Slig bestemmelse var overflødig i købmændenes liglav! Gyden var i de sidste år, den eksisterede, brolagt på samme måde som Karen Poppes Gyde med en enkelt fliserække i midten, men her var kun plads til 3 rækker brosten i hver side, mens der i Karen Poppes Gyde var 4. I gydens nordside var der en række små lave huse, og på det nordlige hjørne til Store Vestergade lå der forhen et bindingsværkshus i to etager med gavlen til denne gade. Huset var dog engang i 1800-tallet blevet moderniseret på den måde, at gavlen var ommuret i stil med et græsk tempel. I dette hus begyndte Heinrich Tønnies sit senere landskendte fotografiske firma i 1856, men blev her kun i fire år, indtil han flyttede til Algade 7. I sin tarvelige lejlighed i Store Vestergade nr. 18 har han forevigt sin familie, hustruen Emma f. Müller, datteren Ida og i vuggen sønnen Emil. Dette billede er den ældst kendte interiøroptagelse i Aalborg, og det vil nok volde vanskeligheder at opdrive nogle fra andre egne af landet, der er ældre eller blot lige så gamle.

Næsten hele Jens Bangs Gydes sydside var afgrænset af et plankeværk, bag hvilket fandtes en betydelig have med store linde og en del frugttræer. Haven hørte til Store Vestergade nr. 20 og strakte sig oprindelig helt til Urbansgade,

Det ældste interiørbillede, der kendes fra Aalborg. Det er optaget i 1860 i H. Tønnies' lejlighed i Store Vestergade og viser fru Emma Tønnies ved vuggen med den nyfødte Emil. Ved bordet datteren Ida.

Jens Bangs Gyde set mod Urbangade. Til venstre Kreditforeningen. Til højre er »det græske tempel« afløst af den ejendom, hvor Gobi nu forhandler skotøj.

men på et eller andet tidspunkt blev der solgt en grund fra ud til denne gade. Store Vestergade nr. 20 var et smukt grundmuret hus. Det var opført omkring 1800 af agent Christopher Qwist, som også ejede nabogården syd for. Christopher Qwist var en meget fremtrædende mand i Aalborg i årene fra 1790, til han døde i 1815. Han var især ivrig for at anlægge nye industrivirksomheder, hvoraf de fleste dog ikke kunne klare sig efter, at krigen med England var sluttet. Blandt hans foretagender var en oliemølle og et sæbesyderi på Store Vestergade, (oliemøllen lå på østsiden af gaden), en klædefabrik og et sukkerraffinaderi i fællesskab med andre. Endelig oprettede han sammen med to aalborgensere papirfabrikken Godthaab ved Svenstrup.

Christopher Qwist blev gift med købmand Jens Overwads enke Ingeborg Jelstrup. Derved blev han svigersøn af den rige præst L. J. Jelstrup, der ejede Gudum kloster i Vestjylland og Kokkedal i Hanherred, og tillige svoger til by-

Den meget smalle Jens Bangs Gyde set fra vest over mod Store Vestergade. Bag plankeværket fandtes den store have, der hørte til Christopher Qwists gård, Kreditforeningen.

foged Jens Bøggild i Brigader Hallings Palæ på Store Vestergade. De to svogre lærte sig gårdslagtningens kunst af svigerfaderen. De købte således i fællesskab Vester Ladegaard, som de udstykkede, og blev faktisk grundlæggere af Hasseris Villaby og Kærby. Selv beholdt de hele arealet mellem Svendsgade–Reberbansgade, Annebergvej, Vester Fjordvej og Kastetvej. Bøggild fik den vestlige del, hvor han byggede Ny Kastet, mens Qwist på den østlige opførte Gammel Kastet på det sydøstlige hjørne af Kastetvej og Ryesgade. Men at opregne alle de mange ting, Christopher Qwist deltog i, vil føre os alt for langt bort fra det foreliggende emne. I hans ejendomme har siden både Husmandskreditforeningen og Livsforsikringselskabet Fremtiden haft lokaler, men de fik det begge for trangt og er flyttet til store moderne bygninger. Kreditforeningen til Elmquist Boulevard og Fremtiden først til Bispensgade 16 og siden til Vesterbro, der hvor Kildestrømlen var til 1932. Fra Qwists tid var bevaret nogle meget smukke døre med forskellige symboler. Blandt andre handelens, en Merkur-stav omslynget af to slanger. Det smukke gamle hus' sidste år var et sørgeligt kapitel. Efter 1. verdenskrig blev det benyttet først som epidemisygehus og siden som bolig for

husvilde familier. Derefter blev det brudt ned for at skabe en ordentlig forbindelse over til Urbangade og Reberbangade. Ved denne sanering forsvandt Jens Bangs Gyde. En bredere gade med et noget ændret forløb og nye bygninger på begge sider afløste den gamle gyde, men den beholdt dog Jens Bangs navn, blot blev efterledet forandret til Gade.

13 Lille Vestergade (kort nr. 3)

Lille Vestergade forbandt indtil 1931 Store Vestergade med Urbangade, hvor disse gader forløb i øst-vestlig retning. Første del af sit navn bar den med rette; thi kunne Jens Bangs Gyde karakteriseres som Aalborgs smalleste gyde, har betegnelsen Lille lige så stor berettigelse i dette tilfælde. Lille Vestergade, der på kortet i Pontoppidans Atlas 1768 kaldes Tvergaden, var knap og nap 25 meter lang. Derimod kan det diskuteres, om det var rimeligt at anvende ordet

Det nordvestlige hjørne af Store og Lille Vestergade. Bag plankeværket Madam Feders lille have. Hendes hus er under nedbrydning, og hestepærerne får uforstyrret lov til at ligge på gaden.

Lille Vestergade set fra nord mod Store Vestergade. Til venstre ses gavlen af snedkermester Anker Sørensens hus, der nu ligger på hjørnet af Bispensgade og Vesterbro.

Den sydlige del af Lille Vestergade set fra nord. Det er vaskedag hos skomager Olsen i Store Vestergade nr. 13.

gade i forbindelse med denne gydestump, hvor to hestekøretøjer lige akkurat kunne humme sig forbi hinanden. På østsiden var der faktisk ikke et hus, idet de to hjørneejendomme hørte til hovedgaderne, og de havde ikke døre, knap nok vinduer ud til Lille Vestergade. Denne side af gaden blev ikke saneret i 1931, så den kan ses den dag i dag, omend de gamle huse er moderniseret ud mod Vesterbro. Det nordlige er Anker Sørensens møbelforretning, som nu ligger på hjørnet af Bispensgade. Ikke at huset er flyttet, men for nogle år siden fik den del af Urbansgade, der gik fra Vesterbro til Gravensgade–Vesterågade, af praktiske grunde navneforandring til Bispensgade.

På Lille Vestergades modsatte side lå der på hjørnet til Urbansgade et ret stort bindingsværkshus i to stokværk. I denne ejendom var der beboelser ud til Lille Vestergade både i stuen og på første sal. Sydfor lå gadens andet hus noget tilbage trukket og med gavlen ud til Madam Feders lille have, hvis plankeværk dannede hjørnet til Store Vestergade. I byrådets møde den 15. februar 1897 fik grundejerne i Store Vestergade afslag på et andragende om gadens forlængelse til Urbansgade. Lille Vestergade fik ved dette afslag henstand i 35 år og forsvandt først i 1931.

14. Hukken (kort nr. 3)

Hukken hed en lille blindgyde, der førte mod syd omtrent midt i den del af Store Vestergade, der førte over mod Gravensgade. Den træffes også i ældre tid med navnet Smedens Gyde, hvilket måske forklarer, at en anden gyde også hed Hukken. Den gik fra Doktorens Gyde mod vest langs Klostercafeen og drejede så ned til Bispensgade gennem nuværende gadestump Krogen. Ordet huk udtalt med kort u hedder i bestemt form hukken og kan betyde vinkel, krog, næs eller hjørne. Her er det jo nok de første betydninger, der skal lægges vægt på. Gyden var virkelig en vinkel, idet den allersydligst drejede et lille stykke mod vest i en ret vinkel, hvorved den også fik form som en krog. Selvom Hukken var en blindgyde lod det sig gøre at smutte over to gårdspladser i den gamle Coldings Gaard på Algade og således skyde genvej til denne gade. For ikke stedkendte var Hukken svært at finde. Til gengæld var Kraghs Vinstue i Vestergade om ikke verdensberømt så dog landskendt. For nogle år siden stod tre aalborgensere og talte sammen ved Jens Bangs stenhus. En herre standsede op og spurgte på

Hukken set fra nord.
I baggrunden mellem-
bygningen i Coldings
Gaard, Algade nr. 58.

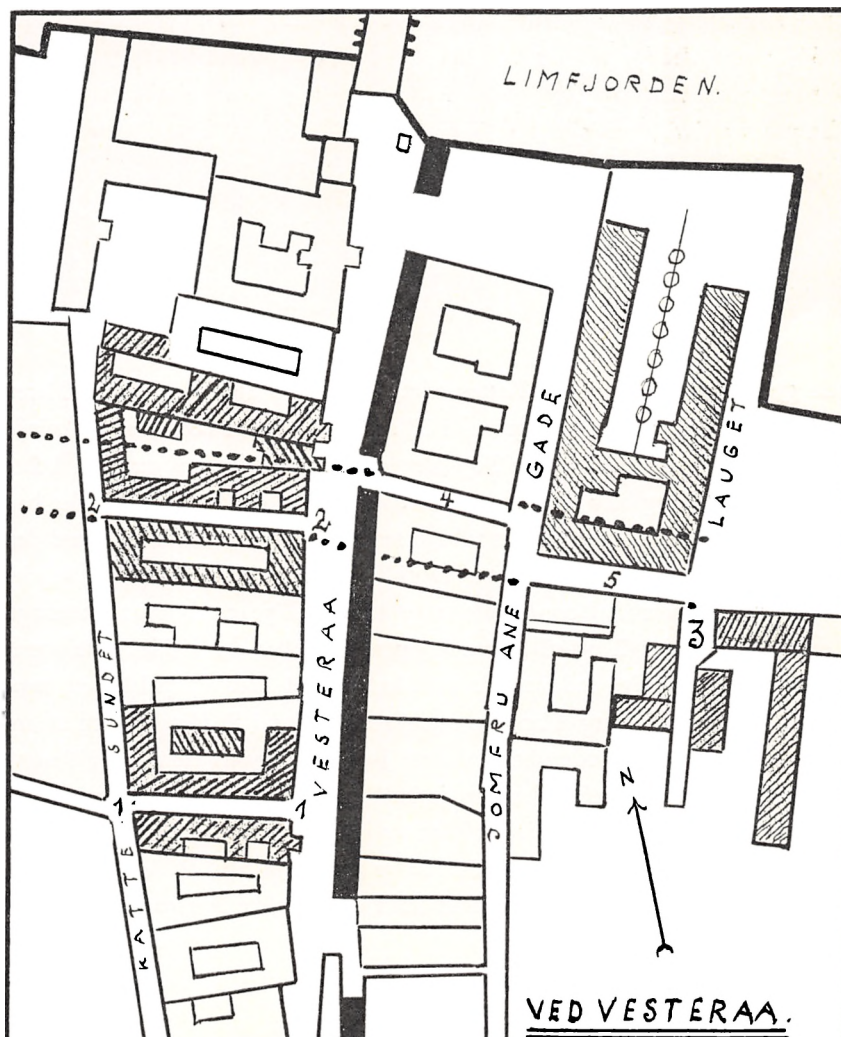
uforfalsket københavnsk om vej til Hukken. »De skal blot dreje henne ved Bispensgade, gå ad femte gade på venstre hånd og derefter ad første gade til højre så har De straks Hukken til venstre.« »Nej,« sagde nr. to, »fortsæt hellere til Vesterbro og gå til venstre to gange, så har De Hukken på højre hånd.« »Hold op,« sagde københavneren, »det finder jeg aldrig ud af.« »Jo,« indvendte den tredie aalborgenser, »Hukken ligger lige ud for Kraghs Vinstue.« »Tak, så er jeg med, men det kunne De jo have sagt straks.«

På gydens vestside var der kun to husnumre. De forsvandt allerede ved Vesterbros gennemførelse i 1930–32. På østsiden var der seks små ejendomme. I 1940 boede der i disse 37 personer, og i 1950erne boede den særprægede maler og digter Henning Knudsen her. Det var ham der skabte udtrykket: Ad Hukken til.

15. Maren Poppes Gyde (kort nr. 4)

Mellem Vesterå nr. 9 og 11 førte indtil 1959 en gyde over til Kattesundet. Den bar som flere andre gader i det gamle, Aalborg et kvindenavn og hed Maren Poppes Gyde. Navnet fik den efter en myndig dame af det gode borgerskab i

Aalborg. Hun levede omkring 1700 og var datter af købmand Jens Eriksen i Vesterå 17. Hendes broder var rådmand Erik Jensen og hun havde flere søstre, der var fornemt gift. Bente med Peder Pedersen (se Den gloende Ovn), Ane med borgmester Peder Reenberg og Abel med Diderik Felthuus til Bremersvold på Lolland. Marens døbenavn var således Jensdatter. Popnavnet fik hun ved sit giftermål med Johan Nielsen Pop, en ætling af gamle borgmester Povl Pop. Johan Pop opbyggede den store gård Vesterå nr. 11 på det nordlige hjørne af den gyde, der kom til at bære hans kones navn. Gårdens længer strakte sig langs

Kort nr. 4. - 1. Marens Poppes Gyde. 2. Peder Pedersens Gyde eller Den gloende Ovn. 3. Smutten. 4. Grutumsgade. 5. Stormgade. De punkterede linier viser udvidelsen af Stormgade og Grutumsgade samt Borgergades gennembrud i Vesterå.

Maren Poppes Gyde set fra Kattesundet mod Vesterå. Hele gydens nordside til venstre i billedet hørte til Maren Poppes gård i Vesterå nr. 11.

hele gydens nordside over til Kattesundet. Johan Pop døde i 1702, og Maren styrede derefter den store virksomhed i 23 år, en ikke ringe bedrift af en kvinde på den tid. En datter af Maren Pop blev gift med Frederik Kjær, som købte Børglum Kloster og blev adlet med navnet Kjærskjold endda to gange, idet han mistede sit adelsskab, men fik det tilbage senere. Deres datter var gift med den berømte kongelige generalbygmester Laurids de Thura. Maren Pop var således ikke alene af anset Aalborg-familie, men havde tillige en berømt efterslægt. I de bygninger, der lå ud til Maren Poppes Gyde, har der i tidens løb været drevet flere forskellige industrivirksomheder. I 1841 kom en polak ved navn Isidor Henius til Aalborg. Han var engageret af konsul P. Herskind til at anlægge et brændevinsbrænderi hos brødrene Jørgen og Frants Herskind i Vesterå nr. 11. Brænderiet var efter datidens forhold meget betydeligt, idet det var 15 gange større end de småbrænderier købmændene i almindelighed benyttede sig af. Henius blev kun i Vesterå i to år. Herfra flyttede han til P. A. Wibroe, for hvem han anlagde et endnu større brænderi i den såkaldte Spritgaard ved Storm-

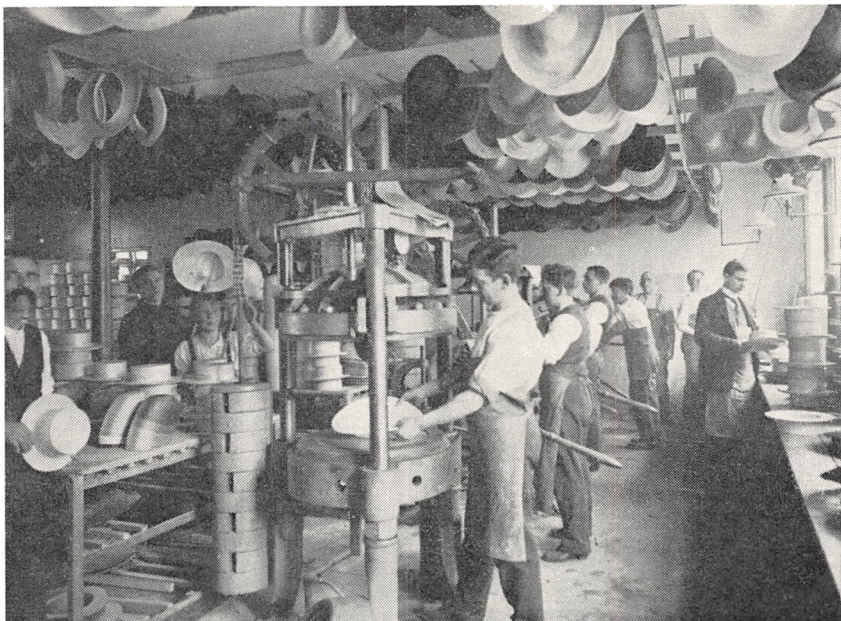
Lejehuse på sydsiden
af Maren Poppes
Gyde. Billedet er taget
efter, at Vesterå nr. 11
var nedbrudt.

gade-Lauget. (Se under Lauget). Isidor Henius blev en både rig og anset borger i Aalborg. Han opførte den nuværende hovedbygning på Sohngaardsholm, som han ejede i 1880'erne.

I den nedlagte spritfabriks bygninger i Vesterå nr. 11 indrettede C. O. A. Rafn i 1870'erne en sodavandsfabrik og senere også en sæbe- og parfumefabrik. Rafns Fabrikker pakkede tillige krydderier o. m. a. Fabrikkerne blev senere overtaget af A/S Dansk Sæbeindustri, og i nogle af lokalerne var der dengang en hattefabrik American Hat Press.

Sydsiden af Maren Poppes Gyde var helt anderledes end nordsiden. Oprindeligt hørte hele denne side til Vesterå nr. 9, men i løbet af 1700-årene blev der solgt grunde fra dels til Kattesundet og dels ud til gyden. På disse grunde blev der bygget lejehuse i to etager og med en gårdsplads, der ikke var bredere end gyden. I de to beboede huse i gyden var der i 1892 30 personer under fattigforsorg. Hjørneejendommen Vesterå 9 var af en helt anden kvalitet med meget og solidt egetømmer i bindingsværket. I træværket ud mod gyden var der ind-

Interiør fra American
Hat Press i Vesterå
nr. 11.

skåret et kors, som gik under navnet Pestkorset. Hvorfor vides ikke med bestemthed. Det er sat i forbindelse med den store pestilenz i 1602. Så gammelt er korset sikkert, men traditionen rækker næppe så langt tilbage. Snarere må man tænke på 1853, da koleraen hærger så voldsomt, at der i hele byen kun var tre gader, hvor der ikke forekom tilfælde af den frygtede sygdom. En af de tre var Maren Poppes Gyde, og man kan jo nok dér have gjort sig tanker om, hvorfor netop denne gyde skulle gå fri. Med tidens udtalte overtro in mente forekommer det ikke utænkeligt, at beboerne i gyden har ment, at det var det gamle kors, der havde holdt koleraen på afstand, og derfor kaldte det Pestkorset.

I 1962 blev Vesterå nr. 9 nedtaget af Aalborg historiske Museum med genopførelse for øje. Ved dette omhyggelige arbejde blev det konstateret, at korset sad i en gammel dørøverligger. Det er derfor givet, at korset oprindeligt er anbragt for at holde troldtøj, sygdom og ulykker på afstand.

Sandsynligvis er det Maren Poppes Gyde, der ved midten af 1600-tallet i Budolfi kirkebog kaldes »Johan Brinckisgyde«; thi denne købmand, rådmand og

toldskriver boede ved Vesterå. Han blev rådmand 24.-11.-1643 og døde 1656. Af Maren Poppes Gyde er intet bevaret. Ud til Vesterå er opført en ny ejendom, der dækker såvel nr. 9 som nr. 11 og gyden. Arealerne bagved er udlagt til privatparkering med tilkørsel fra Kattesundet.

16. Peder Pedersens Gyde eller Den gloende Ovn (kort nr. 4)

Gyden var egentlig blot en smøge mellem to Vesterå-ejendomme, nr. 17 og 19. Den førte fra denne gade over til Kattesundet. Peder Pedersens Gyde var det officielle navn, der findes på gamle bykort og i embedsskrivelser, mens navnet Den gloende Ovn var af udpræget folkelig karakter og hærkomst. Det blev da også kun benyttet i daglig tale. Hvornår og hvorfor dette besynderlige navn er opstået, haves der ingen sikker efterretning om, og en antagelig forklaring på navnet bliver det nok vanskeligt at nå frem til. Derimod er der fuld klarhed over det officielle navn. Peder Pedersen var omkring 1700 ejer af Vesterå 19, der lå på nordsiden af gyden. Denne ejendom bestod af tre huse ud mod Vesterå. De var opført til forskellige tider. Huset nærmest gyden var på 4 fag, og det

Vesterå nr. 19 og 21.

Længst til venstre skimtes hjørnet af nr. 17. Slippen, hvor de to drenge står under gaslygten er Den gloende Ovn. Billedet viser, at nr. 19 bestod af tre forskellige huse.

Det første er de fire fag til døren, det andet de næste fire fag til porten, og det sidste er det lille karnaphus. Det store i 3. stokværk er nr. 21.

Harald Jensen ejede både nr. 19 og 21.

havde i etageadskillelsen sin datering A-N-N-O 1708. Det hus har Peder Pedersen aldrig set, da han døde i 1705.

Det midterste hus var ligeledes på 4 fag, men ældre; thi ifølge overlærer D. H. Wulff havde det en døroverligger til gårdssiden med følgende indskrift:

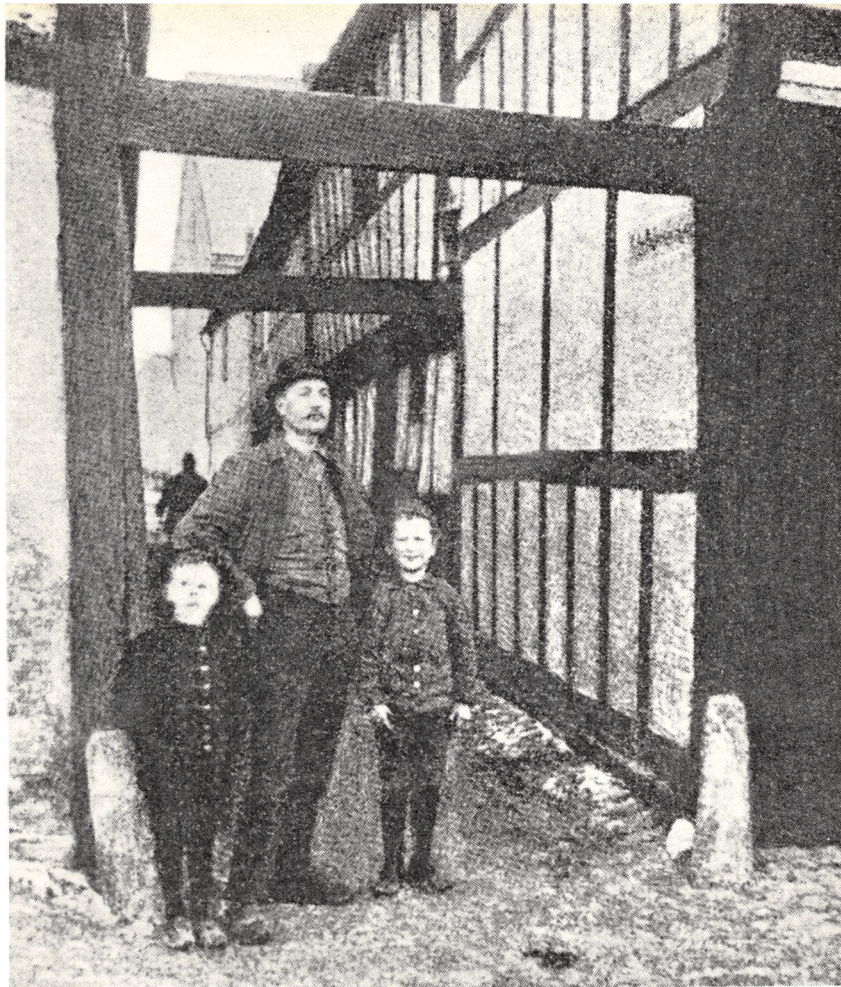
O, Gud forleen os ved din gode Hellig Aand,
at vi saaledes her i Verden bygge kand
vi siden ævig maa i Himmeriges Rige
med Guds udvalde Børn der Glæde faa tillige.
P. P. S. B. J. D.
P. S. Anno 1685. I. H. S.

Wulff fortæller også, at der var to ubetydelige billedfremstillinger sammen med teksten, men da dørhammeren ikke er bevaret, vides det ikke, hvad de forestillede. Indskriften adskiller sig ikke væsentlig i indhold og ordvalg fra andre lignende fra 1600-tallet. I denne forbindelse er det årstallet og da navnlig initialerne, der har den største interesse. P. P. S. står for Peder Peder Søn, og B. J. D. for hans hustru Bente Jens Datter. Det er hende, der var søster til Maren Jensdatter (Pop) i Vesterå 11. Hvad det andet P. S. betyder er ikke let at afgøre, men I. H. S. er et Kristus-monogram, en forkortelse af Ihesus Hominum Salvator = Jesus menneskenes frelser. Årstallet angiver det år, da Peder Pedersen lod denne del af ejendommen opføre eller måske blot ombygge. Ældst af de tre huse var det nordligste. Det med den lille karnap og den store skorsten. Det er dateret af en anden dørhammer, som endnu er bevaret i ejendommen Borgergade 2. Dens indskrift lyder:

WER IN GODT GELØBET VND VORTRUGET ,
DER
HAT HIER VND DORT WOLGEBWET
ANNO 1598

Fra 1866 til 1883 ejede den kendte brændevinsbrænder Harald Jensen Vesterå 19 og tillige det store bindingsværkshus nr. 21, der lå lige nordfor. Hans berømte brænderi var i nr. 21, så den tradition, der vil vide, at Den glødende Ovn

Den gloende Ovn set fra Kattesundet. Bjælkerne over Gyden har efter ældre aalborgenseres udsagn båret et oplagsrum i to etager.

havde sit navn af, at Harald Jensens brænderi skabte stærk varme i gyden kan ikke være rigtig. Navnet forekommer da også allerede i 1798, da Lars Kogmand angives at bo på hjørnet af Kattesundet og Den gloende Ovn. (Jydske Efterretninger nr. 25).

I gyden var der ingen beboelse. Oprindelig var den nok kun en tagdrypsslippe og vandgyde for befolkningen i den nordlige del af Kattesundet, som derigennem havde en bekvem smutvej til åen efter vand.

Det store pakhuis i tre etager, der står på hjørnet af Kattesundet og Borgergade er en rest af gydens sydside. Byggelinien herfra og hen til Vesterå angiver både

dens længde og placering. Alle huse på denne side af gyden hørte til Vesterå nr. 17, der var Bente Jensdatters og Maren Pops barndomshjem.

Vesterå nr. 19 og 21 blev nedrevet i 1896 for at skaffe en bedre forbindelse til og fra den hurtigt voksende bydel ved Kastetvej, en forbindelse, der før var ganske håbløs. Man kan forestille sig, at man skulle fra Kastetvej til Nørresundby. Vejen gik da gennem Korsgade til Kattesundet, derfra ad Maren Poppes Gyde til Vesterå og videre ad denne gade til pontonbroen. Forbindelsen til havnen var endnu ringere. Nu skulle man jo tro, at et så stort anlagt projekt var en kommunal opgave, men byrådet sagde nej til at påtage sig arbejdet og det blev et konsortium på tre medlemmer, der løste problemet på forbilledlig måde. De tre var tobaksfabrikant Obel, etatsråd H. Klingenberg og kolonihaverens fader, entreprenør Jørgen Berthelsen. De opkøbte alle ejendomme mellem Badehusvej og Vesterå, betalte nedbrydning af de huse, der lå i vejen, stillede et areal på 340×30 m gratis til kommunens disposition og betalte 28.000 kr. til

gadens anlæg. Hertil kom, at kommunen straks efter for 1/4 mill. kr. solgte den grund, hvor Obels Tobaksfabrikker blev opført.

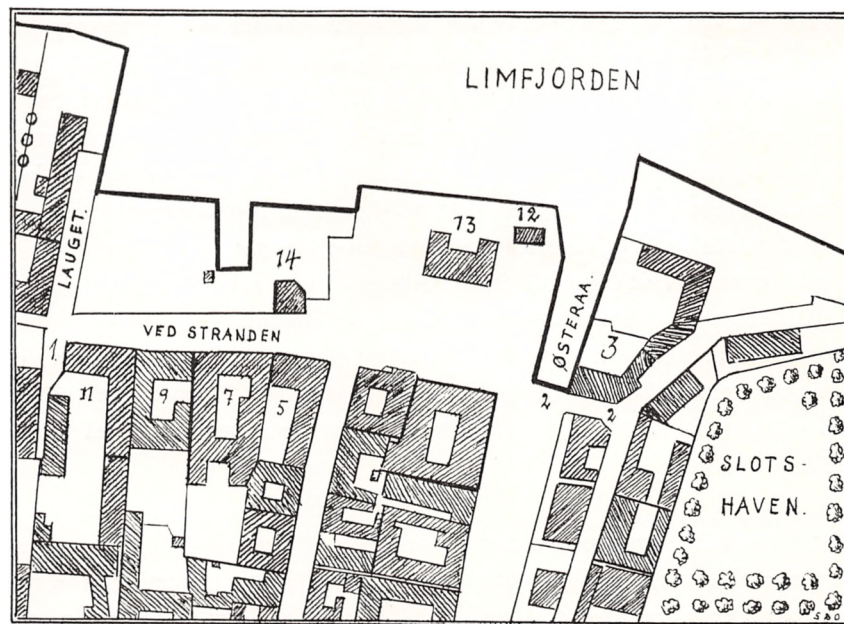
Det var ikke med urette, at den nye gade fik navnet Borbergade.

17. Lauget (kort nr. 4 og 5)

Lauget hed en gade, der tidligere førte fra Ved Stranden til fjorden. Det var en ensidigt bebygget gade; thi dens østside grænsede dels til en havneplads, der hed Tømmerpladsen, og dels til et nu ligeledes forsvundet havnebassin, Kåsen kaldet, hvor der senest var fiskerihavn. Gadens vestside bestod kun af en eneste ejendom, som dog var meget betydelig.

Navnet fik gaden, fordi færgelaugget havde reservefærger og andet materiel liggende i og ved den vestlige ende af Kåsen. Dette forhold gik nok helt tilbage til den tid omkring 1700, da borgmester Christen Gjørup ejede både den store gård ved Lauget og hele færgævæsenet mellem Aalborg og Nørresundby. Det var ham, der skænkede det til Aalborg fattigvæsen, som siden solgte halv-

Hjørnet af Den gloende Ovn og Kattesundet, som det fremtrådte efter at gydens ukendte nordside var faldet for at give plads for Borbergade.

Kort nr. 5. - 1. Smutten. 2. Wrangelsgade og -bro. 3. Færchs gård. 5-11 er husnumre. 12. Havnekon-tor. 13. Toldbod. 14. Snorren.

Billedet viser fra venstre Ved Stranden nr. 11, hvor Smutten fandtes ved gavlen. Midt for Stormgade, hvor skiltet på hjørnet med ordet Skridt fortæller, at der er fartbegrænsning i denne gade. Til højre det hjørne af »Spritgaarden«, hvor der var politistation fra 1896 til 1916.

delen af færgerne og sidst uden vederlag måtte afstå de øvrige til færgelaugene. Gårdens historie går tilbage til 1594, da borgmester Frederik Christensen af sin kollega Niels Iversen og det øvrige bystyre fik »Tilladelse til at indtage den øde Plads vesten og norden for sin iboende Gaard saa langt ud i Fjorden, som han kunne indpæle og bekoste.« Lige til 1731 boede der borgmestre i denne gård, hvorfor den undertiden har været kaldt Borgmestergaarden, uden at navnet er slået an. Foruden Frederik Christensen boede her, Christen van Ginkel, assessor Christopher de Hemmer, død 1684, søn af borgmesteren af samme navn, der døde 1659, og Christen Gjørup. Siden ejedes gården af en række driftige købmænd. Navne som Christen Rydberg, Christen Kraft, Søren Winkel, A. P. Wibroe har endnu klang af storhandel og skibsfart. Borgmester Christen van Ginkel ejede foruden gården ved Lauget flere betydelige ejendomme i Aalborg. Det gælder således part i Jens Bangs Stenhus, Gammel mølle, en barkmølle ved Peder Barkes å og en stampemølle ved Kjærs Mølle.

Blandt enevældens mange reformer af skattemæssig karakter var også en taksering af al Danmarks landbrugsjord og en tilsvarende grundvurdering af al byejendom. Den sidste blev foretaget i 1682. Det var ved den lejlighed, Christo-

»Spritgaarden«s facade mod Lauget efter, at De Danske Spritfabrikker havde overtaget den. Til venstre den smalle Stormgade. Facaden er moderniseret omkring 1800. Det store gavlhus er et bindingsværkshus, som ligeledes har fået ny facade. Til venstre for fabrikskorstenen ses det øverste af det berømte, skæve tårn.

pher de Hemmers hovedejendom ved Lauget blev vurderet til 300 rdl., den højeste takst i hele byen.

Af de mange betydelige købmænd, der ejede den store gård, er Søren Winkel nok den bedst kendte. Han kom som dreng fra Fjends herred til Aalborg, hvor han lærte købmandsskab hos Hans Wigelsen i Lybækkergården på Østerågade. Efter sit giftermål med Nicolette Deichmann etablerede han sig som selvstændig købmand. Hans frierbrev til den purunge Nicolette er bevaret. Det var stilet til hendes moder enkemadamme Deichmann i Vesterå 15. Her vedføjes et par uddrag deraf. Han begynder således:

»Velædle Højstærede Madamme!

Saa vist som det er mit varmeste Ønske og behageligste Tanke: At erholde Deres Nicolettes Gjen-Kierlighed – – –.«

Og fortsætter:

»De er Moder! Udforsk De hendes Sindelag mod mig, og finder De den,

som jeg håber, til min Fordeel, og De troer mig værdig til at fortjene det, saa giv os Deres Ja og Velsignelse!«

Brevets slutning røber tydeligt forretningsmanden:

»Anbefaler mig i Deres kiere Venskab, hvilket jeg uafbrudt vil udbede mig, forsikrer Dem om min Oprigtighed og Redelighed i enhver Henseende, ligesom jeg med fuldkomneste Højagtelse altid er

Deres hengivneste

Søren Winkel.«

Således var fremgangsmåden anno 1799. Hvad madam Deichmann svarede på denne skrivelse vides ikke, men et ja har svaret indeholdt, thi i 1803 blev det unge par viet i Budolfi kirke, og de bosatte sig i den store gård ved Lauget, som dog ejedes af Nicolettes søster og dennes mand Lars Kjeldberg.

Søren Winkel arbejdede sig frem som købmand og skibsreder i den store stil, men hans største bedrift var nok, at han formåede at redde såvel sin formue som forretning gennem depressionstiden fra 1813–14 til 1830'erne, den sorteste periode i Aalborg handelshistorie. Blandt hans mange mindre foretagender var også brændevinsbrænding; men det var først, da svigersønnen A. P. Wibroe havde overtaget gården og i 1843 kom i forbindelse med Isidor Henius, der blev fabriksbrønderi i ejendommen. Længe efter Wibroes død overtog Henius fabrikken og drev den sammen med den, han i forvejen havde i Urbansgade. Det var forøvrigt Henius, der som den første fandt ud af at fjerne fuselolien fra brændevinen og derved skabe den rene snaps, men fuselolien blev også gjort i penge, idet den blev solgt til det danske postvæsen. Alle postvogne i Danmark og Hertugdømmerne lige til Altona var udstyret med lygter, der lyste med Henius' fuselolie. I 1881 indgik begge Henius' fabrikker i De Danske Spritfabrikker. Al fremstilling af Aalborg-snaps blev henlagt til fabrikken ved Lauget, ligesom også C. L. O. C. likøren blev fremstillet her, indtil den nye fabrik i Vestbyen blev bygget i 1931 til afløsning for de to gamle fabrikker. Den lange periode, hvori der var brændevinsfremstilling i gården, gav den navnet Spritgaarden, der dog heller ikke rigtig slog igennem.

Fra 1896 til 1916 var der politistation i den del af gården, der lå på hjørnet af Lauget og Stormgade. Det var under meget primitive forhold politiet måtte

Gårdinteriør fra »Spritgaarden«; fløjene mod Stormgade og Jomfru Ane Gade. Den udvendige trappe fører op til svalegangen ud for 1. sal. Svalen er lukket med brædder. Under den findes oplag af emballage af forskellig art. Hønsene færdes fredeligt foran porten, hvorigennem man ser døren til H. Klingenberg's kontor i Jacob Kjellerups gård.

arbejde i disse lokaler. Der fandtes dog to rum til arrestanter, et for dem, der var ædru. Det blev kaldt Tarmen. Det andet for berusede, og det kunne ikke opvarmes, men til gengæld vendte det ud mod den del af gården, hvor der var spritfabrik. Herfra kunne arbejderne forsyne de indespærrede med brændevin, så de i det mindste kunne holde den indvendige varme. Man påstod endogså, at det jævnligt hændte, at gæsterne i detentionen var mere plørede, når de blev løsladt, end da de blev sat ind, men det var jo også før den store prisstigning på brændevin i 1917.

Af den gamle købmandsgård og spritfabrik er der i dag intet bevaret på stedet. Først blev fløjen mod Stormgade nedbrudt for at udvide denne håbløst smalle gade. Derefter kom turen til den nordligste del af ejendommen, den egentlige spritfabrik. Den blev nedbrudt for at give plads for nye gadeforbindelser til Limfjordsbroen i 1932–33. Ved den lejlighed faldt også det berømte skæve tårn, som kan ses afbildet på de firkantede C. L. O. C. flasker. Den sidste rest af går-

den blev nedbrudt i 1965. Blandt de sidste bygninger var et stort gavlhus af bindingsværk i 3 etager. Dets facade mod Lauget var dog ombygget med grundmur. På stedet er opført et kontorhus, hvor den ny amtsadministration skal have domicil.

En lille part af den før så stolte bindingsværksgård er genopstået i Den gamle By i Århus og danner nu rammerne om dette museums brændevinssamlinger.

18. Smutten (kort nr. 4 og 5)

Denne lille smøge førte fra Ved Stranden mod syd mellem nr. 11 og Stormgade 1, næsten som en sydlig fortsættelse af Lauget. I de sidste mange år, gyden eksisterede, havde den ikke noget officielt navn. Der fandtes i hvert tilfælde intet skilt, som forkyndte for den søgende, at her var Smutten. Men på gamle bykort fra 1675, 1722 og 1756 er den anført med dette navn. Egentlig var det en blindgyde. Dog lod det sig gøre via den og gennem den gamle katedralskoles gård at smutte ud i Jomfru Ane Gade. I helt gammel tid var der vistnok en mulighed for at komme over til Bispensgade. I begge tilfælde dog kun for gående. Smutte-navnet var således velbegrundet.

Skoleinspektør Kr. Værnfelt fortæller i en af sine bøger, at denne gyde også blev kaldt Werchmestergyden efter borgmester Herman Werchmester. Ifølge den ofte citerede grundtakst af 1682 ejede han en have ved gyden og desuden Ved Stranden 9. Ved samme gyde ejede Christopher de Hemmer samtidig både en have og tre boder foruden hans iboende gård ved Lauget. Det var måske her ved gyden, borgmester Frederik Christensen boede, da han fik lov til at indpæle grunden ud i fjorden. I al fald ejede Christen van Ginkel senere grunden ved gyden, hvorfor denne også træffes med navnet van Ginkels Gyde.

I 1752 fik en mand fra Altona ved navn Ladiges privilegium til at forsyne Aalborg og Viborg stifter med raffineret sukker. Nogle år senere lykkedes det for ham at få anlagt et sukkerraffinaderi på hjørnet af Ved Stranden og Smutten, der hvor nr. 11 fornylig er nedbrudt. 10 aalborgensere med Jens Thagaard og O. Chr. Holst i spidsen indskød hver 4000 rdl. i foretagendet. Om opførelsen eller måske snarere en udvidelse af dette sukkerhus er bevaret en skildring af et øjensvidne. Det er en 86 årig ikke navngivet dame, der i 1848 fortæller følgende:

Smutten set fra syd.

»Ved Siden af os blev i min Ungdom bygget et Sukkerhus. Jeg glemmer aldrig, saa længe jeg lever, en Formiddag, da jeg stod oppe paa Loftet og klippede Skind og saa ud af Loftslugen paa Arbejderne. En ung og rigtig køn Snedkersvend stod i tredie Etage af Bygningen og holdt sig med venstre Haand ved Vinduesposten ud til Gaden og talte med en af de andre Arbejdere underneden. Pludselig slipper Posten ud, han styrter ned paa Gaden og døde paa Øjeblikket. Han bevægede kun den venstre Arm to Gange, saa var han død. – Min Far sagde straks: 'Det Hus bliver der ingen Lykke ved,' og han fik Ret; thi det varede ikke længe med den Herlighed, og mange i Aalborg tog store Tab ved det Sukkerhus.«

Herligheden varede til 1820, da bygningerne blev anvendt til pakhuse indtil 1881, da bryggeriet Limfjorden blev indrettet i det gamle sukkerhus. Det var

ejeren købmand Levisen, glasværksejer C. Dam og grosserer E. T. Andersen i Jørgen Olufsens gård, der oprettede bryggeriet. Det blev senere sammensluttet med bryggeriet Urban og i 1897 flyttet ud til Hobrovej under navnet Aalborg Aktiebryggerier. Mens navnet Urban stadig lever, sætter vel ingen i dag navnet Limfjorden i forbindelse med øl! Også fabrikation af røgtobak og skrå har fundet sted i disse bygninger, som netop var rømmet, da C. W. Obels fabrik på Klosterstorvet nedbrændte i 1897. Derfor kunne en del af tilvirkningen midlertidigt foregå her i det gamle sukkerhus og ølbryggeri, men den ophørte, da den ny fabrik ved Badehusvej var rejst. I en årrække til 1969 havde jernfirmaet K. Kjeldgaard forretning og lager i Ved Stranden 11, som nu er nedrevet for at skaffe tilkørsel til det kommende parkeringshus bag Bispensgade.

Fra Smutten var der ligeledes indkørsel til Kragelunds Fabrikker på gydens vestside. Spiren til disse fabrikker var et saltraffinaderi, der blev anlagt her i 1854. Det blev i 1885 overtaget af cand. pharm. M. Kragelund, der tillige importerede salt, kemikalier og krydderier, ligesom han optog en omfattende produktion af artikler til husholdningsbrug. Efter en brand blev de nu stående bygninger opført i 1920. I dag er der kun salthandlen tilbage af den før så kendte fabriksvirksomhed, der har solgt ejendommen til Aalborg kommune og flytter til industrigrundene ved Sølyst.

Smutten er ligeledes en saga blot. Dens afløser er en bred adgangsvej til huset, hvor man stabler biler i flere etager.

19. Wrangelsgade (kort nr. 5)

Indtil kort efter århundredeskiftet forbandt Wrangelsgade Østerågade med Kongensgade (nu Lille Kongensgade) lige ud for Ved Stranden. Det noget fremmedartede navn havde den efter en svensk oberst, der hed Helmuth Wrangel. Han ledede den svenske besættelse af Jylland i 1644. Den 17. januar holdt han sit indtog i Aalborg til stor skræk og alarm for byens indbyggere, hvoraf mange havde Kejserkrigens besættelse i frisk erindring. Man kunne forvente, at Wrangel havde taget ophold på slottet, hvor hans stab blev indkvarteret. Det var imidlertid ikke tilfældet. Spørgsmålet, hvor og hos hvem Helmuth Wrangel tog ophold, mens han var i Aalborg, har affødt mange modstridende svar. Postmester Klitgaard, arkivar Petrech Christensen og museumsdirektør Peter Riismøller

Vrangelsgade set fra vest over mod Lille Kongensgade. Af Vrangels bro er kun bevaret det nordlige rækværk. Til venstre Færchs gård og til højre Jepmonds hus.

skriver alle, at Wrangel logerede hos borgmester Christen van Ginkel i Toldergaarden på Gammeltorv. Ja, nok hos van Ginkel, men ikke i Toldergaarden. Der har han aldrig boet, endsiget ejet den, selvom det fejlagtigt er anført af A. H. Nielsen i Aalborg Embeds- og Bestillingsmænd. I 1597 solgte Povl Pop Toldergaarden til borgmester Didrik Grubbe, i hvis efterslægt den forblev i al fald til 1702, så her er ikke levnet plads hverken for van Ginkel eller Wrangel.

Otto Smith og skoleinspektør Kr. Værnefelt skriver, at Wrangel boede hos borgmester Hans Sørensen i gården på hjørnet af Østerågade og Ved Stranden. Denne påstand afkræfter van Ginkel selv; thi i et brev til Frederik den Tredie beretter han, at han alene havde oberst Wrangel med sine daglige tjenere og tjenestepiger boende fra den dag, han kom til Aalborg, og til den stund han drog derfra igen, som var 26 uger »foruden anden stor Anhang dagligen«.

En enkelt forfatter har hævdet, at det var i Jens Bangs stenhus, Wrangel havde ophold hos Christen van Ginkel. Han havde ganske vist en andel i dette stolte hus, men det var først efter Jens Bangs død, og efter at Wrangel havde forladt Nordjylland.

Men hvor boede da oberst Wrangel under sit ophold i Aalborg? Det må stå

fast, at det var hos van Ginkel, og da han boede i den store gård ved Lauget, som har været kaldt Borgmestergaarden og senere Spritgaarden, tør man vel fastslå, at det var i denne gård, Wrangel besværede den gode borgmester med sit selskab i 26 uger.

Et par år før oberst Wrangel besatte Aalborg, havde borgmester Hans Sørensen og flere borgere i Østerågade vest for åen fået bevilling til at bygge en bro over Østerå for at få en bekvemmere adgang til de grunde, de havde lejet af kronen på østsiden af åen. De nåede ikke at få arbejdet påbegyndt, før Wrangel kom til Aalborg, så det blev ham, der kom til at bygge broen ud for Ved Stranden for at skabe en bekvem forbindelse mellem staben på slottet og sit kvarter ved Lauget. Broen såvel som gaden, der førte østpå herfra, kom derfor til at bære hans navn.

Der fandtes kun en ejendom på hver side af Wrangelsgade. På sydsiden er Café Bristols hvide hus en efterkommer efter det oprindelige, mens nordsidens bebyggelse nu er ganske borte.

Ejendommene mellem Østerågade og Lille Kongensgade har en særlig historie. Da det nye slot ved fjorden blev bygget efter Klementsfejden, lå der nogle huse på åens østside. De blev nedrevet og ejerne fik anvist grunde andre steder i byen. Men da det hurtigt viste sig, at det nye slot ikke egnede sig som fæstning, udlejede kronen grundene øst for åen som oplagspladser, og i 1651 blev hele rækken solgt til ejerne af gårdene på åens vestside. I salgsbetingelserne var der flere strenge forbud. Der måtte ikke være beboelse, lys eller varme i husene, som opførtes på grundene, og de enkelte ejendomme skulle være adskilt af 2 alen brede brandbælter. Sådanne kan endnu iagttages ved begge ender af Café Limfjorden. I løbet af 1700-årene blev forbudet dog ophævet, så der kunne indrettes beboelser i husene på åens østside.

På grunden ud til Wrangelsgade lå indtil 1923 et to-etages bindingsværkshus fra 1700-tallet. Det havde siden 1880erne tilhørt seilmager H. Jepmond og blev derfor altid kaldt Jepmonds hus. Her fandtes bl. a. en beværtning, som bar det sjove navn Niels Piletræs Café. Den 9. april 1923 nedbrændte dette hus. Branden opstod ved, at et lys faldt ned i sengen til 94 årige Jepmond, der indebrændte.

På nordsiden af Wrangelsgade lå tidligere en meget stor gård med et grundmuret hus i to etager. Det havde mansardtag og kviste, der vendte ud til ga-

Færchs gård ved Østeråen og Vrangelsgade. Billedet giver et godt indtryk af den store købmandsgård, der i sine sidste år var stykket ud til mange formål.

den. Desuden var der fløje til Lille Kongensgade, mod fjorden og til Østeråen. Gården tilhørte i slutningen af 1700-årene købmand Thygesen og blev derfor i mange år kaldt Thygesens gård. I 1854 erhvervede købmand J. B. Færch gården, der så bar hans navn lige til den blev nedbrudt. I 1882 blev den tilbudt Aalborg kommune for 65.000 kr., men tilbudet blev afvist. Derefter købte fotograf H. Tønnies gården, og i 1896 var Aalborg kommune blevet stærkt interesseret i ejendommen, men måtte da betale den med 70.000 kr.

Den ældste Wrangels bro var en træbro, hvilket også var tilfældet med den, der i 1882 trængte hårdt til en afløser. De småskuder, der sejlede op ad Østerå, kunne passere broen. Der var nemlig en smal åbning, som masterne kunne gå igennem. Denne åbning kunne lukkes med træklapper. Den nye bro, der blev bygget i 1882, havde ingen gennemsejlingsmuligheder, og tre år efter blev Østerå overdækket mellem Maren Brandts bro og Wrangels bro.

Det sidste stykke af åen fra denne bro til fjorden forsvandt sammen med Færchs gård, da Toldbodpladsen blev anlagt fra 1900 til 1902, og dermed slettedes

Den gamle Hovedvagt, Nytorv nr. 5. Bag den karakterfulde bygning lå førhen Hassings Plads, hvor fru Marie Ree i 1885 opførte sit bladhus og trykkeri. Til højre ses lidt af Aggersborgs hus og Bernhard Rees Gade.

Wrangels navn af Aalborgs topografi, da både hans bro og gade delte skæbne med åen og Færchs gård.

20. Bernhard Rees Gade (kort nr. 8)

I 1880'erne var der planer fremme om at skabe en forbindelse fra Nytorv tværs over Aalborghus' område til dampskibspladsen på havnen. Projektet gav stødet til, at ejeren af Aalborg Stiftstidende og Aalborg Stiftsbogtrykkeri fru Marie Ree købte en grund, der lå bag den gamle hovedvagt, Nytorv 5. På grunden opførtes i 1885 den bygning, der kom til at rumme fru Rees to foretagender. I 1892 rømmede militæret den smukke gamle hovedvagt for at flytte til den nyopførte i Slotsgade. Fru Ree købte da også denne grund, og efter at hovedvagten i 1893 var nedbrudt, opførtes en stor hjørnebygning i 4 etager i forbindelse med trykkeribygningen, og et areal blev udlagt til gade, dog kun hen til slottets grund. Den ny gade blev opkaldt efter fru Rees afdøde mand og fik navnet Bernhard Rees Gade.

Bernhard Ree havde været redaktør af Aalborg Stiftstidende i en lang årrække til sin død i 1868. Han havde gennem sit velskrevne blad betydet overordentlig meget for Aalborg by. Han var således sjælen i arbejdet for at få pontonbroen bygget og for uddybningen af Hals Barre og i mange andre vigtige sager.

Heldigvis blev planerne om at føre Bernhard Rees Gade videre til havnen aldrig realiseret, for gaden kunne ikke have været anlagt uden, at slottet var blevet helt eller i bedste fald delvist ødelagt. Efter stiftamtmand Wahls død i 1899 forsøgte Aalborg byråd at erhverve slottet, men indenrigsministeriet svarede, »at man ikke for Tiden var sindet at afhænde denne Ejendom«.

Grundene langs Nytorvs nordside tilhørte oprindeligt slottet og henlå ubebyggede i henved 250 år. I 1805 opførtes den omtalte hovedvagt, hvor den ældste indgang til slottet var. Bag denne bygning fandtes en afgrænset plads, som i de sidste år, den eksisterede, blev kaldt Hassings plads efter ejeren. Den var for ca. 100 år siden et vigtigt led i Aalborgs forlystelsesliv i den lettere genre. Her var ofte cirkusforestillinger, fremvisninger af mærkelige dyr, abnormt udviklede og udseende mennesker o. l. Særlig til Pinsemarkedet i begyndelsen af juni måned var der stor ståhej i byen og navnlig på Hassings Plads, der var centrum for gøglet. Men da Pinsemarkedet ophørte i 1884, tabte pladsen sin betydning,

Bernhard Rees Gade en torvedag i 1910. Midt i billedet Stiftstidendes lille avis-kiosk. Bladet er endnu ikke rykket ind i hjørnejendommen, som fru Ree lod bygge i begyndelsen 1890'erne.

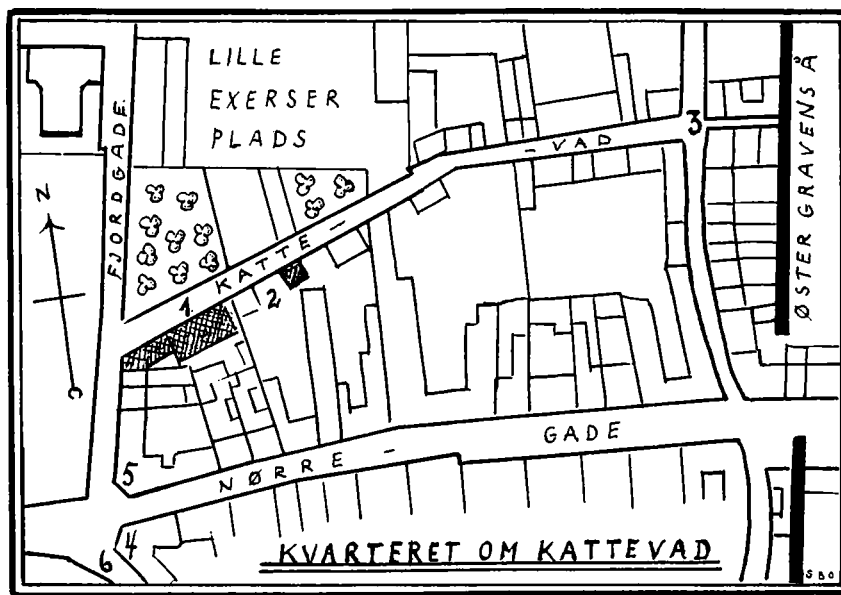
og ejeren var villig til at sælge dels til fru Ree og dels til muremester Aggersborg, der allerede før hovedvagtens fald havde bebygget den østlige side af Bernhard Rees Gade.

Efter at Aalborg Stiftstidende erhvervede ejendommene Nytorv 7 og 9, er såvel nr. 5 som nr. 7 og den gamle trykkeribygning nedbrudt for at give plads for et stort og meget moderne bladhus, der også har opslugt Bernhard Rees Gade. Dermed er der for stedse sat bom for planen om en gade over slottets grund, men også for at få en genvej til den del af slotsparken, som nu er blevet offentlig tilgængelig.

21. Kattevad (kort nr. 6)

Således hed en gade, der indtil for ganske nylig forbandt Fjordgade med Sct. Hansgade nord for Nørregade, og som forløb nogenlunde parallelt med den sidste.

Den ældste form af navnet er Kackvad, hvor forleddet – sagt på en pæn måde – betyder møg eller skidt, men hvor folkesproget vil anvende glosen lort. Sidste

Kort nr. 6. – 1. Kattevad nr. 6. 2. Heksehuset. 3. Vandgyden. 4. Bredegade 18. 5. Fjordgade 2-Nørregade 1. 6. Skidengyden, nu Søndergade.

Kattevads vestlige del set fra øst. På stedet, hvor huset med kvisten er, holdt Maren Knepis heksemøde sankt lucieaften, den 13. dec. 1611. Bindingsværkshuset er Kattevad nr. 6.

del af ordet – vad – betyder vadested. Ved den østre ende af Kattevad førte en lille smøge mellem husene i Sct. Hansgade ned til Østergravenså, og her var i ældre tid et overgangssted over åen. Særlig appetitligt har det ikke været, da man brugte stedet som losseplads, og åens vand ofte var stillestående. Betegnelsen Lortevad har ganske givet været rammende, som folkeviddet altid er det. Men hvem brød sig om at bo i en gade med et så talende navn. Efterleddet gik an, og da der i forvejen fandtes et Kattessund i Vestbyen, er det vel ikke utænkeligt, at det har givet ideen til Kattevad i Østbyen. Det populære husdyr er uden for mistanke i denne forbindelse, derimod er der en lille mulighed for, at der her i det gamle Aalborgs nordøsthjørne har stået et lille fæstningstårn, et kat. Den forklaring har flere ældre forfattere været inde på, men efter fundet af fæstningstårnet ved Peder Barkes å i gården til Slotsgade 5, må denne tolkning af Kattevads navn nok skrinlægges, da det er tvivlsomt, om der også blev bygget fæstningstårne ved Østergravenså. Kun en fremtidig undersøgelse i jordbunden bag Sct. Hansgades østlige husrække kan afgøre det spørgsmål. Enten nu den ene eller den anden forklaring er den rette, så hørte Kattevad alle sine dage til de mindst estimerede gader i byen, også efter at der var pyntet på nav-

net. At folkeviddet kaldte den Missegaden var de firbenede kæledyr også helt uden skyld i.

Aalborgs store hekkesag i første fjerdedel af 1600-tallet startede i Kattevad. Sanctlucieaften 1611 gik fisker Peder Poulsen hen for at betale nogle penge, han skyldte en kollega i Kattevad. Gennem en ituslået rude blev han vidne til et besynderligt optrin. Han så, at 15 kvinder var forsamlet i stuen hos Maren Kneppis, og at de behandlede hende som en barselskvinde. Hun fødte da et voksbarn, som de straks døbte og opkaldte efter rådmann Hans Felthus' kone. Et sådant heksebarn kunne benyttes til at volde den fortræd, efter hvem det var opkaldt. De 15 kvinder var af højst forskellig herkomst og stand, lige fra fiskerkonen Maren Kneppis, murer Knudsens Mette og Gunde Vogncarls kone over Anders Guldsmeds Apolone, købmand Egenaus kone og Dorte Kjærulf af den fornemme vendsysselske herredsfogedslægt til adelsdamen Christence Krukow for at nævne hovedpersonerne.

Sagen mod disse kvinder stod på i 9 år. 6 blev tid efter anden brændt på Skovbakken i omvendt rangfølge. Maren og Mette straks. Dorte Kjærulf sidst. Derefter var kun Christence Krukow tilbage, men hende nåede lovens arm dog omsider; thi i 1621 blev hun dømt fra livet. Som adelig havde hun den forret for almindelig dødelige, at hun blev halshugget. Hendes jordiske levninger blev nedsat i Sønderholm kirke. Ene af komplottet kom hun i kristen jord, endda inde i selve kirken; thi også efter døden var der standsforskel.

Et morsomt minde er bevaret om heksen Dorte Kjærulf. Det er en sølvalterkande, som den dag i dag benyttes til nadvervinen i Vor Frue kirke. Den bærer denne indskrift:

Foræret til Frue Kirke 1603 af
Dorte Kjærulf
Forbedret på Kirkens Bekostning
1649 og 1847.

Jomfru Christence Krukow mindes hvert eneste år på Københavns universitet; thi der uddeles »Den halshuggede Jomfrus Legat« til to grønlandske studenter, der skal være bosat på Regensen. Midlerne til legatet hidrører fra salg af hendes efterladenskaber.

Gårdinteriør fra
Kattevad nr. 6. Trappen,
hvor småpigerne
leger med deres dukker,
er eneste adgang
til en lejlighed på
1. sal.

Efter denne heksesnak vender vi tilbage til dens arnested Kattevad. Ifølge Aalborgs grundtakst 1682 var der på den tid 63 lejevåninger i gaden. De var tilsammen vurderet til 96 rdl., hvilket kun giver $1\frac{1}{2}$ rdl. i gennemsnit. I hele den øvrige by fandtes kun 39 til samme bundtakst. I 1940 rummede gaden 95 lejligheder med 287 beboere. Altså 3 pr. lejlighed. Man gætter vel næppe meget forkert hvis gennemsnittet i 1682 sættes til 5. Det vil sige, at der da boede rundt regnet 315 mennesker i Kattevad, eller, at 7 % af byens befolkning var stuvet sammen i det yderste sure hjørne af staden, hvor den største lejekaserne rummede 8 lejligheder. Kun et hus af denne art er bevaret. Kattevad 6 med 4 lejligheder. Til de to på 1. sal sker adgangen ad en udvendig trappe på gårdsiden.

Mens vi befinder os i et så udpræget småkårskvarter, kan det være af interesse at se, hvad man i 1873 fandt var normen for en arbejderfamilies forbrug. Op-
gørelsen er et svar, Aalborg byråd afgav på en forespørgsel fra Indenrigsmini-
steriet.

»En familie bestaaende af Mand, Kone og 3 Børn i forskellige Aldre bruger i Regelen 3 Maaltider foruden varm Morgendrik.

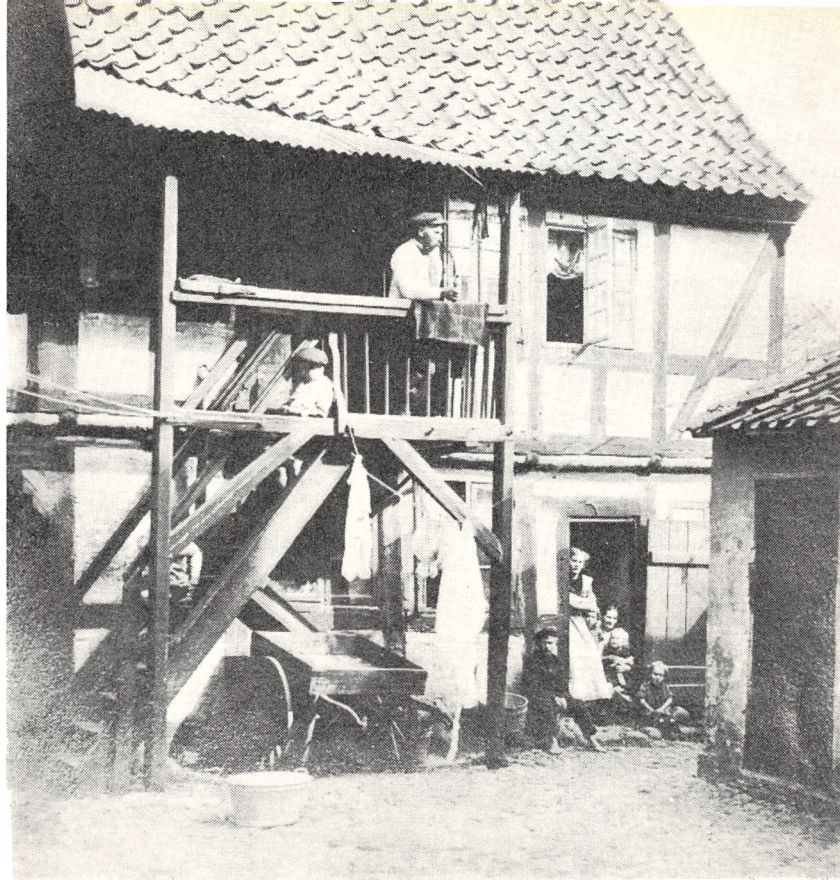
Dertil behøves ugentlig:

Ca. 2 ¹ / ₂ Rugbrød a 8 Pd	0 Rdl. 3 Mk. 12 Sk.
1/2 Pd. Smør	0 » 3 » 0 »
1/2 Pd. Fedt	0 » 0 » 12 »
1/2 Skp. Kartoffler	0 » 1 » 0 »
6 Pd. Kød a 14 Sk.	0 » 5 » 4 »
Gryn og Mælk	0 » 2 » 12 »
Salt og Krydderi	0 » 0 » 8 »
Øl	0 » 1 » 12 »
Supperødder, Kaal og andre Grøntsager ..	0 » 1 » 0 »
Fisk	0 » 2 » 0 »
Kolonialvarer	0 » 2 » 0 »
Ildebrændsel 2 Snese Tørv daglig a 4 Sk. . .	0 » 3 » 8 »
<hr/>	
Summa	4 Rdl. 3 Mk. 4 Sk.
<hr/>	
Er for hele Aaret	236 Rdl. 1 Mk. 0 Sk.
Dertil Husleje	40 » 0 » 0 »
Klæder	30 » 0 » 0 »
Brændevin 1 Pægl daglig a 5 Sk. og To- bak 8 Sk. ugentlig	23 » 3 » 0 »
<hr/>	
Ialt	329 Rdl. 4 Mk. 0 Sk.

Det bemærkes imidlertid, at der gives Arbejdere, der kunne anvende mere end anført til Føden, mens en langt større Del ikke engang kunne anvende saa meget dertil.«

Dette budget kan give anledning til mange betragtninger. Bl. a. viser det med al tydelighed, hvilken rolle brændevinen spillede i de tider. Værdien af det årlige

Gårdinteriør fra Kattevad nr. 6. På 1. sal nyder husfaderen sin aftenpibe, og over døren skal en halv hestesko bringe lykke til den talrige familie.

forbrug – 121 helflasker – svarede til halvdelen af huslejen. Men uden den trøst, brændevinen rummede, var det daglige slid vel uudholdeligt.

Endnu før det store glasværk blev bygget i Nyhavnsgade, havde Conradsminde Glasværk en lille filial på nordsiden af Kattevad i nr. 15, hvilket vil fremgå af denne annonce:

Glas-Lampepusteriet

ved Brødrene Greiner har begyndt sin Virksomhed i Stedet 563 i Kattevadsgaden. Hvem det interesserer at se denne Fabrication, kan afhente Billetter gratis hos E. Ludw. Kiær. Der pustes fra Kl. 6 til 8 Aften.

Rathmann og Kissmeyer,
Conradsminde Glasværk,
den 26. nov. 1852.

Ellers var der ikke store seværdigheder i Kattevad. Det skulle da lige være Anna Majkjærs restauration, der indtil begyndelsen af 1930'erne lå på det sydlige hjørne af Fjordgade, det sidste sted, hvor den tidligere så skattede mælkesnaps kunne købes. Om nogen skulle ønske opskriften og har mod og mave til at forsøge sig, vedføjes den her: Et glas kogt varm sødmælk fortyndet med en kvart pægl Harald Jensen: Skål!

22. Skidengyden (kort nr. 6)

Her skal kort omtales den lille gadestump Skidengyden, der fra Bredegade førte til Søndergade. Den sidste begyndte oprindelig ved Klokketøbergade og gik derfra mod øst. I dag dækker navnet Søndergade såvel den ny gren, der går fra Klokketøbergade til Niels Ebbesens Gade, som den gamle Skidengyde over til Bredegade.

Navnet Skidengyden er af samme karakter og herkomst som Kackvad. Begge steder har man temmelig ugenert i ly af mørket kunnet henkaste sit besværlige affald; for der kunne jo ikke holdes vagt overalt, således som det var tilfældet ved kødboderne ved Muret Port, hvor Lars Pedersøn i 1602 fik betaling af byen for at våge om natten, at godtfolk ikke skulle lægge deres skarn ved boderne.

Man forstår så godt, at beboerne i Skidengyden ikke fandt navnet værd at bevare; men i stedet for at slette det, kunne man have udvist samme opfindsomhed som i København, hvor man i 1818 omdøbte Skidenstræde til Krystalgade, og hvor Lavendelstræde og Fiolstræde nok også har haft en mindre hygiejnisk fortid. Den nuværende ejendom Bredegade 18, der udgør sammenløbet af Nørre- og Søndergade blev opført i 1854, efter, at kommunen med et tilskud fra beboerne i Bredegade havde købt kobbersmed Gyllings hus, gl. matr. nr. 596, som lå vest for. Dermed blev det muligt at nedlægge denne ejendom, og at udlægge dens areal til gade. Samtidig blev der skåret et hjørne af Fjordgade 2-Nørregade 1, hvilket gjorde det muligt at udvide såvel Nørregade som Skidengyden, så to vogne kunne passere hinanden, hvad der ikke før havde været mulighed for.

I 1930'erne var der planer om at frilægge Vor Frue kirke ved at nedrive hele sydsiden af Bredegade. Man nåede dog kun at fjerne nr. 14 og 16, inden sporene fra Budolfi kirkes frilæggelse skræmmede. På tomten findes nu et beplanter

Ældre billeder af Bredegade nr. 18 med Nørregade til venstre og Skidengyden – nu Søndergade – til højre.

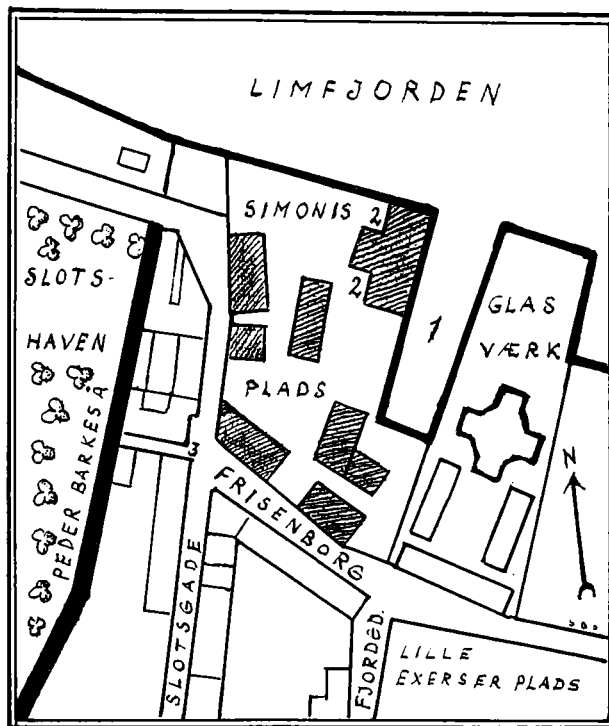

beskyttelsesrum, hvor der jævnligt ser ud, så man uvilkaarligt mindes gaden gamle navn.

23. Frisenborg (kort nr. 7)

Selvom det ikke fremgår af navnet var Frisenborg en gade. Den forbandt den nordlige del af Slotsgade med Fjordgade, men efter at havnebassinet Nyhavn var anlagt i 1822, blev Frisenborg forlænget mod øst og strækningen fra Fjordgade til Østergravens å fik navn efter havnen og kaldt Nyhavnsgade, mens den østlige del fik det københavnsk klingende navn Langelinie. Senere fandt man det mere praktisk at kalde de tre gadestykker ved et og samme navn, og Nyhavnsgade blev det foretrukne.

Frisenborg har hverken forbindelse med nogen borg på stedet endsige herregården af dette navn, men blev kaldt således efter Christen Pedersen Friis, der i 1736 ansøgte bystyret i Aalborg om tilladelse til at lade indpæle, opfylde og bebygge den plads østen for slottet og norden for ridebanen, som tilhørte kommerceråd Jens Gjørup. Pladsen lå øde hen og strakte sig ud til fjorden.

Kort nr. 7. – 1.Frisenborg havn. 2. Det røde pakhuis, 3. Vandgyde.

På grund af pladsens nære beliggenhed ved slottet blev Friis henvist til kongen. Denne gav ham den ønskede tilladelse den 19. oktober 1736. Pladsen hed til omkring 1850 Frisenborg ligesom gaden, og øst for den var der skabt et havnebassin, som hørte dertil. Ganske naturligt fik det derfor navnet Frisenborg havn.

I 1764 stiftede Christen Pedersen Friis og hustru to legater hvert på 500 rdl. Det første skulle 2 købmandsenker og 2 skipperenker nyde renterne af. (Friis havde i sine unge dage sejlet som skipper). Det andet legat tilfaldt de to fattighuse. Efter ægteparrets død indkom yderlig 500 rdl. fra boet, 324 rdl. af dette beløb blev anvendt til indkøb af skolehuset på Vor Frue kirkeplads. Resten tilfaldt fattigvæsenet.

En af de senere ejere af pladsen ved Frisenborg var overkøbmand, justitsråd Jacob Kjellerup, som dog ikke boede her. Da hans arvinger i 1830'erne afhæn-

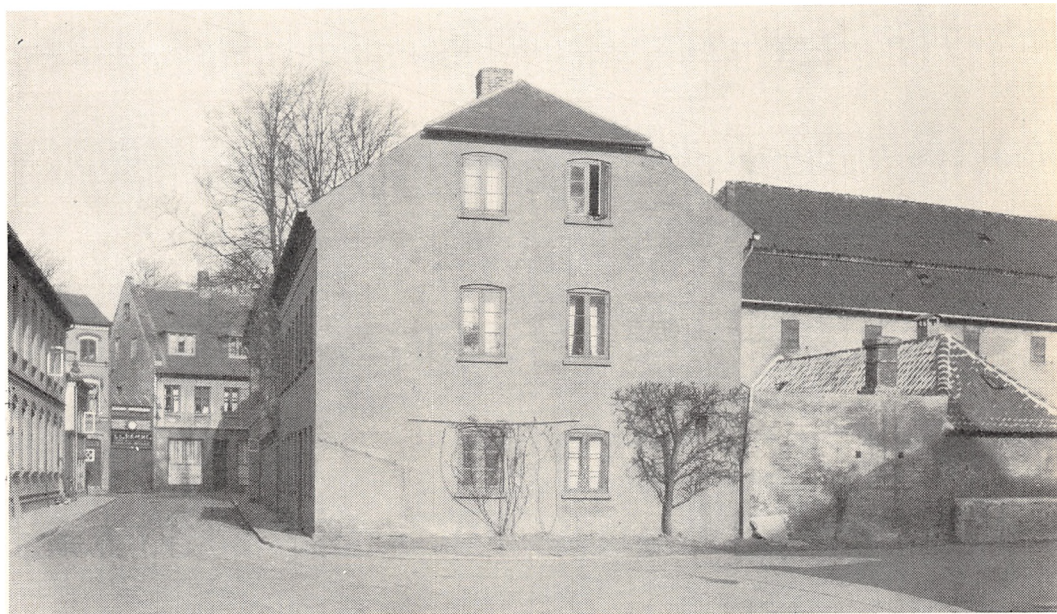
dede handelspladsen ved Frisenborg til agent Joseph Nielsen, omfattede den tømmerpladser, salterier, kornlofter, pakhuse, et nedlagt bryggeri og et ligeledes nedlagt brændevinsbrænderi samt »en anstændig Bolig for en ugift Handelsmand.« Joseph Nielsen boede ellers på Nytorv i nr. 10, men flyttede til Frisenborg, hvor han ifølge Selmers Nekrologer døde den 29. maj 1849. Hans arvinger solgte ejendommen til købmand Chr. Simoni i 1853, efter at han i nogle år havde haft den i leje. Af skødet fremgår det, at nogle af Jacob Kjellerups penge endnu stod i gården, thi hver af hans arvinger havde en prioritet deri på 500 rdl.

I 1890 købte Aalborg kommune Simonis Plads, som den da kaldtes efter dens mangeårige lejer og ejer, der var død året før.

Det blev straks vedtaget at opfylde Frisenborg havn for at få jernbanespor ført videre vestpå langs havnen.

I 1930 blev alle de gamle huse på Simonis Plads nedrevet så nær som et stort rødt pakhuis i 3 etager. Saneringen skete for at skabe bedre forbindelse mellem Nyhavnsgade og Slotspladsen. På den tiloversblevne del opførtes Lange og

Frisenborg set fra øst mod Slotsgade. Seilmager Hamres port i baggrunden lukker for den gamle vandgyde, der førte ned til Slotsgraven, hvor der var vaskeplads.

Frisenborg set fra vest. Gaden gik kun til lysstriben, der markerer Fjordgade. I bygningen til venstre var der i en årrække havnekontor. I baggrunden ved de store træer fandtes Den lille Ekserserplads med ekserserhuset.

Unmacks funkisbygninger. De blev stærkt beskadiget ved det engelske bombeangreb på Aalborg havn i sommeren 1940. Bl. a. nedbrændte det gamle pakhus og dermed forsvandt den sidste rest af de gamle bygninger på Simonis Plads. Også de nye bygninger er stærkt reduceret, da det viste sig at gadeudvidelsen fra 30'ne langt fra var tilstrækkelig til at tage den stigende trafik. Inden længe flytter Lange & Unmack A/S nok resten af virksomheden til Håndværkervej, hvorefter den gamle handelsplads kan anvendes til andet formål, f. eks. udlægges til parkering.

Af gaden Frisenborg er endnu bevaret ejendommene på sydsiden. Det er husrækken bag det lille parkeringsanlæg mellem Slotsgade og Fjordgade.

24. Store Nygade (kort nr. 8)

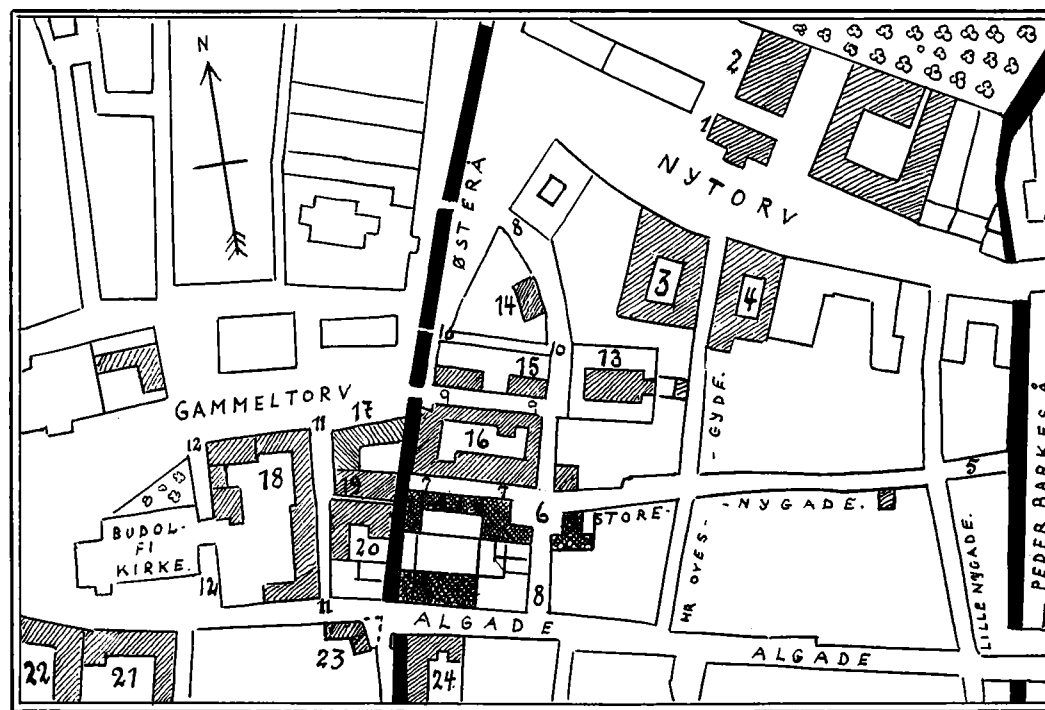
Omtrent midtvejs mellem Nytorv og Algade fandtes indtil begyndelsen af 1960'erne Store Nygade, som forbandt Brødregade i vest med Braskensgade-Lille Nygade i øst.

Navnet til trods var Nygade ikke nogen årsunge. Den nævnes allerede i 1457 i forbindelse med en ejendomshandel, men det er jo ikke ensbetydende med, at dens forløb dengang var det samme som senere.

Så langt tilbage som vi med sikkerhed kender Nygades placering, var den en vinkelgade, der ikke kendte til en sondring mellem Store- og Lille Nygade. Den var med andre ord en fuldstændig pendant til Hjelmerstald på Algades sydside. Denne ensartethed i anlægsmåden må betyde, at disse gader ikke er selvgroede, men fremkommer efter en forudlagt plan, som også har omfattet Algades østlige del. Planlægningen og dens realisering må være foretaget efter Klementsfejden og efter at gråbrødrenes kloster var nedlagt, da en af dette klostres bygninger strakte sig ud i nuværende Algade (se side 9 og 126). Men det er vanskeligt i det hele tage at sige noget konkret om dette forhold.

Da Jens Bang i 1639 mistede sin hustru Maren Jørgensdatter, blev hans bo

Kort nr. 8. – 1. Gl. Hovedvagt. 2. Stiftsbogtrykkeriet 3. Nytorv nr. 8. 4. Nytorv nr. 10. 5. Hundeklemmen. 6. Graabrødretorv. 7. Graabrødregangen. 8. Brødregade (senere Graabrødregade). 9. Torvegade. 10. Synagogen. 11. Strandstien. 12. Gangen bag Budolfi kirke. 13. Synagogen. 14. Sømandstiftelsen. 15. Povl Pops hus. 16. Weiles gård. 17. Gammeltorv nr. 3. 18. Ravnborgs gård. 19. Middelalderligt stenhus. 20. Ravnkildes ejendom. 21. »De Smithske«. 22. Bispegården. 23. Hjørnet af Algade og Skomagergade, nu Algade 33. 24. Aug. Vorms forretning.

gjort op, og derigennem får vi et par sikre oplysninger om Nygade. Blandt de mange ejendomme, Jens Bang havde skødt på i Aalborg, lå følgende i Nygade:

»Et Hus i Nygade, som Mads Nateller ibor med sin Have og gaardsrum 80 Rdl. Nok et Hus i Nygade paa nør Side af Gaden 80 Rdl.

Alle de Huse og Vaaninger, som Jens Bang har bekommet af Frans Ertmand liggende i Nygade, og strækkende sig vester ad og sønder til Algaden, som er tilsammen baade ved Algade og ellers 14 Vaaninger med sin Gaardsrum og Tilliggelse 1800 Rdl.«

Her er det ganske tydeligt, at der både er tale om Store- og Lille Nygade. Man tænker sig stående i vinklen, hvor de to gader støder sammen. »Strækkende sig vester ad.« Det er sydsiden af Store Nygade. »Sønder til Algaden«. Det er vestsiden af Lille Nygade.

Heller ikke i grundtaksten 1682 skelnes der mellem de to Nygader. Der fandtes dengang 30 ejendomme med 35 lejligheder. Selvom de fleste var ejet af andre end beboerne, er der dog en tydelig forskel mellem Kattevad og Nygade. I den sidste var der kun 3 huse med mere end en lejlighed. I Kattevad var bosat en fisker, alle de øvrige var uden stillingsbetegnelse, ja, endog oftest unavngivet. I Nygade boede 14 håndværkere af 11 forskellige professioner. Blandt disse: guldsmed, tinstøber, kammager, handskemager, skomagere, bødker, fisker, snedker og andre. Også Jørgen Trommeslager havde eget hus i Nygade. Vurderingen ligger da også i et helt andet plan, end det vi stiftede bekendtskab med i Kattevad. De 35 beboelser i Nygade var vurderet til 176¹/₂ rdl. eller en smule over 5 rdl. pr. lejlighed, hvor Kattevad lå helt nede på 1¹/₂ rdl. Men mere forbausende er det måske at konstatere, at Nygade dengang rangerede højere end Gravensgade, hvor gennemsnittet kun var på 3 rdl.

En sammenligning mellem grundtaksten 1682 og Aalborgs ældste egentlige vejviser fra 1861 afslører, at der faktisk kun er sket en meget ringe forskydning i miljøet i Nygade i de forløbne små 200 år. Af vejviseren ses, at der da var 10 forskellige livsstillinger i Nygade bl.a. skomagere, drejemester, tømrer, kurvemager og tøffelmager. Musikken repræsenteredes af en spillemand fra 11. bataljon. En gjordemoder havde ligeledes bopæl i gaden. I 1860erne var hendes løn 50 kr. + andre 50 kr. til husleje samt græsning til en ko på byens mark. Jorde-

Sydsiden af Store
Nygade mellem Hr.
Oves Gyde og Lille
Nygade set fra vest.

modergerningen var en betroet bestilling, som alle og enhver ikke måtte give sig af med. Det kommer tydeligt til udtryk i distriktslæge Bertel Wichmands advarsel i Jydske Efterretninger 1768, hvor han skriver:

»Da adskillige Koner af ringe Stand og besovede Qvindfolk her i Staden daglig betiene sig af saadanne Qvinder til Gjordemødre, som dertil ere aldeles uskikkede og uberettigede, saasom Anne Marie, Christen Simonsen Bødkers Hustrue og Ane Cathrine, Jocum Malers Hustrue, advares slige Koner og besovede Qvindfolk, at de entholder sig til at betiene sig af tvende examinerede og edsvorne Gjordemødre Ingeborg, Jørgen Haugaard Skibstømmermands Hustrue og Anne Lauridsdatter, Povl Lund Betienters Hustrue. Ligeledes advares ogsaa slige uedsvorne og uberettigede Qvindfolk, at de ikke befatte sig med saadan Haandtering, paa det, at de ikke skal blive tiltalt efter Forordningens 3. Artikel, som siger: At Qvinder, som fordrister sig til at betiene nogen Barselskone og ikke ere privilegerede skal straffes med Børnehuset.«

Store Nygade rummede vel ikke de helt store sjældenheder i arkitektonisk hen-

Store Nygade nr. 16 var gadens smukkeste hus. Det var lysegråt med en grøn palmetfrise under kvistvinduerne.

seende. Enkelte huse var dog af betydelig skønhed. Det gjaldt således nr. 16. med den smukke grønne frise i etageadskillelsen. Flere af husene havde karakteristiske empiredøre. Fra nr. 7 erhvervede Aalborg historiske Museum et godt barokinteriør.

I nr. 9 boede i 20'erne og 30'erne Bette Thorvald, således kaldt på grund af sin dværgvækst. Han var kendt af ethvert barn i byen. For en 25 øre stod han på hovedet, for hvem der ville betale. Pengene blev omgående omsat i cigaretter. Thorvald måtte dog bede om hjælp, når disse skulle erhverves i en automat. Skuffen kunne han nå, men han havde ingen mulighed for at komme pengene i foroven. Det var dengang 25 øre var prisen for 10 cigaretter.

Det, som især prægede Store Nygade, var den ensartethed, der var over gadebilledet. Navnlig den sydlige side af gaden var harmonisk. Karakteristisk for gaden var tillige de mange legende børn, der på cementkørebanen havde en god tumleplads uden ret megen forstyrrende trafik. Boligforholdene var i mange henseender elendige. Rent sundhedsmæssigt var Store Nygade ingen rar gade, men for

»Bette Thorvald« fotografert sammen med en asfaltarbejder i From Løvstrøms atelier på Algade nr. 7.

børnene en tumleplads af helt fremragende art. Med det utal af slipper, baggårde, småskure med flade tage, udvendige trapper og enkelte krogede træer, kvarteret rummede, var der gemmesteder i stort tal, uanede legemuligheder og stof til udvikling af fantasien. Spøgeri på »Jøden« – som kvarterets børn kaldte Synagogetomten – og fulde folk fra »Blodkoppen« på hjørnet af Brødregade hørte til de spændende oplevelser. De børn fik ikke neuroser og oprørstanker. De havde alt det, deres jævnaldrende savner i boligkarreerne og højhusene, hvor hverken gaden, græsset eller gården må betrædes, og hvor alt er en steril verden uden mindste næring for fantasien. Men der er da anlagt dyre legepladser. Javel, men også de er sterile. Efter få timers benyttelse er deres muligheder udtømt. Den, der har set hele »Jøden« forvandlet til en skov ved hjælp af alle kvarterets udtjente juletræer en dag i januar, eller set, småpiger danse lystigt på Store Nygades beton til gårdmusikanternes sang og banjospil en forårsdag, vil sent glemme denne gades charme.

25. Hundeklemmen (kort nr. 8)

Ved den østlige ende af Store Nygade førte tidligere en ganske smal smøge ned til Lilleå eller Peder Barkså, som havde sit løb bag husrækken i Lille Nygade. Denne vandgyde bar det sjove navn Hundeklemmen, som naturligvis ikke var opfundet i byrådssalen, men opstået helt spontant. Foruden at tjene som adgang til Lilleås vand for Nygades beboere, havde den en anden vigtig funktion. Her kunne herreløse hunde indfanges. Løsgående grise, men navnlig halvville hunde var i ældre tid en sand plage i byerne. Særlig galt var det i hundenes løbetid og allerværst, når hundegalskab angreb den omstrefjende skare, så blev mestermanden og rakkeren med familier sat ind i jagten. For at fremme sagen udbetalte byen et vist beløb for hver nedlagt hund.

Med en smule taktik har det ikke været nogen vanskelig sag at jage en flok hunde ind i den snævre gyde, hvor åen spærrede; værre har det givetvis været at få dem aflivet, men blodbader kunne foregå på stedet, da der ingen beboelse fandtes i selve gyden på den tid.

På hjørnet af gyden og Lille Nygade boede i 1820'erne den skomager, hos hvem den senere så berygtede stortyv Lorenz Meyer stod i lære, og hvor han forøvede det røvereri, der førte ham ind på forbryderbanen. Hans historie er så lang en

Smøge mellem Store
Nygade nr. 23 og 25.

affære, at den kun kort skal berøres. At det vil være håbløs gerning her at give en udrømmende beskrivelse af ham og hans bande fremgår alene deraf, at retssagen og dommen over banden fylder 72 protokoller. Denne sag kunne dog trænge til at blive bedre oplyst end tilfældet er, navnlig fordi der i tidens løb er føjet meget ammestuesnak og sagnstof til de reelle begivenheder, men også fordi sagen i høj grad sammenblandes med den samtidige vendsysselske fra Dronninglund-egnen.

Ialt blev 250 mennesker dømt i Meyer-sagen. Den nedsatte kommission sorterede materialet. 156 blev afgivet til andre jurisdiktioner, 7 hørte under militæret og resten tog kommissionen sig af. 27 af disse blev dømt for røveri, 6 for at have holdt horehus i Aalborg og resten for tyveri og hæleri. Til skræk og advarsel blev hovedpersonerne i tilgift kagstrøget offentligt på Gammeltorv den 13. april 1843.

Hundeklemmen tabte sin betydning, da åen blev lagt i kloak og de løsgående

hundes problem forsvandt. Gyden selv blev udslettet, da Jydsk Telefon byggede sin store ejendom ved Nytorv og Braskensgade i 1940'erne.

26. Hr. Oves Gyde (Kort nr. 8)

Hr. Oves Gyde var indtil 1962 navnet på en gyde, der forbandt Algade med Nytorv, hvor den udmundede mellem nr. 8 og 10, H. Tønnies' ejendom og den tidligere Landbosparekasse. På Resens kort fra 1675 er den ikke navngivet, og på de to ældste, der kendes fra 1700-tallet, hedder den Hr. Ogens Gyde. Først på Pontoppidans kort fra 1768 træffes navnet Hr. Oves Gyde. Hvem hr. Ogens eller hr. Ove var, er en gåde. Men alligevel er det ret almindeligt hos forfattere, der har beskæftiget sig med Aalborgs historie at træffe den påstand,

Hr. Oves Gyde set fra
Algade ned mod
Store Nygade.

Hr. Oves Gydes sydlige del set fra nord op mod Algade. Alindkørsel-forbudtskiltet gælder ikke garagen, som bogbinder

Fr. Christensen lod bygge i 1928. Først måtte han søge såvel byrådet som justitsministeriet om tilladelse til at køre de få meter fra Store Nygade op til garagen. Han fik den.

at Hr. Oves Gyde havde navn efter lensmand på Aalborghus Ove Lunge til Od-den. Ja, den fremsættes oven i købet som en fastslået kendsgerning til trods for, at der aldrig er ført bevis for denne påstand. Ingen har så meget som forsøgt at sandsynliggøre den. Det er tilmed meget tvivlsomt om den gode lensmand har haft nogen som helst berøring med gyden. Han døde i 1601 og blev gravsat i Lungernes kapel ved Vor Frue kirke, hvor han får følgende eftermæle på sit prangende, ovale epitafium:

Under denne Sten
hviler Ove Lunges Ben
den ædle Mand og Herre,
der ogsaa var Lensmand paa Slottet here.
Af Byrd og Blod
og Dyder god
et ærligt Navn han haver;
han var en Mand,
sit Fædreland
tjente med høje Gaver.

Hr. Oves Gyde set fra Nytorv mod Store Nygade. Bindingsværkfløjen til højre var en del af H. Tønnies' ejendom, Nytorv nr. 8.

Endnu et gådefuldt navn har været knyttet til en del af Hr. Oves Gyde, idet stykket fra Store Nygade til Algade i 1800-tallet blev kaldt Pølsegyden. Navnet kan blandt andre steder ses på Bruuns kort fra 1822, men hvorledes det er opstået, er ikke let at afgøre. Pølsegyder findes eller fandtes også i andre danske byer, men dér altid som blindgyder, hvilket jo ikke var tilfældet i Aalborg. Da navnet her tillige er yngre end andre steder, hvor det optræder, må helt andre forhold have været årsag til pølsenavnet i Aalborg.

Hr. Oves Gyde nævnes ikke i grundtraksten af 1682, hvilket skyldes, at der dengang ingen selvstændige ejendomme fandtes i gyden. De to omtalte ejendomme på Nytorv havde grunde, der stødte op til de tilsvarende i Store Nygade. Fra Algade strakte grundene til de to hjørnejendomme nr. 24 og 26 sig helt til

Store Nygade. Først langt senere er der solgt grunde fra i gyden. Nr. 26 på Algade var fra første halvdel af 1700-årene og ca. 100 år frem i tiden bolig for skiftende sognepræster ved Vor Frue kirke.

Karakteristisk for Hr. Oves Gyde som for kvarteret i det hele taget var de mange gadespejle, fortidens fjernsyn. I de meget smalle gyder var de en nødvendighed for en smule udsyn til omverdenen, og hvem ville ikke gerne følge lidt med i naboernes gøren og laden, deres ve og vel. I Hr. Oves Gyde var spejlene til at hægte af. Det var nødvendigt for, at skraldemændene kunne køre deres bil gennem gyden, når spandene skulle tømmes.

Flere steder i gårdene i Hr. Oves Gyde stod der lige til det sidste en del træer og buske som levn fra tidligere tiders haver. På østsiden op mod Algade således et aldeles dejligt pæretræ, der i forsommeren prangede med et hav af blomster og ved sensommertid udgjorde en alt for stor fristelse for kvarterets børn. Til nr. 8, der grænsede op til »Jøden«, hørte en have eller rettere en lille gårdsplads,

Husmødre fra smågaderne mellem Nytorv og Algade står i kø på Nytorv for at købe slagteriaffald: hjerter, nyrer, lever og grisetæer, der hver uge solgtes billigt fra Koopmanns udsalg. 2 hjerter for 5 øre.

hvor en hyldebusk, en syren og et æbletræ skabte en betagende eventyrstemning om det lille uthus, hvortil de hørte. Som trappe fra gyden til dette hus tjente en sokkelsten af granit med skråkant. Var det den sidste sørgelige rest af gråbrødrenes forsvundne kirke?

27. Brødregade (kort nr. 8)

Den vestligste af de gader, der fra Algade sigtede mod Nytorv, hed Brødregade. Kort før den nåede sit mål beskrev den en bue mod vest og udmundede i Østerågade i stedet for på Nytorv. I den sydlige trediedel af gaden var der en lille næsten kvadratisk plads, som trods sin lidenhed hed Gråbrødretorv. Fra dette miniaturetorv førte en vandgyde mod vest ned til Østeråen. I byrådets møde den 9. marts 1874 fik den officielt navnet Graabrødregangen. Den sydlige del af Brødregade fra torvet til Algade blev en overgang kaldt Postgyden. Endelig blev gaden i hele sit forløb omdøbt til Graabrødregade den 3. november 1924.

Hermed er gaden præsenteret. Hvad navnenes tyding angår, volder de ingen større vanskeligheder. Af praktiske grunde tager vi postnavnet først. Det opstod, fordi der en tid har været posthus i den ejendom på hjørnet af Algade, hvor Løveapoteket blev oprettet i 1814. Indtil postvæsenet i 1847 købte Algade 44, hvor det nuværende posthus ligger, havde postkontoret til huse, dér hvor de skiftende postmestre boede. Fra 1787 til 1806 hed postmesteren Diderich von Frisch, og han boede netop på hjørnet af Algade og Brødregade, hvor indgangen til kontoret vel har været i sidstnævnte gade. De øvrige navne Brødregade, Graabrødregade, -torv og -gang har alle relation til det ofte omtalte gråbrødrekloster, hvis beliggenhed har været genstand for mange teorier. Her kan være grund til at nævne kontorchef Fjellerups, der går ud på, at den såkaldte Weiles gård skulle have været en del af dette kloster. Denne gård grænsede til Brødregade, Gråbrødregangen, Østeråen og Torvegade. På Resens kort fra 1675 er den aftegnet som en meget betydelig ejendom med rakkede gavle og et trappeårn til gårdsiden med spir og vindfløj. Nu skal man vel ikke tage Resens tegninger alt for alvorligt. Det meste er kun huse i al almindelighed, men slotter, helligåndsklosteret og kirkerne kan dog tydeligt genkendes. Udover disse er Mogens Willumsens gård, som Weiles gård da kaldtes, faktisk den eneste, der er særlig fremhævet.

Børnene i Brødregyde er optaget af fotografen, der har stillet sit apparat op for at forevige gaden før det store gennembrud i 1909. Til højre ses gavlen af Povl Pops hus. Billedet er set fra nord.

I grundtaksten 1682 er den opført under Brødregade og ejedes forsat af amtsforvalter Mogens Willumsen og den var takseret til 63 rdl. Muligheden af, at gråbrødreklostret har strakt sig helt fra Torvegade til nuværende Skipper Clements Gade kan ikke udelukkes. Strækningen er ikke stor, og Algade kan jo i ældre tid have passeret Gammeltorv og derfra forsat mod øst, men det er foreløbig kun gætterier. Ligesom det er gådefuldt, hvorledes det store kloster, som Frederik den Første tænkte på at gøre til slot så fuldstændigt kunne forsvinde. Forklaringen er vel, at alle materialerne derfra er anvendt til opførelse af det nye slot og byens genopbygning efter 1530rnes ildebrande og krigshandlinger. Brødregade var i ældre tid en mærkelig blanding af stort og småt, hvilket allerede var tydeligt i 1682. Foruden Mogens Willumsens store gård lå her

Hjørnet af Store Nygade og Brødregade. I huset fandtes engang den berygtede beværtning med det drastiske navn Blodkopen.

»Borgmester Calows Ejendom med det høje tilhørende Hus« ansat til takst 52 rdl. Man spørger uvilkårligt sig selv, hvordan et hus i Aalborg skulle se ud på den tid for at blive kaldt højt. Byen vrimlede med bindingsværkshuse i tre stokværk, og Jens Bangs stenhus med sine fire fulde etager plus højtrejste kviste kaldes kun apoteket uden nogen hentydning til højden. Under fire etager kan Calows høje hus dårligt have været.

Det er ganske pudsigt at træffe amtsforvalter og viceborgmester Willumsen og borgmester Calow som naboer i Brødregade. Det var de to herrer, der på byens vegne skulle skaffe 70 mand fra Aalborg til flådens bemanning, da Christian den Femte i 1676 søgte at genvinde Skåne. De kviede sig ved at efterkomme den befaling, men efter fem måneders betænkningstid fostrede de den geniale idé at hente det ønskede mandskab i Nibe, der så en tidlig sommermorgen blev

overfaldet af 100 aalborgensere under anførelse af Calow og Willumsen. Overfaldet lykkedes til fulde, og det blev Nibe, der kom til at levere de 70 mand til Niels Juuls flåde. Sagen fik et retsligt efterspil, da krigen var sluttet, men ingen ses at være straffet.

Men tilbage til Brødregade. Foruden disse to store gårde rummede gaden seks ejendomme, der var vurderet til mellem 7 og 17 rdl. Altså betydeligt over gennemsnittet i Nygade. Til gengæld var der tre huse, der lå helt nede på henholdsvis 3, 2 og 1 $\frac{1}{4}$ rdl., og for at gøre det helt elendigt, var der to lejligheder i det sidste, så bundtaksten fra Kattevad var passeret.

Flere steder kan man læse, at Bombebøssen i Aalborg blev oprettet i 1827. Dette årstal angiver dog blot tidspunktet for indrettelse af en mindre ejendom i Brødregade som bolig for gamle søfolk, thi selve institutionen er 5 år ældre, hvilket fremgår af en meddelelse i Aalborg Stiftstidende.

Bekendtgørelse:

Med det højkongelige Cancellies Tilladelse af 15. Juni 1822 er der oprettet en Bombebøss på Søindrulleringskontoret her i Byen til Understøttelse for Aalborgs trængende Søfolk eller de Sømænds Familier, der maatte ved at miste deres Forsørgere paa Søen efterlades i nødlidende og kummerfuld Forfatning. Bøssen, hvortil vi have hver sin særskildte Laas og Nøgle, maa kun aabnes paa Kongens Fødselsdag og til Micaeli Flyttedag. Halvdelen af Indholdet uddeles til de Trængende og Resten oplægges, indtil saa meget er samlet, at en Sømandsbolig kan opføres, hvor gamle, svage og fattige søfolk kunne ved en passende Understøttelse nyde godt af deres Medmenneskers ædle Goddædighed.

Aalborg, den 24. juni 1822.

J. Bluhme. Niels Wigelsen. Søren Winkel.

Underskriverne var alle tre kendte borgere i Aalborg. J. Bluhme leder af det nævnte kontor, Niels Wigelsen en kendt købmand og chef for det borgerlige jægerkorps og Søren Winkel storkøbmand og den tids største skibsreder i Aalborg. Den omtalte sømandsbolig blev allerede indrettet fem år efter bag Østerågade 10 i Brødregade nyt matr. nr. 632. Huset var to etager højt med 10 fag af mur og bindingsværk. I den nederste etage var der 3 værelser med kakkelovne, køkken og spisekammer. Her boede 3 familier. I øverste etage fandtes 1 værelse

til afbenyttelse af en familie, samt en stor arbejdsstue med kakkelovn og 5 små sovekamre med faste senge, hver til 2 ugifte personer. De var beregnet til bolig for gamle enlige sømænd. På loftet fandtes brændselsrum og pulterkamre. Huset kostede ca. 1000 rbd. I 1829 var gælden kun 200 rbd.

Allerede i 1824 havde man fået Frederik den Sjettes tilladelse til at kalde den kommende bolig for Frederiks Sømandshus. Det navn slog aldrig rigtig igennem. Bombebøssen, der jo egentlig blot var navnet på indsamlingsbøssen blev overført på stiftelsen. I 1834 offentliggjorde de tre stiftere regnskabet for stiftelsen. Da var der til sømandshusets vedligeholdelse, skatter og ildebrændsel medgået knap 60 rbd., overskuddet var 107 rbd. og det tilføjes, at der i stiftelsen ydes 14 lemmer fri bolig og ildebrændsel. Af og til takker de tre stiftere i avisen for anonyme gaver. Således den 23. marts samme år for 20 rbd. skænket af en ædelmodig giver på hans glædesdag.

I juni måned ligeledes i 1834 var der fint besøg hos de gamle søulke. Selve Frederik den Sjette måtte under sit besøg i Aalborg også en tur i Brødregade.

»Under sit allerhøieste Ophold her, havde Hs. M. Kongen den Naade, at skjenke 100 Rbd. til vor Bombebøsse og desuden en Douceur til hver af de gamle Søfolk i Sømandshuset, der 1788 havde faret med Hs. Majestæt, som Kronprinds, med Orlogsskibet Oldenborg, ført af Commandeur Tønder. Hs. Majestæt underholdt Sig længe med de Gamle om Touren med saa hjertelig Interesse, endog om Smaating, som saavel den elskelige Landsfader, som de gamle Søfolk nøiagtigen kunde erindre, at det i Sandhed var rørende for de øvrige Tilstedeværende.« Således beskrev Stiftstidende besøget.

I 1854 blev der bygget en ny Bombebøsse ved Nyhavn, hvortil også navigationsskolen blev flyttet. I 1870 stiftedes Aalborg Sømandsforening som en sammenslutning af Bombebøssen og Aalborg Skipper Hjælpekasse.

Samme år som Bombebøssen flyttede fra Brødregade blev der på gadens modsatte side opført en særpræget bygning. Det var den jødiske menighed i Aalborg, der byggede synagoge. Siden dette trossamfund i 1810 havde fået egen kirkegård på hjørnet af Hasserisgade og Saxogade, havde det været et udtalt ønske også at få bygget synagoge. Det var en stor opgave for en menighed med kun 123 medlemmer. Byggearbejdet blev ledet af murmester Carl Rudolf Ette, men det var M. G. Bindsbølle, der var synagogens arkitekt. Dette forhold er først påvist af bygningsinspektør, arkitekt Ejnar Poulsen. Synagogen var kun i

Bagsiderne af husene
i Strandstien set fra
tomten af byfoged
Johnsens gård ved
Graabrødregangen.
Mellem træerne og
husene var Østeråen.

brug i 30 år. I 1884 var den jødiske menighed formindsket så stærkt, at der ikke længere var brug for en synagoge. Den stod derefter tom og ubenyttet til 1924, da det mosaiske trossamfund i Danmark skænkede den til Aalborg kommune. I gavebrevet blev tinglyst, at bygningen stedse skulle anvendes på værdig måde. Da Aalborg kommune netop stod over for at skulle have en ordning på sit arkivvæsen, blev synagogen indrettet til stadsarkiv – ikke byarkiv –. I det ydre skete der kun det, at lovens tavler, der var indmuret over hovedindgangen, blev fjernet og nedgravet i grunden ligesom indskriften over døren blev slettet. Her stod på hebraisk:

»Dette er Porten til Herren;
de fromme vandre ind ad den.«

Den 19. marts 1945 blev bygningen schalburgteret, vistnok fordi man fra den

side troede, at der stadig var synagoge i bygningen. Ved denne meningsløse handling gik både bygning og arkivalier op i luer. Det skal dog tilføjes, at mange vigtige dokumenter forinden var afleveret til Landsarkivet i Viborg netop af frygt for krigshandlinger, men uendelig mange detaljer til Aalborgs historie fra 1868 til 1940 kan der ikke mere skaffes førstehånds oplysninger om.

Pladsen, hvor synagogen havde stået, henlå som en ubebygget tomt med en række beskyttelsesrum indtil Sallings store byggeri lagde beslag på pladsen. Den var en yndet rumleplads for kvarterets børn.

På det sydlige hjørne af Gråbrødretorv og Gråbrødregangen boede fra 1848 byfoged John Johnsen. Byfogedembedet var en kombination af dommer- og politimesterembedet. Til bestillingen var endvidere knyttet herredsfogedembedet i Fleskum herred og hvervet som 1. rådmand i Aalborg. Det forholdt sig med politivæsenet som med postvæsenet. Hvor politimesteren boede, var også politistationen og dens kontorer.

John Johnsen var islænding. Han havde studeret jura i København og var en meget anset og dygtig dommer, men som politimester mente mange, at han var lovlig gammeldags. Det danske sprog voldte ham ofte besvær, hvilket undertiden kom til udtryk i de bekendtgørelser, han måtte indrykke i aviserne. En af dem lyder således:

Grundejerne anmodes om ikke at lade deres Vandhaner løbe paa Gaden om Natten.

Da Johnsen tog sin afsked i 1873, blev han udnævnt til etatsråd. Han døde den 7. juli 1881 i Aalborg, og hans hustru Anna Catrine Blichert den 2. dec. hos en søn på gården Lynnerup i Skivum sogn. De ligger begravet på Aalborg gamle kirkegård.

Efter Johnsens afsked flyttede politistationen til Adelgade nr. 12, og omkring århundredeskiftet var der soldaterhjem i dens gamle lokaler ved Gråbrødretorv. Indviet 5. maj 1886.

Ved det store gadegennembrud i 1909–12, der bl. a. skabte Boulevarden, blev næsten hele Brødregades vestside raseret. Gråbrødretorv blev halveret, og Gråbrødregangen forsvandt helt. Brødregade blev en baggade til den nye Østerågade, og da Sallings store varehusbyggeri i begyndelsen af 1960'erne var færdig,

Torvegade set fra øst mod Gammeltorv. Til højre Povl Pops hus, der er genrejst i Den gamle By i Århus.

betød det faktisk udslettelse af Gråbrødregade, som den da hed. Kun den nordligste del af gaden kan endnu benyttes som tilkørsel til nogle forretninger ved Østerågade. Med Sparekassen Nordjyllands erhvervelse af Østerågade nr. 8 og 10 vil denne del af gaden også forsvinde.

28. Torvegade (kort nr. 8)

Fra Brødregade ved Weiles gård førte forhen en gade mod vest til Østeråen, hvor Skakbroen ledte færdselen videre til Gammeltorv. På alle gamle kort er gaden navnløs. Kun en enkelt kalder såvel den som Synagogegade Brødregade.

Først i 1874 fik den officielt navnet Torvegade. Hvor længe det da havde været benyttet, er det vanskeligt at sige noget om, men så sent som 1867 kaldte D. H. Wulff den »Det lille Stræde, der fra Brødregyde løber ned mod Gammeltorv«. Måske er det den gade, der langt tilbage i tiden kaldes Skaggergyden. Tydningen af navnet Torvegade volder ingen vanskeligheder. Den førte jo til byens ældste torv.

Torvegades sydside var i hele sin længde optaget af den allerede omtalte Weiles gård. På gadens nordside var der to ejendomme, som er af betydelig interesse. Østligst lå Povl Pops hus med gavlen til Brødregade og langsiden mod Torvegade. Huset var opført i 1571 af daværende rådmand Povl Pop, hvilket fremgår af en indskrift over indgangsdøren. Her ses to vildmænd, som imellem sig bærer en plade med følgende tekst:

DEN HELLIGE TRE
FOLDIGHED TIL ERE //
DETTE HUS BØGGED
MONE VERE // GVD
VNDE OS HER VDI
VERDEN AT BØGE
SA // AT VI EFTER DE
NE DØD KVNDE HEMERIGES
GLEDE FA

Den ene vildmand holder et skjold i sin højre hånd med en fremstilling af den hellige trefoldighed: Gud Fader, Søn og Helligånd, mens den anden bærer et mindre skjold med Povl Pops bomærke og derunder står årstallet 1571. Den smukt udskårne dørrindfatning kan ses på Aalborg historiske Museum, mens selve huset er genrejst i Den gamle By i Aarhus, hvor det danner en værdig ramme om dette museums apotekersamlinger.

Hvem var denne Povl Pop, der lod det smukke hus i Torvegade opføre. Det første, der høres om ham, er, at han tog borgerskab som købmand i Aalborg i 1562. Almindeligvis siges det, at han var indvandret fra Lübeck til Aalborg, men skoleinspektør Kr. Værnfelt har vist ret i, at det var faderen, der kom fra den gamle hansestad. Fra 1576 til 79 var Povl Pop borgmester, et hverv han

Det smukt udskårne dørparti til Povl Poppus hus i Torvegade. Det findes nu på Aalborg historiske Museum, og fulgte således ikke med til Århus.

blev fritaget for af Frederik den Anden. I Vor Frue kirke står stadig den renæssanceprædikestol han forærede kirken i 1581. Også den bærer hans bomærke og en indskrift, der fortæller, at han og hans hustru er giverne:

Povel Popp og Maren Poppis hans
Høstro kerre
lod meg opsætte Guds Ord till Erre
som de gerne hørre og lærre.

Endelig er på mærkelig vis bevaret hans natpote af tin. Den blev fundet ved udgravning til et beskyttelsesrum i bibliotekets have syd for Vor Frue kirke. Nu står den på bordet i Aalborgstuen på museet, fordi man først mente, at det var en drikkekande. Museumsdirektør Peter Riismøller har imidlertid bevist, at

Torvegade set fra vest mod Brødregade. Huset til venstre er Østerågade nr. 4. Det er meget gammelt, hvilket kan ses af krydsbindingsværket. I baggrunden Synagogens have.

det drejer sig om en natpotte, men har ikke nænnet at fjerne den fra bordet. Dertil er historien for god.

Povl Pops hus har tjent mange formål i løbet af dets 400 årige historie. I 1800-tallet var der værtshus i ejendommen, hvor Jøde Bolette holdt horehus. Hun var en af de seks, der i 1843 blev straffet for denne forseelse. Erhardt Buchholtz fra Klitgaard ved Nørholm skriver i sine erindringer følgende om Jøde Bolette:

»Om den i min Ungdom berygtede Værsthusholderske, Horeværtinde og Ruferske Jøde Bolette i Aalborg, der paa sin Tid spillede en stor og indbringende, skønt uhæderlig Rolle, var der mange Fortællinger i Folkemunde. Blandt hendes Damer, benævnte Bolettes Høns, havde hun en lille kvindelig Dværg, som man fortalte ikke fungerede i den store Forretning, men var som et Slags Skilt i samme. Traf man Bolette paa Gaden, havde hun altid Dværgen ved Haanden. Da denne døde, var det forbi med Jøde Bolette, og Lykken veg fra Huset. Tilslidst blev hun indviklet i den store daværende Forbryderbande som Hælerske.«

Vest for Povl Pops hus lå et andet bindingsværkshus med gavlen til Østerågade og langsiden til Torvegade. Ifølge arkitekt Hans Henrik Engqvist er det det ældste borgerlige bindingsværkshus i Aalborg, der haves efterretning om. Han sætter dets alder til omkring 420 år. Af dette hus blev intet sparet i 1909, men på Nationalmuseet er bevaret opmålinger og fotografier af det. Mellem disse to bindingsværkshuse lå et mindre, ubetydeligt hus.

29. Strandstien og smøgen bag Budolff kirke (kort nr. 8)

Strandstien førte fra Algade til Gammelortv. Dens navn var et af de ældste i Aalborg, så gammelt, at det virkelig havde en mening, da det opstod, mens det ikke i nutiden forekommer særligt indlysende, at der lige midt i byens centrum findes et navn af den karakter. Det må imidlertid ses i sammenhæng med gaden fortsættelse i Cortesgyde nord for Gammelortv. Dette navn er ikke af samme høje alder som Strandstien, for byfoged Cort Andersen, som den er opkaldt efter, levede i begyndelsen af 1600-tallet. Strandstien var nok oprindelig navn

Gammelortv nr. 1. Helt til venstre Weiles gård med løven på gavlspidsen. Den står nu i en have på Hasserisvej. Til højre ses Strandstien med det senmiddelalderlige stenhus.

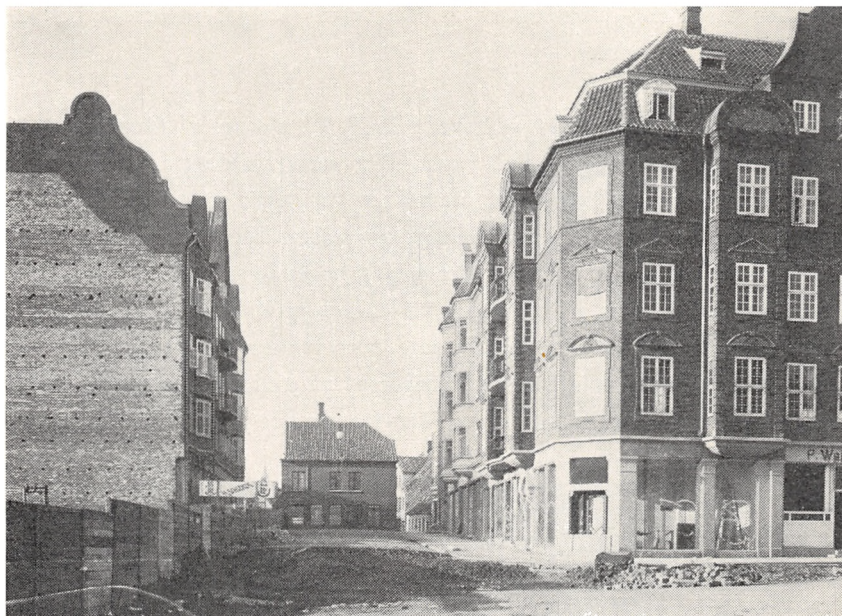
på gadestrækningen lige fra Algade til Bispensgade, og det vil med andre ord sige, at den i middelalderen førte lige ned til stranden. Set i det perspektiv får navnet mening. Gaden var, som den selv forkyndte, stien – den lille gade – til stranden i modsætning til Østerågade. Efter at kysten ved opfyldning var rykket frem til Ved Stranden tabte navnet sin mening, og den nordlige del fik navn efter byfogeden. Det må blot undre, at den lille stump gade syd for torvet så stædigt holdt fast ved sit navn, efter at det faktisk var meningsløst.

I 1682 boede der nogle håndværkere i Strandstien, og her fandtes også skomagerens lavshus, hvor de holdt deres forsamlinger. Endnu findes deres smukke velkomstpokal på Aalborg historiske Museum. Hvorledes dette lavs lystager er endt på alteret i Hjortdal kirke i Hanherred er mere gådefuldt.

At det ikke var nogen helt billig affære at blive skomagermester i ældre tid, ses af en fortegnelse fra 1737, der giver et godt indtryk af, hvilke petitesser der skulle honoreres i sådan anledning:

1. Et Stykke stemplet Papir til Lærebrev	1 Rdl.	0 Mk.
2. For Lærebrevet at skrive	0 »	4 »
3. Lavseglet derfor	0 »	2 »
4. Til Lavets Kasse	1 »	0 »
5. Til de fattiges Bøsse	1 »	0 »
6. Den dag han viser Læderet til sit Mesterstykke for Oldermanden og de 4 Mestre	0 »	4 »
7. Til de 4 Mestre, som skal være overværende, når han syr sit Mesterstykke, som er 1 Par Støvler og 1 Par Sko, som eragtes at vare 3 Dage, daglig 3 Mk.	1 »	3 »
8. Den Dag, han præsenterer sit Mesterstykke paa Raadstuen betales til Mestrene	1 »	0 »
9. Til Lavshuset	2 »	0 »
10. Til de fattiges Bøsse	1 »	0 »
11. Til Oldermanden	1 »	0 »
12. Til Raadstueskriveren for at skrive ham i Lavsbogen	0 »	3 »
13. Tilkommer Liglavskassen, betaler han	3 »	0 »
Ialt	14 Rdl.	4 Mk.

Den nye del af
Østerågade med August
Vorms forretning
midt i gaden.

Altså ikke nogen billig foreteelse. Skomagersvendene var i ældre tid et livligt indslag i byens liv. De optrådte ofte, hvor der var optøjer og slagsmål, og var tit årsagen dertil. I tingbogen for 1632 hedder det: »Niels Christensen og Niels Nielsen Vægtere vidnede med oprakte Fingre og Helgens Ed, at nu forgangen Nat 14 Nætter mellem 11 og 12, som de gik med Laurs Andersen Vægter paa Kongens Vagt uden for Organistens Dør, kom nogle Skomagersvende gaaende, hujede og skreg paa Gaden, og de bad dem tie stille og ingen Parlament gøre. De svarede dem, at de ville give dem Djævelen, og dermed slog de til dem med Sten, som de brød op af Gaden og forfulgte dem med mange Slag med Sten gennem 3 Gader, og fik Laurs Andersen den Skade, han har i sit Hoved, saa han formedelst Blodet, som løb ham i Øjnene, kunne næppelig se at gange med dem på gaden.«

De har jo nok været temmelig berusede. Om håndværkssvendes drikkelag hedder det ellers i byens gamle vedtægter: »Haandværkssvende skal ikke begynde at drikke om Søndage og andre højtidelige Dage, førend Tjenesten i Kirken er forbi om Eftermiddagen, som plejer at være Kl. 4, og saa ikke drikke længere

om Aftenen end til Klokken slaar 9 – uden Straf.« En god rus kunne nok erhverves i løbet af 5 timer.

Hele Strandstiens østside blev nedrevet i 1909. På hjørnet til Gammeltovej lå da en stor bindingsværksgård, hvis facade til torvet var ødelagt af ombygninger og reklameskilte, mens fløjen mod Strandstien var nogenlunde velbevaret. Lidt længere oppe i gaden lå et senmiddelalderligt stenhus med gavlen mod gaden. Mellem dette hus og det følgende, der sprang noget frem i gaden, var der en ganske smal smøge, som vel oprindeligt var en vandgyde. Til ejendommen hørte nogle haver, der grænsede til åen. Et par steder var der lagt gangbrætter over denne, så man kunne smutte over til genboerne på østsiden, ligesom der fra de enkelte ejendomme var trapper ned til åen for vandforsyningens skyld. Strand-

Ravnkildes bageri i Strandstien set fra nord, I døren står bagermester Hans Ravnkilde og hustru, og midt i butiksvinduet bagerjomfruen og en kunde. Til venstre lidt af det senmiddelalderlige stenhus og stakittet for vandgangen til Østeråen. I baggrunden Algade nr. 33.

Haven, der hørte til Ravnkildes hus i Strandstien. Huset til venstre har en til-muret svalegang. Fra haven var der adgang til Østeråen. Billedet er taget fra atelieret Algade nr. 38.

stiens østside genopstod som en række bagsider af de nye store huse, der blev bygget med facader til Østerågade.

Vestsiden af Strandstien stod til 1956–57 og da var den i hele sin længde samlet til et kompleks, men bestående af en lang række ulige gamle og forskelligartede huse. På hjørnet mod Gammeltorv lå en stærkt ombygget bindingsværks-gård, der ofte blev kaldt Ravnborgs gård, men som rettere burde være kaldt Berlins gård efter Berlin-slægten. Hvem der ønsker at få rede på den slægt kan opøge en mindetavle på en af pillerne i det søndre sideskib i Budolfi kirke. Indskriften slutter med disse manende ord: Stræb Læser! at Døden bliver dig et Liv og Livet ej en Død. Købmand Jens Berlin var forøvrigt den sidste, der blev gravsat inde i Budolfi kirke. Han døde den 18. april 1806, et par måneder før Aalborg Almenkirkegård blev indviet. Der må have været store vanskeligheder forbundet med at få hans lig nedsat i familiegravelsen, thi det henstod i Sct.

Jørgens kirke indtil den 26. august 1807. Først da kunne begravelsen finde sted.

Samme år havde hans dattersøn Jens Berlin Malling, der arvede gården, lejet den østlige del af Budolfi kirkegård på 20 år mod en årlig afgift til kirken. Arealet blev senere købt til Berlins gård, men måtte ifølge skødet ikke bebygges. Bestemmelsen blev dog ikke overholdt.

I karreen øst for Budolfi kirke mellem Gammeltorv, Strandstien og Algade indgik foruden Berlins gård endnu en ejendom, der lå på hjørnet af Gammeltorv og en unavngiven forbindelse mellem torvet og Algade. Mens Strandstien var en virkelig gade, var den navnløse smøge kun beregnet til gående trafik. Den var ganske enestående derved, at den førte gennem en spidsbuet portal ved østenden af Budolfi kirke, som med denne ejendommelige til- eller måske snarere udbygning holdt det nærgående profane byggeri tre skridt fra livet. Over buen og med indgang fra kirkens kor var der indrettet begravelseskapel for Aalborg-bispen Frants Thestrup, der beklædte bispestolen fra 1709 til 1735. Kapellet rummede ligene af følgende personer:

1. Biskop Frants Thestrup død 1735
 2. Hans 2. hustru Magdalene død 1715
 3. Christiane Amalie Stampe, datter af første ægteskab, død .. 1735
 4. Rektor Georg Frederik Thestrup, hans sønnesøn, død 1779
 5. Else Kirstine Frølund, hans sønneatter, død 1784
 6. Anna Elisabeth, ovennævnte rektors hustru, død 1785
- Desuden stod der i kapellet en tom barnekiste.

I Budolfi kirke opbevares endnu den sølv mors bispekåbe, som Frants Thestrup bar ved Christian den Sjettes salvingsfest 1731 i Frederiksborg slotskirke.

Biskop Thestrup er desuden kendt for at have reddet en gammel bogsamling, der henstod i et lille fugtigt rum bag alteret i Budolfi kirke. Han fik bøgerne anbragt i den latinske skole i Aalborg Klosters østfløj. Var det nu for bøgernes skyld, eller var det for at kunne benytte det lille fugtige rum bag alteret til begravelsessted for sig selv og familie? Lad os nøjes med at sige, at den gode bisp slog to fluer med et smæk; men der kan ikke herske tvivl om, at de to rum var identiske.

Ravnborgs gård.
Gammeltorv nr. 3.
Sidefløjen til Strand-
stien krones af en
storkerede. Trækvogne
var et yndet trans-
portmiddel i det
gamle Aalborg.

Da Budolfi kirke i 1941–42 blev udvidet mod øst, forsvandt såvel Thestrups begravelseskapel som den gotiske bue og gyden derigennem. Hvad kirken vandt i indre storhed og skønhed, mistede byen ved tabet af en virkelig seværdighed og et karakteristisk træk i bybilledet.

Den Thestrupske families jordiske rester blev nedgravet i det nord-vestre hjørne af den gamle kirkegård, hvor en lille granitsten med indskriften, Det Thestrup-ske familiegravsted, viser stedet.

Gården på hjørnet af Gammeltorv og den navnløse smøge var bygget i 1854, og absolut ikke nogen skønhedsåbenbaring. Den afløste en bindingsværksbygning, der dette år var blevet luernes bytte. Denne gård var den rigtige Ellen Marsvins gård. Det var her Christian den Fjerdes mandhaftige svigermoder havde vinterbolig, mens hun endnu den øvrige del af året boede på Nørlund. Over indgangen til Ellen Marsvins gård fandtes en sten med hendes og Ludvig Munks våbener, et springende marsvin og tre roser. Hvorledes gården så ud,

ved vi ikke meget om. Havde den blot fået lov at stå nogle få år længere, var den kommet med på H. Tønnies' kendte billede af Gammeltorv.

Her skal gøres endnu et – forgæves – forsøg på at anbringe Ellen Marsvins gård på rette sted. Huset på Østerågade, der praler med hendes navn, er og bliver borgmester Jørgen Olufsens. Den adelige dame har intet med det hus at skaffe. Hendes rolle der er hundens i keglespillet. Men en lapsus begået for 115 år siden, er det vel umuligt at udrydde. Det var professor Edvard Erslev, der i 1856 skrev en artikel om Aalborgs gamle huse i »Danmarks illustrerede Almanak«. Artiklen var ledsaget af nogle smukke tegninger. Professoren fortæller om den nedbrændte Ellen Marsvins gård på Gammeltorv, men kom for skade at afbilde Jørgen Olufsens gård og gøre den identisk med den nylig nedbrændte. I følge A. H. Nielsen: »Aalborgs Embeds- og Bestillingsmænd« nævnes der i Budolfi kirkebog en »Hübert Snitlachsgyde« eller »Hüberts Gyde«. Skoleinspektør Kr. Værnfelt mener, at denne gyde er identisk med smøgen her bag om Budolfi kirke. I skifteopgørelsen ved Jens Bangs kones død nævnes to ejendomme i Jomfru Ane Gade, norden og sønden for Hüberts port. Det kan betyde, at han har boet der, men da han var en meget velstående mand – storhandler med stude og korn til eksport – har han sikkert ligesom Jens Bang ejet flere ejendomme i byen, og at han var en kendt person, kan der ikke herske tvivl om. Han var gift med borgmester Jørgen Olufsens datter Maren, og dermed svoger til borgmester Christopher de Hemmer og Christen van Ginkel samt til Hans Bothuus og Povl Jørgensen Pop. Han tog borgerkab 1606, blev rådmand 1625 og døde 1640. Selvom ejendommen var Ellen Marsvins, er det ikke utænkeligt, at Hübert Snitlach har boet her på hjørnet af Gammeltorv og smøgen, som derfor for en tid kom til at bære hans navn.

Hele karreen mellem Strandstien og Budolfi kirke blev erhvervet af Aalborg kommune i 1936, men det meste af den fik lov til at stå helt til 1957-58, væsentlig fordi bygningerne under 2. verdenskrigs fortvivlede boligforhold i Aalborg var blevet fyldt til randen med husvilde familier, som det var vanskeligt at skaffe andre lejligheder til efter krigens afslutning. Da det endelig lykkedes, var der i al fald en, der ikke ville flytte. Han måtte fjernes med magt, mens kalkpudset røg om ørene på ham.

For øvrigt var der mange planer fremme til bebyggelse af tomten. Bl. a. var Ny Tid en overgang interesseret i at bygge bladhus her, og en bankbygning var

også på tale. Efter mange og drøje diskussioner blev resultatet en parkeringsplads, som indgik i omlægningen af Gammeltorv og Budolfi kirkes omgivelser.

Dette parkeringsanlæg levnede en lille gangsti langs bagsiderne i Østerågade. På Hjørnet af Nordjysk Bank sidder endnu skiltet med navnet Strandstien. Hvorfor er der ikke et tilsvarende på den nye ejendom ved Algade, nu da gaden virkelig er blevet en sti, omend den ikke fører til stranden.

Udover de her behandlede gadenavne træffer man af og til i ældre dokumenter andre, det ikke hidtil har været muligt at stedfæste. Det er dog ikke ensbetydende med, at det drejer sig om nu forsvundne gader. En del af de omtalte og flere andre kan udmærket have heddet noget andet tidligere. Ja, nogle har nødvendigvis haft et andet navn, da de er ældre end den person, hvis navn de bar. F.eks. Maren Poppes Gyde.

Uden for det egentlige byområde fandtes indtil slutningen af 1800-tallet nogle

Smøgen ved Budolfi kirkes østende set fra Gammeltorv. Midt i spidsbuen står en stolpe, der skal hindre gennemkørsel.

veje, som blev opslugt af den hastigt voksende by, uden at deres navne blev bevaret i nye gader på stedet. Det gælder således Rakkeryden, der fik navnet Grønnegade, da den blev bebygget. Det blev senere ændret til Grønnegangen, fordi der også fandtes en Grønnegade i det indlemmede Vejgaard.

Uden for Østerport minder Løkkegade om to forsvundne veje, Løkken og Løkkegyden. Den første er næsten identisk med den østlige del af Søndergade fra Løkkegade til Kjellerupsgade, mens den anden på det nærmeste fulgte Løkkegade fra Trækbanen, men kun til Østerbro. Navnene havde de efter de indhegnede marker, løkker, der strakte sig ud mod Carolinelund.

Nogle af de udslettede gadenavne kunne uden skade tages op på ny. Skomagergade i stedet for Skipper Clements Gade. Bleggårdsgade kunne afløses af det meningsløse Boulevarden. Hvorfor ikke kalde gaden mellem Vingårdsgade og Algade ved sit gamle navn Kirkegade. Som forholdene er nu, er det uden mening, at den kaldes Budolfi Plads. Gennemgangen fra Nytorv til Algade kunne udmærket hedde Hr. Oves Gang. Der er muligheder nok, hvis man vil se og udnytte dem. Det betyder virkelig noget for en by, at dens gadenavne ikke er tilfældige, men at de har rod på stedet og siger de mennesker noget, som bor og færdes dér.

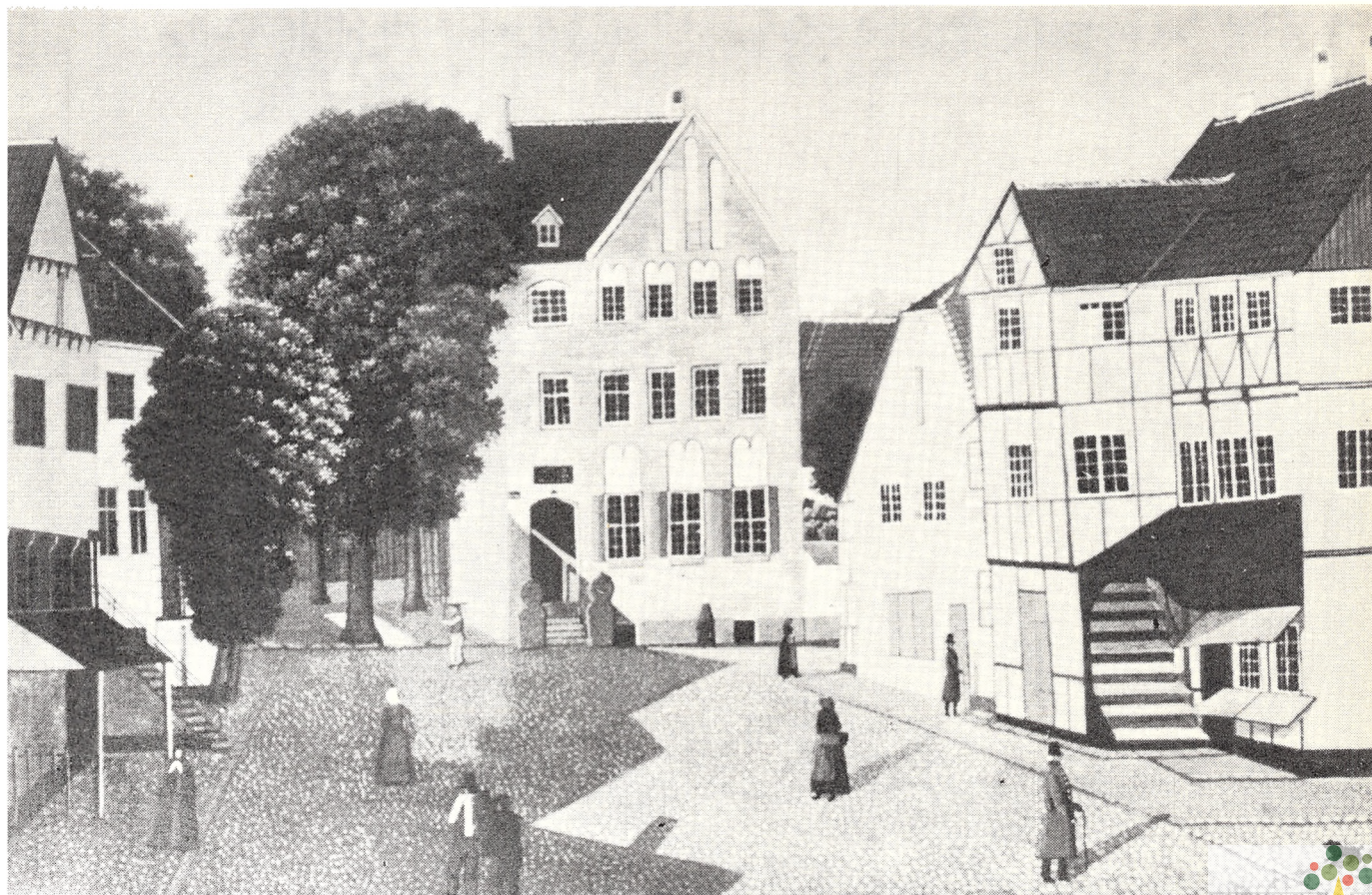
Inden turen gennem de forsvundne gyder afsluttes, vil vi høre, hvad digteren Peter Nansen har at berette om midtpunktet i sin barndoms by: Gammeltorv i Aalborg set fra Weiles trappe ved hjørnet af Torvegade:

»Jeg satte mig paa den fritstaaende Trappe foran det Hus, hvor jeg som Barn havde boet. For Enden af Torvet løber Østeraa – den flyder aaben gennem Byen med Broer over og med knudrede, løvrige Træer paa begge Sider. Og den er fuld af Baade og smaa Skuder, hvor der sælges Fisk og Jydepotter og Træsko og om Efteraaret Frugt. Den anden Ende af Torvet beherskes af det gulstrøgne Kongehus med den takkede Gavl. Her er det, at Byens gamle Storkefædre holder Forsamling Sommereftermiddage. Midt paa Torvet ligger det røde Raadhus med Byens Vaaben i Guld og Farver over den svære, brune Egetræsdør. Rundt om Torvet ligger saa alle de gamle Købmands- og Beværtningsgaarde, hvor Bønderne tager ind Torvedagene, og hvor der er den herligste Tumbleplads for Børnenes Lege. Bindingsværksgaarde, der er et sandt Vildnis af Svalegange med tørrede Sild paa udspændte Snore, af vaklende Trapper og møre

Gammeltorv set fra øst. Til venstre ved det lille træ ses Ellen Marsvins gård. Billedet er en affotografering af en guace af R. Kruse malet i 1830'erne. Originalen tilhører Aalborg historiske Museum.

Ud- og Tilbygninger, der ravede mellem hinanden som fulde Mænd. Her paa Lofterne i de store Korndynger leges der Skjul, og om Lørdagen sidder jeg bag Disken i den holstenske Madams Værtshuskælder og skænker Hvidtøl og Dram for Bønderne og min ven Droskekusken. Men naar Stemningen bliver høj i den lave Kælder, morer man sig med at give den aldrende Droskehest Brød, dypet i Brændevin, og som en vild Araber farer Øget rundt om Torvet, bredende Skræk og Forfærdelse mellem Bønderkonerne, der sidder med udbredte Skørter foran Raadhustrappen og i landlig Ugenerthed besørger deres Privatærinder.«

Efter denne malende skildring af det gamle stillestående Aalborg for hundrede år siden, lister vi beskæmmede gennem buen bag Budolfi kirke og står endelig ved vort udgangspunkt syd for den hvide kirke. Turen er slut. Tak for følgeskab.

Fortegnelse over fotografer

- C. F. Ballermann side 99 og 105.
Chr. Højgaard Christensen side 52 og 53.
Povl Christensen side 47, 49, 51, 61 og 145.
H. Clausen side 18.
H. Damgaard side 32
Aage Færch side 107 og 109.
Kr. Hude side 127, 131 og 136.
N. A. Høeg side 29.
Emil Højer side 48.
Chr. Jensen side 75.
Godtfred Jensen side 65, 87, 89 og 143.
Fritz Karner side 17, 86, 95 og 139.
From Løvstrøm side 119.
Viggo Madsen side 43, 72, 113 og 114.
Minuth side 41.
Svend B. Olesen side 85, 97, 118, 121, 123, 128 og 147.
Heinrich Tønnies side 9, 10, 11, 11, 13, 22, 33, 35, 37, 45, 58, 67, 71,
73, 76, 79, 80, 80, 82, 90, 92, 93, 101, 102, 103, 111, 117, 125,
133, 135 og 137.
Werner Tønnies side 25, 38, 39, 46, 54, 56, 78, 122 og 124.
Ukendte side 15, 27, 63, 66, 77, 84, 140 og 141.

Årsberetning 1970

Af *H. P. Jensen*

Flere og flere firmaer og virksomheder i Aalborg benytter Aalborg-bogen som julegave til personalet eller som en hilsen til kunder og venner i den øvrige del af landet. Det bevirkede, at Aalborg-bogen 1969 blev udsolgt. Alligevel gav den et underskud, fordi den blev mere omfangsrig end ventet, men det kunne dækkes ind af det foregående års overskud.

Denne årbog, som nu foreligger, er imidlertid blevet så dyr i fremstilling, at det på generalforsamlingen den 29. maj 1970 blev nødvendigt at forhøje kontingenter med fem kroner til 25 kroner. Forhøjelsen blev enstemmigt vedtaget. På generalforsamlingen nyvalgte til styrelsen Henning Jensen, mens Grethe Krøijer, Poul Rasmussen og Peder Holm Rasmussen genvalgte.

Selskabet deltog i slutningen af 1969 i en udstilling med fotografier fra det gamle Aalborg på Nordjyllands Kunstmuseum i forbindelse med pressefotografernes udstilling af tunnel-billeder. En del af disse fotografier blev senere sendt til en udstilling i Aalborgs svenske venskabsby Karlskoga.

På det byhistoriske arkiv i Anders Christensens gård på Sofiendalsvej er der nu skabt bedre arbejdsvilkår, idet der er indlagt fjernvarme i lokalerne. Der er i årets løb indkommet mange arkivalier, som registreres, og samtidig foretages udklip af de lokale dagblade.

Men opbygningen af det byhistoriske arkiv er en langtrids-opgave.

Aalborg-bogen 1970 – 4. publikation
Udgivet af Selskabet for Aalborgs Historie
Redaktion: H. P. Jensen
Lay-out: Niels Pedersen
Klicheer: Hasseris kliché-anstalt
Indbinding: Anker Jensen, Hjørring
Tryk: Aalborg Stiftsbogtrykkeri

Årbøgerne 1967, 1968 og 1969

Selskabet for Aalborgs Historie har stadig et antal eksemplarer af de to første årgange, hvorimod årgang 1969 er udsolgt. Den første handler især om de gamle fotografier i Aalborg, den anden om forbindelserne over Limfjorden ved Aalborg gennem 1000 år. Bøgerne kan købes ved henvendelse til Selskabet for Aalborgs Historie, Bundgaardsvej 58, Hasseris, 9000 Aalborg.